

A
SELYE JÁNOS EGYETEM
REFORMÁTUS TEOLÓGIAI KARA
TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

XVIII. ÉVFOLYAM

2. SZÁM

2/2024

Teológiai Fórum

TARTALOM

- Szatmári Emília: Egy református igehirdetés stilisztikai elemzése.
- Gorbai Gabriella: A keresztyén értékek hiteles közvetítésének problematikája a vallásánári hivatásban
- Szabó Zsolt: Demokrácia az egyházban és a társadalomban
- Somogyi Alfréd: A felvidéki lelkészutánpótlás helyzete a reformátusok számarányának alakulásában, 2009-től napjainkig
- Fritz Beke Éva: A komáromi református templom története
- Petheő Attila: Viharos lelkészválasztás Csallóközarányoson
- Flogny Károly: A fogyatékkal élő ember egy posztmodern társadalomban és annak etikai vonatkozásai
- Bándy György: Christovão Ferreira – egy jezsuita viszontagságai Japánban a XVII. században

A
SELYE JÁNOS EGYETEM
REFORMÁTUS TEOLÓGIAI KARA
TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

Teológiai Fórum

XVIII. évfolyam 2. szám

2024.

Teológiai Fórum

XVIII. évfolyam 2. szám

A Selye János Egyetem Református Teológiai Kara
tudományos folyóirata

Szerkesztőség:

Doc. ThDr. Somogyi Alfréd, PhD., felelős szerkesztő
(Calvin J. Teológiai Akadémia, Komárom; Selye János
Egyetem Református Teológiai Kar, Komárom);
Prof. ThDr. Bándy György (Komenský Egyetem
Evangelikus Teológiai Kar, Pozsony); **Mgr. Czinke
Zsolt, PhD.** (Calvin J. Teológiai Akadémia, Komárom);
Mgr. Görözdi Zsolt, Th.D. (Selye János Egyetem
Református Teológiai Kar, Komárom); **Mgr. Pólya
Katalin, PhD.** (Selye János Egyetem Református
Teológiai Kar, Komárom); **ThDr. Szénási Lilla, PhD.**,
(Selye János Egyetem Református Teológiai Kar,
Komárom)

Szerkesztőbizottság:

Doc. ThDr. Lévai Attila, PhD., a szerkesztőbizottság
elnöke (Calvin J. Teológiai Akadémia, Komárom; Selye
János Egyetem Református Teológiai Kar, Komárom)

Dr. Czaches István (Faculty of Theology – University
of Helsinki); **Dr. Döbör András** (Szegedi Tudomány-
egyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar); **Prof. Dr.**

Matthew D. Eddy (Durham University, United
Kingdom); **Dr. habil. Bernhard Kaiser, D.Th.** (Institut
für Reformatorische Theologie, Reiskirchen);

Prof. ThDr. Karasszon István, PhD., (Selye János
Egyetem Református Teológiai Kar, Komárom);

Prof. Dr. Kolombán Vilmos József, PhD., (Kolozsvári
Protestáns Teológiai Intézet, Kolozsvár); **Prof. Dr. habil.**

Kovács Ábrahám, PhD., (Selye János Egyetem
Református Teológiai Kar, Komárom; Debrecen
Református Hittudományi Egyetem, Debrecen);

Prof. PhDr. Kónya Péter, PhD., (Eperjesi Egyetem,
Eperjes); **Prof. Dr. Lukács Olga PhD.**, (Babes-Bolyai

Tudományegyetem, Református Tanárképző és
Zeneművészeti Kar, Kolozsvár); **Prof. Dr. Theol. Pálfi**

József, PhD. (Partiumi Keresztény Egyetem
Bölcsészettudományi Kar, Nagyvárad); **Prof. Dr. Jerry**

Pillar (University of Pretoria, South Africa);

Prof. Dr. Scott Spurlock (University of Glasgow,
Scotland); **Prof. Dr. Won Mo Suh** (Presbyterian
University and Theological Seminary, South Korea).

A Teológiai Fórumban megjelenő tanulmányokat, felkért
szakmai recenzensek lektorálták.

A Teológiai Fórum a Magyar Tudományos Akadémia
II. Filozófiai és Történettudományok Osztályának

Történettudományi Bizottság folyóiratlistájában
nyilvántartott; az Arcanum Digitális Adatbázisban
elérhető és a Magyar Tudományos Művek Tárháza
bibliográfiai adatbázisban regisztrált folyóirat.

Tartalom

Szatmári Emília: Egy református igehirdetés stilisztikai elemzése	5
Gorbai Gabriella: A keresztyén értékek hiteles közvetítésének problematikája a vallásstanári hivatásban	21
Szabó Zsolt: Demokrácia az egyházban és a társadalomban	37
Fritz Beke Éva: A komáromi református templom története	45
Petheő Attila: Viharos lelkészválasztás Csallóközaranyoson	63
Flogny Károly: A fogyatékkal élő ember egy posztmodern társadalomban és annak etikai vonatkozásai.	77
Bándy György: Christovão Ferreira – egy jezsuita viszontagságai Japánban a XVII. században.	99
RECENZÍÓ: Kusztos Tibor: Németh Géza szolgálata.	116

Szatmári Emília:

**Egy református igehirdetés stilisztikai elemzése.
Enyedy Andor püspök prédikációja a Tiszáninneni
Református Egyházkerület rendkívüli közgyűlésén
Miskolcon, 1951. október 15-én¹**

Abstract: A stylistic analysis of a Reformed sermon. Bishop Andor Enyedy's sermon at the extraordinary assembly of the Cistibiscan Reformed Church District in Miskolc on 15 October 1951

The text of my stylistic analysis is a short sermon by Andor Enyedy, the late bishop of the Cistibiscan Reformed Church District. In the summer of 1951 the state announced the communist program of shrinking the church, which included the plan to close the Sárospatak Reformed Theological Academy. The extraordinary assembly was on 15 October 1951, the church district refused this political will and expressed insistence on its institution – accepting the consequences. The assembly began with this short preaching of the bishop.

I analyze the sermon, a church speech, as a non-literary text, according to the theories of István Szatmári and Gábor Tolcsvai Nagy.

The impact of preaching is definable to the listener primarily in terms of the transmission or non-transmissions of the message, but at the same time a system of norms has crystallized in connection with preaching. Because of its content – proclaiming the word of God – we associate certain aesthetic-stylistic categories with it. We can say that the stylistic devices are related to the content, and the stylistic features of preaching can be interpreted in theological-dogmatic contexts.

Keywords: sermon, preaching, bishop, stylistics, Andor Enyedy

---

¹ Az igehirdetés szövege a tanulmány végén olvasható.

Absztrakt: Egy református prédikáció stilisztikai elemzése. Enyedy Andor püspök prédikációja a Tiszáninneri Református Egyházkerület rendkívüli közgyűlésén, Miskolcon, 1951. október 15-én.

Stíluzelemzésem szövege Enyedy Andornak, a Tiszáninneri Református Egyházkerület néhai püspökének rövid prédikációja. 1951 nyarán az állam meghirdette az egyház zsugorításának kommunista programját, amelynek része volt a Sárospataki Református Teológiai Akadémia bezárásának terve is. A rendkívüli közgyűlés 1951. október 15-én volt, az egyházkerület ezt a politikai akaratot visszautasította, és ragaszkodott az intézményhez - vállalva a következményeket. A közgyűlés a püspök e rövid prédikációjával kezdődött.

A prédikációt, egyházi beszédet, mint nem irodalmi szöveget elemzem Szatmári István és Tolcsvai Nagy Gábor elméletei alapján.

A prédikáció hatása a hallgató számára elsősorban az üzenet átadásában vagy át nem adásában határozható meg, ugyanakkor a prédikációval kapcsolatban kikristályosodott egy normarendszer. Tartalma - Isten igéjének hirdetése - miatt bizonyos esztétikai-stiláris kategóriákat társítunk hozzá. Azt mondhatjuk, hogy a stilisztikai eszközök a tartalomhoz kapcsolódnak, és az igehirdetés stílusjegyei teológiai-dogmatikai-dogmatikai összefüggésekben értelmezhetők.

Kulcsszavak: prédikáció, igehirdetés, püspök, stilisztika, Enyedy Andor

Bevezetés

Dolgozatomban új nézőpontból vizsgálom a *református igehirdetést*: a stilisztikai elemzés szempontrendszerének alkalmazásával az egyes stilisztikai eszközök funkcióinak áttekintésére teszek kísérletet.

Enyedy Andornak, a Tiszáninneri Református Egyházkerület néhai püspökének² egy rövid prédikációját választottam stilisztikai elemzésem alapszövegéül. Különleges helyzetben hangzott el egykor ez az igehirdetés. 1951 nyarán az állam meghirdette az *egyházzsugorítás* kommunista programját, melybe beletartozott (mások mellett) a Sárospataki Református Teológiai Akadémia bezárásának terve. Az 1951. október 15-én tartott rendkívüli közgyűlésen az egyházkerület ellentmondott ennek a politikai akaratnak, s kifejezte ragaszkodását

² Dr. Enyedy Andor 1942-1952 között volt az egyházkerület püspöke.

intézményéhez – vállalva az ezzel járó áldozatokat és az ebből eredő következményeket. A közgyűlés Enyedy Andornak e rövid igazsolgálatával kezdődött.

A prédikációt, mint *egyházi beszédet nem szépirodalmi szöveggént* elemzem: először Szatmári Istvánnak a stílusrétegekről adott leírása alapján, majd Tolcsvai Nagy Gábornak a stílus szociokulturális rétegzettségének szempontrendszerére szerint határozom meg azt, a szövegből vett számos példával alátámasztva választásaimat.

A szöveg elemzése a stílusréteg szempontjából

A stílus a nyelvi kifejezés módja: az a sajátos mód, ahogyan közölnivalónkat a legkülönbélebb szóbeli vagy írásbeli műfajokban és formákban a nyelvi elemek alkalmazásával kifejezzük. Minden leírt és elhangzó szövegnek, minden megfogalmazott gondolatnak van stílusa, ahogyan a tartalomnak van formája, egyik sem létezik a másik nélkül.³ Különösen fontos a nyelvi köntös bizonyos szövegtermékek esetében; ilyen lehet általában az *egyházi beszéd* műfaja, s református szempontból kifejezetten is az *igehirdetés*.

Választott szövegem egy *református prédikáció*, amit a *beszélt nyelvi stílusok* kategóriájában határozhatunk meg. Noha a szöveg írásban is fennmaradt, stilisztikai szempontú besorolásában a *szószékről*⁴ történt elhangzása a mérvadó. Teljes bizonyossággal nem tudjuk a szövegről, hogy a prédikátor előzetesen írta azt le igehirdető műhelymunkája eredményeként, vagy a hallgatóságból jegyezte le valaki az elhangzottakat. Nagyobb a valószínűsége az előbbi lehetőségnek, ami a szöveg szempontjából azért fontos, mert a református *homiletika* szerint a prédikáció végső soron a *szószéken* születik meg. Az igehirdetés – más szempontok mellett – mindig *gyülekezetszerű*, ami azt is jelenti, hogy a prédikátor az adott közösségben reflektál az aktuális kontextusra, akár a hallgatók nonverbális visszajelzéseire, de

³ Balázs László – T. Homesz Tímea – H. Varga Gyula: *A kommunikáció elmélet és gyakorlata*. Gramma Kiadó, Eger, 2013. 94.

⁴ Átvitt értelemben használom a *szószék* kifejezést, az igehirdetés természetesen elhangozhat nem templomi-szagrális térben is (pl. osztályteremben, szabadtéren stb.).

még fontosabb, hogy maga spontán vagy tudatosan formálja az élőbeszéd során (az előre leírt) szöveget: hangsúlyokkal, kiemelésekkel, a szónoki beszéd újabb eszközeivel és módszereivel, esetleg egyes részletek árnyaltabb kifejtésével, akár új gondolat, üzenet beemelésével stb. Bár a stilisztikai elemzés az írásban fennmaradt szövegre koncentrálna, talán nem lényegtelen megemlíteni annak lehetőségét, hogy az igehirdetés élőszóban esetleg nem pontosan ebben a formában hangzott el.

Enyedy Andor választott prédikációja – Szathmári István kategorizálása szerint⁵ – *szónoki stílusú* szöveg. E stílusréteg jellemzői meghatározóak a szövegben – néhány speciális kivétellel. Mindjárt az első paraméter, miszerint a szónok célja az, hogy meggyőzze hallgatóságát *a maga igazáról*, teológiai relációban nem lehet igaz. A református egyház egyik 16. századi hitvallása, a *Második Helvét Hitvallás* szerint „*Isten igéjének hirdetése Isten igéje*”⁶. Nem keresve itt e tétel dogmatikai és homiletikai értelmezési lehetőségeit, azt fontos leszögezni, hogy az egyház hitvallása értelmében az igehirdetés – bár az ember által, az emberi nyelv eszközeivel történik – *egészen más*,⁷ mint bármilyen emberi beszéd. Az egyház tanítása szerint az igehirdetés alanya és tárgya Isten,⁸ s ebből eredően az igehirdetés céljában nem az igehirdető célja releváns.

A választékos, ünnepélyes szavak, kifejezések használata a református igehirdetésben jellemző, de nem öncélú, hanem éppen az előbbi tétellel (Isten igéjének hirdetése Isten igéje) függ össze: Isten igéjét szólni, Istenről beszélni, Istent megszólítani méltó esztétikailag is a szépre törekedve tenni. Enyedy püspök választott prédikációjában számos példát találunk erre: *szívére beszéljen, húsos fazék inycsiklan-*

⁵ JENEI Teréz – PETHŐ József: *Stiluselemzés*. Bessenyei Könyvkiadó, Nyíregyháza, 2008. 22.

⁶ *Verbi Dei est verbum Dei*. BULLINGER Henrik 1566. *Második Helvét Hitvallás*. (A magyar nyelvű fordítások és kiadások közül a BUZOGÁNY Dezső – JUHÁSZ Tamás – SIPOS Gábor fordításában megjelent szövegből idézek. BULLINGER Henrik. *Második Helvét Hitvallás*. Kolozsvár. 2010. 7.)

⁷ Az *egészen más* a dialektika teológia terminológiájának egyik kulcskifejezése.

⁸ URL1 *Az igehirdetés csodája*. <https://www.parokia.hu/hirek/hitelet/v/az-igehirdetes-csodaja/> (Letöltés: 2023. 11. 12.)

dozó párolgása, átalakuló életünk vajúdásában, ködbe vesző és rejtlemes, övéi számára, lelket tápláló kegyelem, gyümölcsözés, kezébe ajánlhatta lelkét, szomjúhozással, sóvárgással, ajánlhatjuk vergődő lelkünket stb.

A nyomatékosítás, hangsúlyozás, fokozás vagy akár a jobb megérthetőség céljából rokon értelmű szavakat találunk a szövegben: *élő Isten, minden élőnek és életnek teremtője és Ura; szívére beszéljen [...] szívéhez tud szólni; az egész magyarságra, az egész népünkre; a múltba nézés, a hátra tekintés, az emlékekből élés; út [...] országút [...] autózstráda [...] ösvény; el ne fáradjunk, le ne roskadjunk; felfrissülésre, megújulásra; életet, tenyészetet, gyümölcsözést támasztott stb.*

A szónoki beszéd általában figyelemfelkeltés céljából használ kérdő és felkiáltó mondatokat. Az Enyedy-prédikációban is találkozunk mindkét mondatfajttával. Felkiáltó mondatot az alapige tartalmaz, s ez ismétlődik a prédikáció egy pontján: *Ne emlékezzetek a régiekről, és az előbbiekről ne gondolkodjatok!* Kérdőmondatot is találunk már a textusban: *Ímé, újat cselekszem; most készül, avagy nem tudjátok még?*, de az igehirdetés záró bekezdésének felütése is egy kérdés: *Hogy kell a pusztában dicsérni az Urat?*

A református igehirdetés – mivel gyülekezetszerű (is) – az érthetőségre, sőt egyértelműsége törekszik. Előkerülhetnek *azonban idegen szavak* a szövegben, ha például az eredeti héber vagy görög kifejezés, nyelvi szerkezet többletjelentéssel bír a magyar fordításhoz képest. Ezek megjelenítésének csak pontos értelmezéssel együtt van létjogosultsága, soha nem öncélúan. A választott szövegben erre éppen nem találunk példát, ellenben kimondottan jellemzi az *archaizmus*. A prédikátor gyakran használ régi(es) szavakat: *ímé, dicsőít, reáíllik, megett, jajveszékelt, szomjúhozás, sóvárgás; régi(es) nyelvtani alakokat: engemet, alkoték, őreá, elfelejtvén, neki dőlven⁹, beállani stb.* és kifejezéseket: *mező vada, gyümölcsözést támasztott*. Az archaizmus mint stilisztikai elem a 20. század közepének egyházi nyelvében egyáltalán nem szokatlan, sőt egyes igehirdetők továbbra is élnek vele mint az ünnepélyesség, a hétköznapitól, a normától eltérés nyelvi esz-

⁹ neki dőlven (sic!) (két szóban írva)

közével, jelezve, hogy Isten igéjének hirdetése *egészen más*, mint a (köznyelvi) emberi kommunikáció.

A stílus szociokulturális rétegzettsége

Tolcsvai Nagy Gábor szerint a stílusrétegekről csak összetett szempontrendszer adhat információkat.¹⁰ Továbbiakban az általa meghatározott öt változó mentén vizsgálom Enyedy Andor prédikációját.

A *magatartás stílusváltozója* a beszélőnek a szöveghez, szövegformáláshoz és a befogadó(k)hoz viszonyulására vonatkozik. Eszerint megkülönböztethetünk (elsősorban) vulgáris, bizalmas, semleges és választékos stílusú szövegeket.¹¹

Elemzett szövegem magatartás szerint *választékos*, mivel az ige-hirdetés általában és az adott kontextusban értelmezve is döntően választékosnak minősülő nyelvi elemeket tartalmaz. A szöveg választékosága abból a szituációból ered, hogy a prédikátor Isten igéjét hirdeti. A református ige-hirdetés mindig Krisztus-központú: rá mutat, róla tesz bizonyosságot; s ez a teológiai tétel eleve kijelöli a beszélő nyelvi megformáltságbeli magatartását. Ehhez adódik még a liturgikus keret, azaz a prédikáció egy „*ékesen és jó renddel*”¹² folyó liturgiának egy eleme, sőt – református értelmezés szerint – annak központi része. A választékoságot biztosítják a korábban már ismertetett régi(es) szavak, nyelvtani alakok és szerkezetek (*ímé, őreá, dicsőít, gyümölcsözést támasztott stb.*), továbbá a világos, nem túl bonyolult mondatszerkesztésekből eredő (olvasva is szinte hallható) nyugodt szövegtempó.

A beszélőnek és a hallgató(k)nak egymáshoz való viszonyát a *helyzet stílusváltozója* írja le.¹³

¹⁰ TOLCSVAI NAGY Gábor: *A magyar nyelv stilisztikája*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 1996. 134-135..

¹¹ uo. 136. és HÁMORI Ágnes: „*Tudunk mi normális hangnemben is társalogni*” In: TÁTRAI Szilárd – TOLCSVAI NAGY Gábor (szerk.): *A stílus szociokulturális tényezői. Kognitív stilisztikai tanulmányok*. Bp., 2012. 233.

¹² 1Kor 14,40 (KÁROLI-fordítás)

¹³ TOLCSVAI NAGY Gábor 1996. 142.

Minden református igehirdetés esetében a stilisztikai helyzet alapvetően *informális*. A *vocativusok*: *Kedves Testvérek! Testvéreim! Testvéreim az Úrban!* stb. határozottan azt fejezik ki, hogy az igehirdető és az igehallgató gyülekezet között a viszony szimmetrikus, sőt az igehirdető is a gyülekezet tagja, egy közülük. Ennek teológiai alapja az a reformációban újra felismert igazság, hogy a papságnak¹⁴ nincsenek privilégiumai, azaz Isten előtt mindenki egyenlő. Szintén a reformációban újra felragyogtatott tétel az *egyetemes papság elve*, ami azt (is) jelenti, hogy a laikus is megszólalhat az istentiszteleten, akár igazszolgálatot is végezhet. Ez a tény még inkább hangsúlyozza és illusztrálja, hogy az igehirdető – akár klerikus, akár laikus – Krisztus gyülekezetének egy tagja, azaz bárki lehet a keresztyén közösségből. Ezért lehetséges az, hogy amikor az igehirdető más gyülekezetben szolgál, vagy az igehallgató más gyülekezetben vesz részt istentiszteleten, akkor is ugyanannak a nagyobb közösségnek, Krisztus egyházának tagja, ahol mindenki – Krisztusban – testvére.

A prédikációban (és a liturgiában) gyakran hallható igék (felszólítások, meghívások) melyekkel a beszélő a gyülekezethez szól, általában többes szám második személyű (tegező) alakban fordulnak elő: *hallgassátok, jöjjetek, járuljatok, emeljétek fel stb.* Máskor többes szám első személyben: *hallgassuk, járuljunk, emeljük fel, imádkozzunk, kérjük, énekeljünk stb.* ami grammatikai szinten is igazolja a fenti teológiai alapvetést: az igehirdető maga is a közösség egyik tagja, nem áll felette annak.

Választott szövegemben is hangsúlyosak az előbbi nyelvtani alakok. *Vocativus* ugyan nem fordul benne elő, de a többes szám első és második személyű igealakok kifejezetten gyakoriak. A felvett textus az előbbiekkal indul: *ne emlékezzetek! [...] ne gondolkodjatok! [...] nem tudjátok még?* Az igehirdetésben pedig végig az utóbbi alakokkal találkozunk: *(a puszták népe) vagyunk, voltunk (mi is olyan állapotban), kijöttünk, kimozdultunk, nem jutottunk el, (pusztában) vagyunk, (átmenőben) vagyunk, (mik) voltunk, nézünk, látjuk, el ne fáradjunk, le ne roskadjunk, (célt) ne tévesszünk, meg ne álljunk, kapunk,*

¹⁴ A reformáció egyházaiban lelkipásztor, lelki vezető.

megfigyeljük, meríthetünk, dicsérhetjük, nem csüggedünk, nem esünk (kétségbe), látjuk, ajánlhatjuk.

A névszói ragozás is mind azt a tényt húzza alá, hogy az igehirdető maga is a közösség tagja: *mink (volt), vándorlásunkban, életünk (vajúadásában), figyelmünket, mindnyájunknak, nekünk, minket, (minden) erőnkkel, mi (is így), hozzánk (közel állók), egymásért, egyéni fájdalmunk.*

Az informális helyzet jellemzőjeként meghatározott közeli kapcsolat több is mint csupán *közeli*: a beszélő egy a hallgatósággal, kapcsolatuk akár kimondva, akár kimondatlanul: *testvéri*.

Az *érték stílusváltózoja*,¹⁵ azaz a beszélőnek a tárgyhoz, a helyzethez, a befogadó(k)hoz való szándékolt vagy szándékolatlan személyes attitűdje szerint egy szöveg lehet értékmegvonó, közömbös vagy értéktelített.

Érték szerint szövegünk stílusa *értéktelítő*, mivel értéktelítőnek minősülő nyelvi elemeket tartalmaz, sőt ezek a pozitív értékeket hordozó elemek uralják végig az igehirdetést, s ez a stílusértelem hozzájárul a teljes szövegeértelemhez.

A bibliai stílus nyelvi megformáltságának elemei végig jellemzőek a szövegben. Hangsúlyosan megjelennek a szóhasználatban (*dicsőít, keresztség, látomás, próféta, oltár, templom, kegyes, keresztfá, átok, imádság, lélek, szolgálát stb.*) és a szószerkezetek alkalmazásában (*mező vada, választott nép, húsos fazék, Isten országa, hitnek elkezdője és bevégezője, élő víz, keskeny út, lelket tápláló kegyelem, kezébe ajánlhatta lelkét, örök élet, Isten utáni szomjúhozás és sóvárgás stb.*). Ezen túl az egész korpuszt átszövik a szó szerinti bibliai textusok, követve azt a reformátori elvet, miszerint a Szentírás *önmagát magyarázza*. Ezek a bibliai versek (*ne emlékezzetek a régiekről és az előbbiekről ne gondolkodjatok!; aki az eke szarvára veti kezét, és hátra tekint, nem alkalmas Isten országára; azokat, amelyek hátam megett vannak, elfelejtven, azoknak pedig, amelyek előttem vannak, nekik dőlven, célegyenest igyekszem az Istennek a Krisztus Jézusban onnét felülről való elhívása jutalmára; aki énbennem hisz, élő víznek folyamai ömlenek*

¹⁵ TOLCSVAI NAGY Gábor 1996. 145.

annak belsejéből; akik az Úrban bíznak, erejük megújul. Szárnyra kelnek, mint a saskeselyűk; futnak és nem lankadnak meg, járnak és nem fáradnak el; mindenre van erőm a Krisztusban, aki engem megerősít; te pedig ma velem leszel a paradicsomban; amit szem nem látott, fül nem hallott, embernek szíve meg se gondolt, azt készítette Isten azt őt szeretőknak) explicit módon is erősítik ezt a stilisztikai jellemzőt.

Az idő stílusváltozója a szöveg stílusértékét az idő relációjában értelmezi. Ebben a vonatkozásban a felnőtt anyanyelvi beszélő saját nyelvi megformálásai közömbösnek, a korábbi nemzedékeké régiesnek, a fiatalabbaké inkább újszerűnek értékelhetők.¹⁶

Ahogy korábban láttuk, az 1951-ben elhangzott prédikáció számos régiesnek minősülő nyelvi elemet tartalmaz, s azt is megállapítottuk, hogy ez a jellemző nem idegen általában az egyházi beszédek-től. Azonban a 20. század közepén, második felében még a prédikációk esetében is inkább szándékos régiesítésről beszélhetünk, ami már önmagában stílusértéket jelent. Az így elérhető ünnepélyességgel, a köznyelvtől (az idő stílusváltozója vonatkozásában közömböstől) való eltéréssel az igehirdető méltóbb nyelvi eszközöket keres arra, hogy *hic et nunc* Istenről van szó.¹⁷

Végül a hagyományozott, intézményes nyelvváltozat stílusváltozója valamely közösségileg hagyományozott és/vagy intézményesített nyelvváltozathoz tartozó szöveg fogalmi profilját ragadja meg.

E változó relációjában Enyedy Andor választott prédikációját *irodalmi stílusú* szöveggként határozhatjuk meg, mivel nem csak hogy tartalmaz irodalmi elemeket, de ezek az elemek kifejezetten uralják a szöveg stílusát. A már többször idézett vallásos tematikájú szavak és kifejezések is ebbe az irányba hatnak, továbbá esztétikai szintűvé emeli a szöveg egészét az a számos *szókép* és *stilisztikai (retorikai) alakzat*, mely az igehirdetés egész szövegét markánsan meghatározza.

A *puszta* mint *szimbólum* számos helyen szerepel a szövegben, s a beszélő ehhez a konkrét képhez több elvont tartalmat is köt. Jelenti

¹⁶ uo. 148.

¹⁷ Ehhez konkrét példákat a szövegből a 2. fejezetben említettem.

egy nép és az egyén számára is az úton létet, egy átmeneti állapotot, amikor régi kereteit már maga mögött hagyja egy közösség vagy az egyes ember, de még nem érte el az újat. Jelenti ugyanakkor azt a teret, azt a lehetőséget is, amikor Isten megszólítja, eléri az övéit, *szíviükre beszél*. Talán azért teheti, mert a pusztai vándorlás, a pusztai lét mindig kiszolgáltatottságot, leginkább nyomorúságot jelent, s ilyenkor az ember hajlamosabb Istenre figyelni, mint amikor konszolidált körülmények között jól megy a sora.

A szöveg szépségét és sokszínűségét *metaforák* is gazdagítják. A *húsos fazék* kifejezéshez az anyagi jólét, a bőség emléke kapcsolódik, de az *egyiptomi húsos fazekak* felemlegetése a pusztában azzal a kísértéssel kapcsolódik össze, hogy Isten népe a csodálatos szabadulás után, a pillanatnyilag kilátástalannak tűnő helyzetben a szolgáltságot jelentő állapotot vágyja.

Az *eke szarva*, melyet az ember megragad, azaz belevág valamely nagyszabású vagy új munkába, jelenthet új feladatot, új élethelyzetet, hithelyzetet, amire Isten hívja el választottjait. S amiképpen belefog valaki a szántás nagy erőfeszítést igénylő vállalkozásába, nem tekintet másra, nem nézhet hátra, hiszen ez a munka teljes mértékben igénybe veszi az embert, ugyanúgy azok, akik elfogadják Istentől egy minden mást kizáró megbízatást vagy elhívást, nem hátrálhatnak meg, nem élhetnek a múltból, tekintetüket előre, kizárólag az Isten által kijelölt irányba emelhetik. Máskülönben nem alkalmasak a megbízatásukra. Így lehetséges, és így érthető e meghökkentő összekapcsolása két távolinak tetsző dolognak: az a földműves, aki miután belefogott a szántásba s hátratekint, alkalmatlan az Isten országára.

Az *ösvény* a pusztában, a *keskeny út* szintén konkrét képi elemek, amik túlmutatnak önmagukon: hasonlóság alapján megragadható általuk az Istennek tetsző (kijelölt) életút, mely áldozatos lehet, oda-szánást és hitet követel, de elvezet a célig. Ezzel szemben az *országút* és az *autósztráda* hatékonyabbnak és korszerűbbnek látszanak, nyilván sokkal többen is haladnak rajtuk, de a vágyott cél – ezeken haladva, esetleg sodortatva – nem garantált.

A *puszta vadjai, sakáljai* kifejezésben is felfedezhető analógia: ők nem részei a választott népnek, hanem éppen ellenségként akarnak

azokra törni. Nekik is meg kell azonban látniuk Isten csodálatos cselekedeteit, aminek hatása alól nem tudják kivonni magukat.

A víz különböző képeivel találkozunk a prédikációban. Először a pusztában fakadó víz, folyóvíz formában látjuk szinte magunk előtt azt, ami Isten kegyelmi ajándékaként adatik mint az életben maradás feltétele. Ezt követi a keresztség vize kifejezés, amiről a református dogmatika úgy tanít, hogy a keresztség sákramentumának jele a tiszta víz, ami a jelzett dologra, a Szentlélek titokzatos munkájára utal. Ahogyan a víz lemosa a test szennyét, úgy mossa le a bűnöket Jézus Krisztus vére. A Jézusból jövő élő víz és a benne hívő ember belsejéből fakadó élő víz folyamai ilyen értelemben kapcsolódnak a megváltáshoz, az élő víz a Krisztus által elnyerhető örök élet összefüggésében jelenik meg. Végül Ezékiel látomása által bepillantathatunk a mennyei világba, ahol eredni s szinte áradni látjuk ezt a vizet: az örök élet folyóját.

Az Űrban bízó embert a szentíró (Ézsaiás) a sashoz hasonlította. Amilyen erős, szabad és fáradhatatlan a sas, olyan lehet mindenki, aki Istenre bízta magát. Ezt az ószövetségi hasonlatot alkalmazza Enyedy az újszövetség korában azokra az emberekre, akik élnek a Krisztusban elnyerhető páratlan lehetőséggel: isznak az élő vízből.

Találunk példát *paralelizmusra* is a szövegben: a pusztában vándorló zsidóság és a beszélő korának embere (közösségi és egyéni szinten is) hasonló helyzetben, hasonló kísértések között van. A megoldás útja is ugyanaz a különböző korokban: az Istenhez megtérés.

A prédikáció záró része a Krisztusra mutató csúcspontja. Az igehirdető kifejezetten példaként állítja a hallgatóság elé a Golgotán szenvedő Urat (*exemplum*): ahogyan ő tett, tegyenek úgy az ő megváltottjai, de amit nem tett, azt ne tegyék Krisztus mindenkori követői sem (*antitézis*).

A látni a láthatatlant eszkatologikus ígérete stilisztikai relációban a *paradoxon* gondolati alakzatnak felel meg, míg az: *amit szem nem látott, fül nem hallott, embernek szíve meg se gondolt, azt készítette Isten azt őt szeretőknek zárómondat hiperbola* lehet ebben a stilisztikai rendszerezésben.

Összegzés

Az igehirdetés hatása az igehallgató számára mindenekelőtt az ige *hic et nunc* üzenetének átadásában vagy át nem adásában ragadható meg. Kétségtelen azonban, hogy igehirdetőben és -hallgatóban is kikristályosodott egy határozott normarendszer a prédikációval kapcsolatban. A tartalomhoz – Isten szavának hirdetése – kapcsolódva bizonyos esztétikai-stilisztikai kategóriákat társítunk ahhoz. Tényként megállapíthatjuk a református igehirdetésekkel kapcsolatban, hogy a stilisztikai eszközök szoros összefüggésben vannak a tartalommal, sok esetben közvetlenül szolgálgják, felerősítik azt, sőt egy igehirdetés stilisztikai jellemzői – akár – teológiai-dogmatikai összefüggésekben is értelmezhetők és helytállók.

Dr. Enyedy Andor püspök prédikációja a Tiszánineni Református Egyházkerület rendkívüli közgyűlésén Miskolcon, 1951. október 15-én

Textus: Ézsaiás 43, 18-21

„Ne emlékezzetek a régiekről, és az előbbiekről ne gondolkodjatok! Ímé, újat cselekszem; most készül, avagy nem tudjátok még? Igen a pusztában utat szerzek és a kietlenben folyóvizet. Dicsőíteni fog engemet a mező vada, a sakálok és struccok, hogy vizet szereztem a pusztában; hogy választott népemnek inni adjak. A nép, amelyet magamnak alkoték, hirdesse dicséretemet.”

Az élő Isten, minden élőnek és életnek teremtője és Ura, többször vetette pusztába a választott népet. Nem csak akkor, amikor kivette őket Egyiptomból, a szolgálatnak házából. A pusztát nem csak térbelileg kell érteni. Pusztá minden oly állapot vagy helyzet, amikor az ember vagy egy nép kijön valahonnan, és megy valahova. Izrael népe, a választott nép többször volt ilyen állapotban. Hóseás próféta magyarázata szerint Isten azért vetette népét a pusztába, hogy ott szívére

beszéljen. A pusztá az a hely, vagy az az állapot, amelyben Isten az ő gyermekének vagy népének a szívéhez tud szólni.

Illyés Gyula *A puszták népe* című könyvében leírta az egykori mezőgazdasági cselédek helyzetét, életsorsát. De azt hiszem, az egész magyarságra, az egész népünkre reáillik, hogy a puszták népe vagyunk. Sokszor voltunk mi is olyan állapotban, amikor kijöttünk valahonnan, kimozdultunk egy állapotból és még nem jutottunk el az újba. Most is ilyen pusztában vagyunk. Kijöttünk a feudálkapitalizmus társadalmi rendjéből, és átmenőben vagyunk egy új társadalmi rendbe.

A pusztában lévő néphez az élő Istennek egy parancsa és két ígérete van. A parancs arról szól, hogy: „*ne emlékezzetek a régiekről és az előbbiekről ne gondolkodjatok!*” A pusztába vetett zsidóságnak, a választott népnek is az volt a legnagyobb kísértése, hogy visszajárt a lelkük a múlthoz: az egyiptomi sorshoz, amely rabszolgaság volt, de megvolt benne a húsos fazék ínycsiklandozó párolgása, a beépített és kiépített, megszokott élet a maga viszonylagos, szilárd kereteivel, egyenletességével. Mai pusztai vándorlásunkban, átalakuló életünk vajúadásában is ez a legnagyobb kísértés: emlékezni arra, hogy mink volt és mik voltunk a múltban. Minden mai embernek annál nagyobb a fájdalma, minél kevésbé tudja lelkében az elhagyatott múltat felszámolni. A múltba nézés, a hátra tekintés, az emlékekből élés öreges tulajdonság. Isten pedig az ő gyermekeitől, az ő népétől nem öreges, hanem fiatalos magatartást kíván. Az Úr Jézus, az élet fejedelme is azt mondja: „*aki az eke szarvára veti kezét, és hátra tekint, nem alkalmas Isten országára*” (Luk 9,62). Pál apostol is így szólt: „*azokat, amelyek hátam megett vannak, elfelejtvén, azoknak pedig, amelyek előttem vannak, nekik dőlven, célegyenest igyekszem az Istennek a Krisztus Jézusban onnét felülről való elhívása jutalmára*” (Fil 3,14). Ma minden figyelmünket arra az újra kell összpontosítani és irányozni, amit az Isten készít. Mindnyájunknak meg kell érezni és érteni, hogy maga Isten dolgozik itt emberi törekvések és erőfeszítések mögött. Nekünk, az ő embereinek és az ő népének az Isten által készített új világ építésébe kell minden erőnkkel beállani.

Aki Isten parancsát teljesíti: tekintetét a múlttól a jövő felé veti; annak a számára Istennek nagy ígérete és nagy áldása van. Isten utat készít a pusztába az övéinek. Ez az út természetesen nem országút és nem autószátráda. A pusztában legfeljebb ösvényt lehet vágni. Ez az út keskeny, könnyű róla jobbra vagy balra letérni. De nem csak keskeny ez az út, hanem ködbe vesző és rejtelmes is. Csak a legközelebbi lépést lehet látni rajta, meg legfeljebb a végét, a célt. Ezen az úton csak úgy lehet járni, ha nézünk arra, aki ezen az úton előttünk jár: a hitnek elkezdőjére és bevégezőjére, Jézus Krisztusra, s az ő kezét fogjuk. Minél jobban nézünk öreá, annál élesebben látjuk azt a vonalat, amelyen túl az útról se jobbra, se balra letérni nem szabad. Ő ad erőt ahhoz, hogy az úton el ne fáradjunk, le ne roskadjunk, célt ne tévesszünk, meg ne álljunk.

S Isten folyóvizet is fakaszt a pusztában az övéi számára. Erről a vízről mondta az Úr Jézus: *„aki énbennem hisz, élő víznek folyamai ömlenek annak belsejéből”*. Ez a víz, amelyet Jézus Krisztusból az ő igéjében és Szentlelkében kapunk; tisztít, üdít és táplál. A keresztségben a víz jelképe, egyúttal pecsétje és záloga a Jézus véreinek, amely megtisztít minket minden bűntől. A Jézusból jövő élő víz segíti az embert arra a csodálatos felfrissülésre, megújulásra, amelyről Ézsaiás próféta így ír: *„akik az Úrban bíznak, erejük megújul. Szárnyra kelnek, mint a saskeselyűk; futnak és nem lankadnak meg, járnak és nem fáradnak el”* (Ézs 40,30). Az Úr Jézusból jövő kegyelem mondatja Pálal: *„mindenre van erőm a Krisztusban, aki engem megerősít* (Fil 4,13). S a lelket tápláló kegyelemnek ez az élő vize az, amely Ezékiel próféta látomása szerint kiindult az oltártól a templom környékére, s amerre elfolyt, mindenütt életet, tenyészetet, gyümölcsözést támasztott.

Isten utat készít és vizet fakaszt az ő választottjai számára a pusztában úgy, hogy még a pusztá vadjai, sakáljai is kénytelenek dicsérni őt. De ő főként annak a népnek a dicséretét várja, amelyet ő magának alkotott.

Hogy kell a pusztában dicsérni az Urat? Úgy, ahogy a kegyes, jó és a többi megpróbált hívő emberek tették. Úgy, ahogy Jézus Krisztus tette. Ha megfigyeljük az ő utolsó szavait a keresztfán, nagy tanulságokat meríthetünk belőlük. Abból is, amit mondott; és abból is, amit

nem mondott. Nem mondott átkot gyilkosaira és üldözőire. Nem vitatkozott gúnyolóival, ellenfeleivel. Imádkozott értük. Nem jajveszékelt a saját kínjai, fájdalmai miatt. A hozzá közel állókkal törődött. Anyját Jánosra, Jánost anyjára bízta. A mellette megfeszített gonosztevőnek azt mondta: *„te pedig ma velem leszel a paradicsomban”*. Mindennél jobban az fájt neki, hogy lazulni érezte mennyei Atyjával való összeköttetését, és mindenben az nyugtatta meg, hogy az ő kezébe ajánlhatta lelkét. Mi is így dicsérhetjük Istent a pusztában. Nem átokkal, nem vitatkozással, hanem egymásért és másokért mondott imádkozással. Saját egyéni fájdalmunk és sérelmünk legyőzésével, az igazság, az örök élet, az Isten utáni szomjúhozással és sóvárgással, a hozzánk közel állók iránti szolgálattal és azzal, ha nem csüggedünk, és nem esünk soha kétségbe, mert látjuk a láthatatlant. Látjuk a kezet, amelybe mindig oda ajánlhatjuk vergődő lelkünket; látjuk a helyet, ahol Isten majd eltöröl az ő választottjai szeméről minden könnyet, és ahol: *„amit szem nem látott, fül nem hallott, embernek szíve meg se gondolt, azt készítette Isten azt őt szeretőknek”*. Ámen.

Forrás: Sárospataki Református Kollégium Levéltára, a Tiszáninneni Református Egyházkerület Közgyűlési Jegyzőkönyve 1951. október 15. Jelzet: SRKL. PK-28.

Gorbai Gabriella:

A keresztyén értékek hiteles közvetítésének problematikája a vallástanári hivatásban

Abstract: The problem of authentic transmission of Christian values in the profession of religious education.

The role of the religion teacher in transmitting values is crucial, as religious education is not merely about imparting knowledge but also encompasses the moral, spiritual, and ethical development of students. The transmission of Christian values and ensuring that young people are able to embody these values in their own lives largely depends on the religion teacher's ability to authentically convey these values through personal example. The most effective tool for value transmission is the religion teacher's own personality and behavior. This study emphasizes the dangers arising from misinterpretations or „excessive realizations” of religious virtues—such as humility, love, patience, service, wisdom, and perseverance—and provides guidance for achieving a balance between the core values and their exaggerated (behavioral or attitudinal) expressions. The „core qualities” model offers religion teachers a framework for self-reflection, helping them regularly evaluate the example they set, their influence on others, and how they can grow toward authentically conveying the value system that forms the foundation of their mission.

Keywords: values, Christian values, teacher role model, authentic communication, value distortion, balance

Absztrakt: A keresztyén értékek hiteles közvetítésének problematikája a vallástanári hivatásban

A vallástanár szerepe az értékek közvetítésében kiemelkedő, mivel a vallásos nevelés nem csupán információk átadását jelenti, hanem a diákok erkölcsi, lelki és spirituális fejlődését is magában foglalja. A keresztyén értékek átadása és annak biztosítása, hogy a fiatalok képesek legyenek azokat saját életükben megélni, elsősorban azon múlik, hogy a vallástanár képes-e hitelesen közvetíteni az értékeket sa-

ját példáján keresztül. Az érték közvetítés leghatékonyabb eszköze a vallástanár személye. A tanulmány hangsúlyozza a vallásos erények – mint az alázat, szeretet, türelem, szolgálat, bölcsesség, kitartás – félreértelmezéséből, vagy „túlzott megvalósításából” származó veszélyeket és támpontot ad az értékek és azok eltúlzott (viselkedésben és attitűdben megjelenő) formák közötti egyensúly megteremtéséhez. Az alapkválitás- modell segítséget nyújt a vallástanár számára az önreflexióhoz, ahhoz, hogy rendszeresen átgondolja, milyen mintát mutat, hogyan hat másokra és miként tud fejlődni abba az irányba, hogy valóban azt az értékrendet közvetítse, amely a küldetése alapját képezi.

Kulcsszavak: értékek, keresztyén értékek, tanári példaadás, hiteles közlés, értékterjesztés, egyensúly

Az érték fogalma, az értékrend kialakulása

Az életünk minden pillanatában választások elé kerülünk, amelyek során véleményt alkotunk a körülöttünk lévő világ dolgairól, eseményeiről, cselekedeteink formáiról, vagy az emberekről, akik körülvesznek minket, illetve ezekhez kapcsolódó érzéseinkről. Ez a választás sokszor anélkül történik, hogy tudatosítanánk értékelő magatartásunkat. Megkülönböztetünk szép és csúnya, jó és rossz, igaz és hamis, hasznos és haszontalan között. Döntéseinket egy tudatos vagy spontán értékelési folyamat előzi meg, amelynek során a számunkra értékes dolgokat választjuk, míg a számunkra értékteleneket elutasítjuk. Azokat a dolgokat vagy tulajdonságokat, amelyeket jónak és kívánatosnak találunk, értéknek tekintjük. Ha egy adott értéket egy közösség tagjai közösen vallanak fontosnak, az az egész csoport értékrendszerének részévé válik. Az ilyen, széles körben elfogadott értékek hosszú időn át fennmaradhatnak, generációról generációra átörökítve a csoport kultúrájának meghatározó elemeivé válnak¹.

A személy által elfogadott értékek meghatározzák társadalmi identitását, szabályozzák fizikai, lelki és spirituális energiáinak felhasználását, és irányt adnak mindennapi életének. A különböző tör-

¹ Vö. Giddens, Anthony: Szociológia. Budapest, Osiris Kiadó, 2000.

ténelmi korszakokban azonban eltérő értékek váltak meghatározóvá. A primitív társadalmak szokásokra és mítoszokra épültek, az ókorban a testi egészség, szépség, jószág és műveltség dominált. A középkorban a vallási és erkölcsi tökéletesség került előtérbe, míg a reneszánsz és a humanizmus a kultúrára, művészetekre és tudásra helyezte a hangsúlyt. A pragmatizmus korában a hasznosság és gyakorlatiasság értéke dominált, a polgári társadalmak az erkölcsöt és a műveltséget helyezték előtérbe, míg a szocializmus a közösségi értékeket és kollektívizmust hangsúlyozta. A modern fogyasztói társadalom leginkább az élvezeteket emeli piedesztálra²

Az egyén értékrendszere – vagyis az értékek összefüggő rendszere³ – életvitelében tükröződik. Meghatározza, hogyan viszonyul a világhoz, ami megnyilvánulhat viselkedésében, tevékenységeiben, erkölcsi szabályaiban, munkastílusában és életvezetési stratégiáiban.

Az értékrend kialakulása, formálódása már gyermekkorban megkezdődik. Másfél-kétéves korban a gyermekek viselkedésében megjelenik az utánzás, amely kezdetben minden személyre kiterjed, később azonban szűkül azok körére, akiket modellként választanak⁴ – gyakran a szülőket, akik iránt szeretetük a legfőbb motiváció.

Az utánzásból fejlődik ki az azonosulás, amely már magasabb szintű folyamat⁵. Ilyenkor a gyermek az átvett viselkedési mintákat sajátjának érzi, és az „olyan szeretnék lenni, mint ő” vágy hajtja. Az azonosulás lehet pozitív vagy negatív; az utóbbi esetben a gyermek olyan modellekből merít, amelyeket elutasít, így igyekszik ellentétes értékeket és viselkedési formákat kialakítani.

Az utánzás és azonosulás folyamatára épül az *internalizáció*⁶: a gyermek az elfogadott viselkedést idővel saját személyiségének részé-

² Szabó-Thalmeiner Noémi: Bevezetés a pedagógiába – Tanulmányi útmutató. Szatmárnémeti. 2001, 56-76.

³ Vastagh Zoltán: Értékátadási folyamatok és konfliktusok a pedagógiában. Pécs, JPTE Tanárképző Intézet Pedagógiai Tanszék, 1995, 89.

⁴ Keményné dr. Pálffy Katalin: Bevezetés a pszichológiába. Budapest, Tankönyvkiadó, 1989.

⁵ Vajda Zsuzsanna – Kósa Éva: Neveléslélektan. Budapest, Osiris Kiadó, 2005.

⁶ Keményné dr. Pálffy Katalin: Bevezetés a pszichológiába. Budapest, Tankönyvkiadó, 1989.

vé teszi. Ez a belsővé tétel akkor válik sikeressé, ha a viselkedés külső kényszer nélkül is fennmarad, és a gyermek saját akaratából cselekszik az értékek szerint. Az internalizációt jelentősen befolyásolja a nevelés érzelmi légköre, valamint a jutalmazás és büntetés arányossága és minősége.

Az értékek átadásában a család kulcsfontosságú szerepet játszik, hiszen ez a gyermek elsődleges szocializációs közegéül szolgál. Az anya, az apa, a testvérek és a nagyszülők mellett a családi otthon fizikai környezete – például a berendezési tárgyak, színek, illatok és szokások – is befolyásolja a gyermek fejlődését⁷. Ugyanakkor a tágabb környezet, például rokonok, szomszédok, és a modern technológiák (TV, internet) révén a külvilág is hatással van a szocializációs folyamatra, amely az értékek formálódásának fontos színtere.

A vallásánár szerepe az értékátadási folyamatban

A nevelés legfőbb célja, hogy a pedagógia által közvetített értékek a diákok számára belső motivációvá váljanak, amely irányítja cselekvéseiket. Ennek érdekében kulcsfontosságú, hogy a tanár hitelesen képviselje azokat az értékeket, amelyeket tanítani kíván. Az érték-közvetítés hatékonyságát jelentősen befolyásolja a pedagógus személyisége, hiszen a tanár nemcsak szavak által, hanem saját példájával és hitelességével is nevel. Ez különösen igaz a vallásánárok esetében, akik számára az értékek átadása nemcsak pedagógiai, hanem spirituális és etikai küldetés is. „A keresztyén pedagógus által oktatott tárgy világnézetet ad át, értékrendet közvetít (a belső viszonyulás, az elkötelezettség fontosabb az átadott tudásanyagnál), így speciális módszereket igényel: kiemelten fontos a hitoktató személyes példája, személyisége és hozzáállása.”⁸

A hatékony, nevelési célját beteljesítő tudó vallásoktatás olyan hitvalló vallásánárokat feltételez, akik hivatásukat Istentől kapott küldetésnek tekintik. A hivatástudat a belső motivációt, a személyes elköteleződést jelenti az oktatás és nevelés iránt, amit nem szakmaként,

⁷ Vajda Zsuzsanna – Kósa Éva: Neveléslélektan. Budapest, Osiris Kiadó, 2005.

⁸ Kotschy Beáta: A keresztyén pedagógus és iskola egy kérdőíves vizsgálat tükrében. In.: Vigilia, 2005/5. 1-7.

hanem személyes küldetesként végez. A küldetéstudat a hivatástudatból fakad, de konkrét, cselekvésorientált céllal egészül ki: a keresztyén hit és keresztyén értékek átadása és az evangélium hirdetése, mint Istentől kapott misszió⁹.

A vallástanár hivatása nem merül ki a tudás átadásában; célja a keresztyén értékek – például a szeretet, igazságosság, türelem, felelősségvállalás – megélésének bemutatása, és ezek hiteles közvetítése a tanulók számára. Ehhez elengedhetetlen, hogy értékrendje és cselekedetei összhangban legyenek egymással.

Küldetése a példaadás. Szele Miklós szerint: „És az ő tanítása márcsak azért sem lehet rideg, elvont, érdektelen referálás, mert az ő tanítása mindig személyes bizonyágtétel. Hiszen az Ige, mely reá van bízva, sohasem személytelen, elvont és szemlélt (spekulatív) igazság, hanem a személyesen átélt igazság. ... az ő „tanítása” életfunkció: mozzanat, eszköz Isten funkcionális életnevelésében, és őreá magára életkérdés. Tanítása egzisztenciális tanítás: tanításában él és életével tanít.”¹⁰

A keresztyén nevelés egyik központi eleme olyan légkör megteremtése, amelyben a tanulók az értékeket nemcsak megismerhetik, hanem belsővé is tehetik. Németh László erről így vall: „A nevelőnek tulajdonképpen nincs is nagyobb feladata, minthogy magában építse fel a példát, amellyel a fiatal lélek tájékozódó (s részben utánzó) kedvét az igazi nagyság felé fordítja, hogy ott a családban, osztályban jöjjön létre az az atmoszféra (mert hisz igazán nevelni csak atmoszférával lehet), amelyben az érvényesülési ösztön erkölcsi ösztönné alakul”.¹¹

⁹ Bagdy Emőke, Túri Zoltán, Vetési Gabriella: A pedagógus identitás formálódásának nyomon követése. In: Bagdy Emőke (szerk.): *A pedagógus hivatásszemélyisége: Egy pályaszocializációs kísérlet tanulságai*. Debrecen, KLTE Pszichológiai Intézet, 1996. 195-206.

Györgyiné Koncz Judit: Tanítójelöltek és kezdő tanítók hivatástudatának alakulása. In: *Pedagógusképzés*. 1-2. 2000, 190- 219.

¹⁰ Szele Miklós: A mai valláspedagógia főbb meglátásai. In: Bessenyei Lajos (szerk.): *A középiskolai tantárgyak módszeres tanítása*. Debrecen, 1941, 62-63.

¹¹ Németh László: A „vallásos” nevelésről. In.: Németh László: *Sajkódi esték*. Budapest, Magvető és Szépirodalmi Könyvkiadó, 1974, 60.

Szakmai kötelesség a vallástanár számára, hogy a pedagógiai/módszertani ismereteit folyamatosan csiszolja, fejlessze (nem azt jelenti, hogy kritikátlanul átvesz mindent, ami új), és emellett vagy ezzel párhuzamosan a teológiai irányú kötődést is ki kell alakítania. Az antropológiai szempontokat nem lehet mellőzni a vallásoktatás folyamatában, még akkor sem, ha azzal is tisztában vagyunk, hogy a vallásoktatás esetében nem a minden más nevelési, pedagógiai helyzetekben megjelenő összetevők egymásra hatása révén hoz, vagy nem hoz eredményt a munka, hanem itt egy transzcendens összetevővel is számolni kell. A döntő komponens, a Szentlélek, annak a segítő személyén keresztül megnyilvánuló ereje¹².

Az önismeret központi jelentőségű a vallástanár számára¹³, amennyiben a helyes önismeret¹⁴ hiányzik a vallástanár életéből, annak látható jelei vannak a keresztyén értékek megvalósítása terén is: (talán túlbuzgóságból) túlzásokba esik, így az átadandó értékeknek a torzulásával (ami már nem érték) találkozhatnak a rábízottak, például: a mértéktelen segítségnyújtás ellenkező hatást is kiválthat, mint amit a tanár elérni szeretne, illetve az egyes értékek félreértelmezett megvalósítása a mindennapi tanítási-nevelési gyakorlatban, elnyomja több más -keresztyén szempontból legalább annyira fontos- értéknek a közvetítését (például dogmatizmusba hajló merev ragaszkodás a hitbeli érték közvetítés megvalósítása során a tolerancia és elfogadás sérül).

---

¹² Szűcs Ferenc: A katechéta személye, mint a katechézis egyik legfontosabb tényezője. In: *Keresztyén Nevelés*. 1997/5, 8.

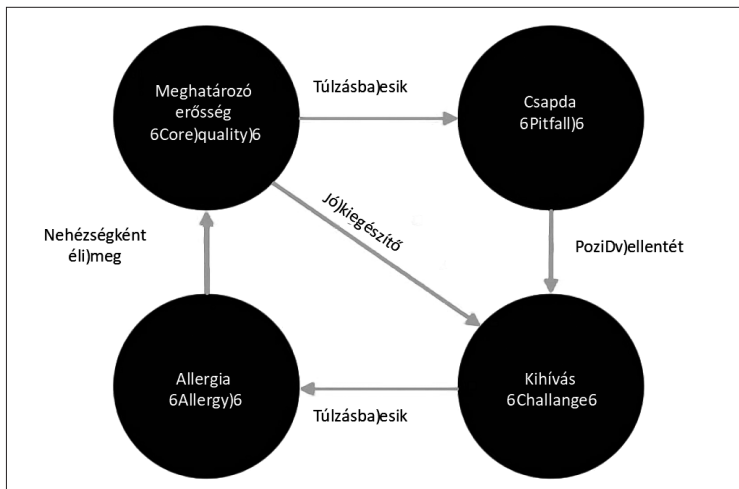
¹³ Solymosi Zsófia. *Pedagógusok önismerete, tudatossága és annak fontossága a nevelőmunkájuk során*. 2024. PhD Thesis. soe.

¹⁴ Szénási Lilla: Az önismeret helye a szociális gondoskodásban. In: *Teológiai Fórum*. 2022/2, 106-110.

Csapdák és kihívások az érték közvetítés során, avagy jóból is megárt a sok

Daniel Ofman „alapkvalitás”¹⁵ modelljében abból indul ki, hogy minden ember rendelkezik természetes erősségekkel (alapkvalitásokkal), de ezek túlhajszolása problémákhoz (csapdákhöz) vezethet. Az egyensúly megtalálása a kihívásokra való reflektálással és azok fejlesztésével érhető el, miközben az allergiák rávilágítanak arra, milyen viselkedésformák okozhatnak feszültséget az érintett számára.

Úgy gondoljuk, hogy Ofman modellje eszközt kínál az önreflexióhoz és az önismeret mélyítéséhez, ami kulcsfontosságú a tanári pályán, ugyanakkor segít tudatosítani, hogyan lehet az értékeket hitelesen, torzulások nélkül közvetíteni. A környezet visszajelzéseiből kiindulva segít a kihívások megvalósításában, ezzel együtt az egyensúly megteremtésében, így a vallástanár valóban saját szándékának megfelelően és küldetéséhez hűen közvetítheti az értékeket a diákok irányába.

Ábra: Daniel Ofman: az alapqualitások modellje¹⁶

¹⁵ Daniel Ofman: Core quadrant: <https://discboulevard.com/en/blogs/core-quadrant-by-daniel-ofman/> Core qualities = alapqualitás (Fordítás tőlem) Letöltve: 2024.11.20.

¹⁶ <https://www.toolshero.com/communication-methods/core-quality-quadrant/> Letöltve: 2024.11.12.

Egy segítőkész vallástanár könnyen túladagolhatja ezt az erényét, ami tolakodássá vagy túlzott gondoskodássá válhat (csapda). Például, ha a diákokra erőlteti a segítségét, az önállóságuk csorbát szenvedhet. Számára a kihívás a türelem és visszafogottság fejlesztése (kiegészítő erősségek), feladata, hogy teret adjon a diákoknak a saját megoldásaik megtalálására, miközben háttérből támogat.

A segítőkész tanár gyakran rosszul viseli a közömbösséget vagy az empátia hiányát másokban, ez az allergiája. Megfelelő önreflexióval eljuthat arra a felismerésre, hogy számára a türelem és az elfogadás további fejlesztendő területek lehetnek.

A keresztyén értékek átadásakor, mint ahogy fentebb említettük, nem az emberi erőfeszítések a döntők, ám ami emberileg megtehető azt szeretnénk, ha szándékunknak és küldetésünknek megfelelően valósulna meg a gyakorlati életben. Az alábbiakban az Ofman modellt felhasználva kiemelünk, a teljesség igénye nélkül, néhány olyan erősséget, értéket, melyeknek a megvalósításakor a segítő szakemberek könnyen abba a hibába eshetnek, hogy „túl sokat adnak a jóból” és emiatt az erősség, erény torzul és nem megfelelő módon tölti be küldetését.

Egyensúly a hitbéli érték közvetítés és a dogmatizmus között

A református vallásoktatás célja, hogy a tanulók öntudatos, hitvalló felnőtté váljanak, akik ismerik és elfogadják a Heidelbergi Káté és a II. Helvét Hitvallás tanításait¹⁷. Azonban a hittételek túlzott, merev közvetítése dogmatizmusba torkollhat és ellenállást válthat ki a diákokban, mivel háttérbe szoríthat olyan alapvető értékeket, mint a tolerancia és az elfogadás, amelyek a keresztyén értékrend alapját is képezik. A kihívás abban rejlik, hogy a vallástanár a hittételek átadását az elfogadás és a tisztelet jegyében valósítsa meg, teret adva a párbeszédnek és a tanulók kérdéseinek. Az egészséges egyensúly megőrzése érdekében a vallástanárnak tiszteletben kell tartania más

---

¹⁷ A romániai református egyház iskoláinak küldetése: <https://refkoll.ro/bemutakozas/reformatus-oktatasugy> - Letöltve: 2024.11.07.

felekezetek és nézetek hitvallását, miközben következetesen képviseli a református hitelveket.

Egyensúly a szolgálatkészség és önfeláldozás között

A vallás tanári hivatás a szolgálatra épül, azonban a szolgálatkészség túlzott megnyilvánulása káros lehet, amennyiben önfeláldozó magatartásba csap át. Az önfeláldozás határainak figyelmen kívül hagyása a tanár testi-lelki egészségét veszélyeztetheti, segítő hivatásként elképzelhetetlen a munkavégzés, ha a segítő önmagán nem tud segíteni. Az evangélium tanítása szerint a szolgálatnak az Isten által biztosított erőforrásokból kell fakadnia, és a Szentlélek vezetésére kell alapoznia, hogy az egyensúly megmaradjon az önfeláldozás és a tartózkodás között. A szolgálat csak akkor lehet gyümölcsöző, ha a vallás tanár képes az Istentől kapott ajándékokból táplálkozni, és nem hajszolja túl magát a másokért végzett munka során. Ahogy a Prédikátor könyve is mondja: „Mindennek rendelt ideje van¹⁸.” A vallás tanárnak is meg kell tanulnia, hogyan találhatja meg az egyensúlyt a tanítás, a személyes feltöltődés és a szolgálat között.

Egyensúly az alázat és önfeladás között¹⁹

Az alázat a vallás tanár számára kulcsfontosságú erény, amely biztosítja, hogy a tanár nem helyezkedik a tanulók fölé, hanem velük együtt, partneri szellemben járja a hit útját. Az alázat lényege az önzetlenség és a szolgáló magatartás, amely arra ösztönzi a tanárt, hogy ne saját személyét állítsa középpontba, hanem Isten Igéjének közvetítését helyezze előtérbe. Azonban, ha az alázatot félreértelmezik, vagy túlzásba viszik, az önfeladás formáját öltheti. Ilyen esetekben a tanár képtelenné válhat arra, hogy kiálljon saját értékei és a keresztyén tanítás alapelvei mellett, ami alááshatja hitelességét és vezetői szerepét.

Az alázat egyensúlyának megtartása érdekében a tanárnak meg kell értenie, hogy a keresztyén vezetés nem a hatalomgyakorlásról szól, hanem a közösség szolgálatáról. Ugyanakkor kötelessége az,

¹⁸ Préd.3, 1-11.

¹⁹ Nouwen, Henri J. M.: *The Return of the Prodigal Son: A Story of Homecoming*. Doubleday, 1992.

hogy következetesen képviselje a keresztyény tanítást, még akkor is, ha ez konfliktusokkal járhat. Az alázat tehát nem önfeladás, hanem belső erő, amely képessé teszi a tanárt arra, hogy szilárdan álljon a hite és elvei mellett, miközben nyitott mások véleményére és szükségleteire.

Egyensúly a türelem és passzivitás között

A türelem a vallástanári hivatás egyik alapértéke, hiszen a tanulók hitbéli és erkölcsi fejlődése hosszú és sokszor kiszámíthatatlan folyamat. A türelem abban segíti a tanárt, hogy megértéssel forduljon a különböző fejlődési ritmusú tanulók felé, és ne sürgesse őket a hitbéli növekedésben. Ugyanakkor a türelem sem válhat a passzivitás vagy a következetlenség mentségévé. Amikor a tanár túlságosan elnéző, és nem szab határokat, az a tanulók számára bizonytalanságot és fegyelmezetlenséget eredményezhet.

A türelem egyensúlyának fenntartása azt kívánja, hogy a tanár világos, érthető szabályokat alkosson, és ezeket következetesen érvényesítse. A szabályok és elvárások megléte biztosítja a tanulók számára a kereteket, amelyek között fejlődni tudnak, miközben a türelmes hozzáállás támogatja őket abban, hogy hibáikból tanuljanak. A türelem tehát aktív erő, amely a tanulók fejlődéséért dolgozik, de nem engedi meg, hogy a felelősségvállalás és az önállóság fontossága háttérbe szoruljon.

Egyensúly a szeretet és elkenyezetetés között

A szeretet a vallástanári munka alapja, amely meghatározza a tanár kapcsolatát a tanítványokkal. A keresztyény pedagógia középpontjában álló szeretet feltétel nélküli elfogadást, törődést és segítőkészséget jelent. Azonban, ha a szeretetet helytelenül értelmezzük, az elkenyezetetés vagy a túlzott engedékenység formáját öltheti, amely akadályozhatja a tanulók személyes felelősségvállalását és érett döntéshozatalát. Emellett a tanár túlságosan nagy áldozatokat is hozhat saját egészsé-

gének és mentális jólétének kárára, ami hosszú távon a tanítás minőségét is ronthatja.

Az egyensúly megtalálása érdekében a szeretetnek együtt kell járnia az igazságossággal és a következetességgel. A tanárnak nemcsak a tanulók érzelmi szükségleteire kell reagálnia, hanem arra is, hogy megfelelő kihívásokkal segítse őket fejlődni. A szeretet kifejeződése magában foglalja az elismerést és a bátorítást, de nem kerülheti el a nehéz beszélgetéseket vagy a fegyelmezést sem, amikor arra szükség van²⁰.

A szeretet egyensúlyának része az önszeretet is, amely lehetővé teszi, hogy a tanár meghúzza saját határait, és elkerülje a kiégést. Amikor a tanár szeretettel, de határozottsággal viszonyul a tanítványaihoz, nemcsak érzelmi biztonságot nyújt számukra, hanem példát is ad a felelős és tiszteletteljes kapcsolatok kialakítására. Ez a kiegyensúlyozott szeretet vezet el ahhoz, hogy a tanár hiteles maradjon, és hosszú távon is képes betölteni hivatását.

Egyensúly a bölcsesség és az elbizakodott magatartás között²¹

A bölcsesség a vallás tanár egyik legfontosabb erénye, amely lehetővé teszi, hogy érzékenyen és átgondoltan reagáljon a különböző nevelési helyzetekre. Ez nem csupán elméleti ismereteket jelent, hanem a tapasztalatokból és a hitből fakadó gyakorlati megértést is. A bölcsesség segítségével a tanár képes a tanulók egyéni szükségleteit figyelembe véve cselekedni, miközben egyértelmű irányt mutat a református hit alapelvei alapján. Az inspiráló kommunikáció és a tanulók önálló gondolkodásának ösztönzése szintén a bölcsesség megnyilvánulása.

Azonban a bölcsesség túlzott alkalmazása az elbizakodottság csapdájába vezethet. Ez akkor fordul elő, amikor a tanár túlzottan bízik saját ítéleteiben, és kizárólag a saját véleményét tartja helyesnek, miközben figyelmen kívül hagy mások meglátásait vagy visszajelzéseit. Az ilyen hozzáállás a közösségi bölcsesség és a közös tanulás le-

²⁰ Vö: Pálhegyi Ferenc: *Keresztyén neveléstan*. Budapest, Koinónia Kiadó, 2004.

²¹ Shulman, Lee S.: *Those Who Understand: Knowledge Growth in Teaching*. In.: *Educational Researcher*, 1986/4.

hetőségeit korlátozhatja. Az elbizakodottság másik formája lehet, amikor a tanár túlanalízál minden helyzetet, ami döntésképtelenséghez vagy cselekvési késedelemhez vezethet.

A valódi bölcsesség alázattal párosul, amely elismeri, hogy nem minden kérdésre létezik egyértelmű válasz, és hogy mások tapasztalatai és nézőpontjai gazdagíthatják a döntéshozatalt. A vallástanárnak ezért nemcsak saját ismereteire és tapasztalataira kell támaszkodnia, hanem a közösség bölcsességére is, például az egyházi vezetők, kollégák vagy a tanulók szülei által nyújtott perspektívákra. Ez a megközelítés segít abban, hogy a döntések átgondoltak, mégis rugalmasak legyenek, és a helyzetek dinamikájához igazodjanak.

Egyensúly a kitartás és merevség között

A kitartás a vallásoktatásban a hosszú távú elköteleződést és a tanulóknak hitbeli fejlődéséért végzett következetes munkát jelenti. A vallástanárnak képesnek kell lennie a nehézségek és kudarcok ellenére is folytatni a munkát, hiszen a hitre nevelés lassú folyamat, amelyben az eredmények gyakran csak hosszú idő múlva válnak láthatóvá. A kitartás példát mutat a tanulóknak a hit, az elköteleződés és a felelősségteljes munkavégzés terén.

Azonban a kitartás túlzott formája merevséghez vezethet, amikor a tanár ragaszkodik egy adott módszerhez vagy megközelítéshez, még akkor is, ha az nem hoz eredményt. A merevség megakadályozhatja, hogy a tanár alkalmazkodjon a változó körülményekhez, a tanulók egyéni igényeihez vagy a korszerű pedagógiai módszerekhez. Emellett a túlzott kitartás fizikai és lelki kimerültséget is eredményezhet, amely hosszú távon a tanítás minőségét ronthatja.

Az egyensúly fenntartásához a vallástanárnak nyitottnak kell lennie a változásra és az önreflexióra. Ez azt jelenti, hogy ha egy módszer nem válik be, a tanárnak készen kell állnia arra, hogy új megközelítést próbáljon ki, miközben hű marad alapvető céljaihoz és elveihez. A rugalmasság és a kreativitás lehetővé teszi, hogy a tanár alkalmazkodjon a különböző helyzetekhez, miközben megőrzi kitartását a hosszú távú célok elérése érdekében.

Egyensúly az őszinteség és az érzéketlenség között

Az őszinteség a vallásoktatásban azt jelenti, hogy a tanár hitelesen képviseli a református hit tanításait, és nem tér ki a nehéz kérdések elől. Az őszinte kommunikáció segít a tanulóknak abban, hogy megértsék a hit alapigazságait, valamint szembenézzenek azokkal a kihívásokkal, amelyek a hitbeli növekedés során felmerülhetnek. Az őszinteség alapja a tanár hiteles élete, amely példaként szolgál a tanulók számára, és amelyben a tanár nem fél elismerni saját esendőségét sem.

Az őszinteség túlzása azonban könnyen érzéketlenséghez vezet. Ez akkor történik, amikor a tanár anélkül közöl igazságokat, hogy figyelembe venné azok érzelmi hatását a tanulókra. Az érzéketlen őszinteség megsebezheti a tanulók önbecsülését, és akadályozhatja a tanulási folyamatot. Az egyensúly érdekében a vallástanárnak mindig mérlegelnie kell, hogy mikor és hogyan közvetít bizonyos információkat, figyelembe véve a tanulók életkorát, érzelmi érettségét és a csoport dinamikáját.

Az őszinteség az igazság szeretetteljes és empatikus közvetítését jelenti. A tanárnak törekednie kell arra, hogy az igazságok feltárása építő legyen, és segítsen a tanulóknak megerősödni a hitükben és személyiségükben. Az empatikus őszinteség nemcsak az igazság átadásáról szól, hanem arról is, hogy a tanulók biztonságban érezzék magukat, és képesek legyenek feldolgozni.

Egyensúly a túlzott elfogadás és engedékenység között

A feltétel nélküli elfogadás helytelen értelmezése vagy túlzásba vitt megvalósítása gyakran téves következtetésekhez vezet, például ahhoz, hogy a gyermeket olyannak kell elfogadni, amilyen, beleértve a viselkedését is. Ez sok vallástanár esetében ahhoz vezet, hogy elutasítják a fegyelmezés szükségességét, még akkor is, ha a fegyelmezetlenség olyan osztálytermi helyzetet teremt, amely akadályozza a tanítást és tanulást. Pedig, ha elfogadjuk azt a klasszikus definíciót, miszerint a fegyelmezés egy adott társadalom, kultúra vagy szubkul-

túra szabályainak elsajátítása és normáinak belsővé válása²², akkor a vallásórákon is helyet kell, hogy kapjon.

Fontos megérteni, hogy a fegyelmezés nem azonos a büntetéssel vagy megtorlással, és nem a múlt hibáinak „megfizettetésére” szolgál. Sokkal inkább egy előremutató, hosszú távú befektetés, amely a gyermek fejlődését szolgálja. Nem használható a hitre nevelés kényszerítő eszközeként, és sem a szeretetet, sem a megbocsátást nem lehet kikényszeríteni általa.

A fegyelmezés lényege a szabályok követésére való nevelés, illetve az értékek viselkedésben való megjelenésének támogatása. Ez egy olyan keret létrehozását jelenti, amelyet közösen alakítanak ki, és amelyben a gyermek szabadon megtapasztalhatja a cselekvések következményeit. Az életkornak megfelelő, élhető szabályok és korlátok biztosítják a gyermek számára a gondtalanság érzését, és védelmet nyújtanak, amíg a külső szabályok belső iránytűvé nem alakulnak át, megteremtve az önálló élet alapjait.

A vallásoktatásban az értékek akkor töltik be helyesen a szerepüket, ha a tanár képes fenntartani vagy helyreállítani az egyensúlyt. Úgy kell megjelenítenie és példává tennie a keresztyén hit értékeit, hogy azok ne torzuljanak, és ne akadályozzák a tanulók egészséges fejlődését. Az értékek túlzott hangsúlyozásának csapdáit elkerülve a szeretet, elfogadás, szolgálat, alázat, bölcsesség, őszinteség és kitartás egészséges arányát kell közvetítenie tanítványai számára.

Kitekintés

Az önismeret és önreflexió nélkülözhetetlenek a keresztyén értékek hiteles közvetítésében, különösen a vallásstanári hivatásban. A tanári szerep nem pusztán tudásátadás, hanem példamutató szolgálat is, amely megköveteli a tanártól, hogy figyelmet fordítson önmagára, mind testi-lelki állapota, mind szakmai fejlődése érdekében. Ez nem önzés, hanem a felelősségteljes hivatás gyakorlásának egyik alapkö-

---

²² Hermann Imre: Az engedelmességről. In: Pszichoterápia 12. (2003)/3, 169.

ve, hiszen a tanár hitelessége és hatékonysága nagymértékben függ attól, hogy mennyire képes önmagát is tudatosan formálni.

Az önismeret azért is különösen fontos a segítő szakmákban, mert a segítő személyisége maga is eszközzé válik a nevelési folyamatokban. A Szentlélek ereje a tanáron keresztül munkálkodik, és ez a munka akkor lehet igazán gyümölcsöző, ha a tanár tisztában van saját erősségeivel, gyengeségeivel, valamint határaival. Az önismereti munka segít elkerülni, hogy külső és belső tényezők összjátékának kiszolgáltatottjaivá váljunk, miközben támogatja a személyes és szakmai kiteljesedést. Ehhez a másoktól kapott visszajelzések éppúgy hozzájárulnak, mint a saját hatásmechanizmusaink és kapcsolataink tudatosítása, amelyek mind hozzájárulnak a hiteles és hatékony értékközvetítéshez.

A vallásos nevelésben az interaktivitás és a kölcsönös reflexió kulcsszerepet játszik. A nevelési folyamat hatékonysága nagyban függ attól, hogy a résztvevők mennyire képesek egymás elvárásait megérteni, alkalmazkodni hozzájuk, valamint reflektív kommunikációt folytatni. Ez a fajta dinamikus kölcsönhatás nemcsak a tanulóknak, hanem a tanár személyiségfejlődéséhez is hozzájárul. Az önreflexió ezért nemcsak a pedagógiai tudatosság egyik alapvető eleme, hanem mentálhigiénés védőfaktoraként²³ is működik, amely a tanár lelki egészségének és hosszú távú eredményességének alapja.

Felhasznált irodalom:

- A romániai református egyház iskoláinak küldetése: <https://refkoll.ro/bemutatkozas/reformatus-oktatasugy> - Letöltve: 2024.11.07.
- Bagdy Emőke, Túri Zoltán, Vetési Gabriella: A pedagógus identitás formálódásának nyomon követése. In: Bagdy Emőke (szerk.): *A pedagógus hivatásemélyisége: Egy pályaszocializációs kísérlet tanulságai*. Debrecen, KLTE Pszichológiai Intézet, 1996.
- Borbáth Katalin: Gondolatok a tanár mentális jóllétének aspektusairól és azok hatásairól. In.: *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat*, 2020, 8.2: 299-317.

²³ Borbáth Katalin: Gondolatok a tanár mentális jóllétének aspektusairól és azok hatásairól. In.: *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat*, 2020, 8.2: 299-317.

- Daniel Ofman: Core quadrant: <https://discboulevard.com/en/blogs/core-quadrant-by-daniel-ofman/> Letöltve: 2024.11.20.
- Giddens, Anthony: Szociológia. Budapest, Osiris Kiadó, 2000.
- Györgyiné Koncz Judit: Tanítójelöltek és kezdő tanítók hivatástudatának alakulása. In: *Pedagógusképzés*. 1-2. 2000.
- Hermann Imre: Az engedelmességről. In: *Pszichoterápia* 12. (2003)/3.
- Keményné dr. Pálffy Katalin: Bevezetés a pszichológiába. Budapest, Tankönyvkiadó, 1989.
- Kotschy Beáta: A keresztény pedagógus és iskola egy kérdőíves vizsgálat tükrében. In.: *Vigilia*, 2005/5.
- Németh László: A „vallásos” nevelésről. In.: Németh László: Sajkódi esték. Budapest, Magvető és Szépirodalmi Könyvkiadó, 1974.
- Nouwen, Henri J. M.: *The Return of the Prodigal Son: A Story of Homecoming*. Doubleday, 1992.
- Pálhegyi Ferenc: Keresztény neveléstan. Budapest, Koinónia Kiadó, 2004.
- Shulman, Lee S.: *Those Who Understand: Knowledge Growth in Teaching*. In: *Educational Researcher*, 1986/4.
- Solymosi Zsófia. *Pedagógusok önismerete, tudatossága és annak fontossága a nevelőmunkájuk során*. 2024. PhD Thesis. soe.
- Szabó-Thalmeiner Noémi: Bevezetés a pedagógiába – Tanulmányi útmutató. Szatmárnémeti. 2001.
- Szele Miklós: A mai valláspedagógia főbb meglátásai. In: Bessenyei Lajos (szerk.): *A középiskolai tantárgyak módszeres tanítása*. Debrecen, 1941.
- Szénási Lilla: Az önismeret helye a szociális gondoskodásban. In: *Teológiai Fórum*, 2022/2, 106-114.
- Szűcs Ferenc: A katechéta személye, mint a katechézis egyik legfontosabb tényezője. In: *Keresztény Nevelés*. 1997/5.
- Vajda Zsuzsanna – Kósa Éva: Neveléslélektan. Budapest, Osiris Kiadó, 2005.
- Vastagh Zoltán: Értékátadási folyamatok és konfliktusok a pedagógiában. Pécs, JPTE Tanárképző Intézet Pedagógiai Tanszék, 1995.

Szabó Zsolt:

Demokrácia az egyházban és a társadalomban

Abstract: Democracy in the Church and in society

Democracy has an important role to play in the Protestant church organisation. The free association of congregations has led to a democratic constitution. In actual church practice, however, democratic principles are not as much in evidence as the canonical framework ensures. Social practice preceded the church. This paper examines the links, similarities and differences between ecclesiastical and social democracy. It is based on the thesis that there are no two kinds of democracy: ecclesiastical and social democracy can only be considered democracy if they are based on the same principles of practice.

Keywords: democracy, church, society, constitution

Absztrakt: Demokrácia az egyházban és a társadalomban

A protestáns egyházszervezetben fontos szerepe van a demokráciának. A gyülekezetek szabad társulása vonta maga után a demokratikus egyházalkotmányt. A tényleges egyházi gyakorlatban azonban nem érvényesülnek oly mértékben a demokratikus elvek, mint ahogy az egyházjogi keretek azt biztosítják. A társadalmi gyakorlat megelőzte az egyházat. A tanulmány az egyházi és társadalmi demokrácia összefüggéseit, hasonlóságait és különbözőségeit vizsgálja. Azon a tézisen nyugszik, hogy nincs kétféle demokrácia: az egyházi és társadalmi demokrácia azonos elvekre épülő gyakorlat esetén tekinthető csak demokráciának.

Kulcsszavak: demokrácia, egyház, társadalom, alkotmány

Bevezetés

Teológiai körökben nem vitatott, hogy a protestantizmus demokratikus alapelveket is magáévá tett, illetve, hogy a protestáns egyházszervezet működésében ma is fontos szerepet játszik a demokrácia.¹ A szabad egyházközségek társulására felépülő demokratikus egyházalkotmány szinte önként idézte elő a demokratikus állam létrejöttének és felépítésének koncepcióját. Ezzel magyarázható, hogy a kálvinizmus elterjedésével együtt mindenütt teret nyert az államszerződés – vagyis az alkotmány – felfogása.² A tényleges egyházi gyakorlatban ugyanakkor ez csak töredékesen érvényesül, demokratikus elemek sokszor csak díszként, fügefalevélként szerepelnek benne.³ Úgy tűnik, a társadalom, amely merített a protestáns egyházi demokratikus elvekből, megelőzte mesterét: egyházi körökben a demokrácia ma már sokszor szitokszó.

Az alábbiakban az egyházi és társadalmi demokrácia összefüggéseit, hasonlóságait és különbözőségeit vizsgálom. Tézisem, hogy nincs kétféle demokrácia: az egyházi és társadalmi demokrácia azonos elvekre épülő gyakorlat esetén tekinthető csak demokráciának.

A demokrácia, mint a választás lehetősége

George Bernard Shaw szerint a demokrácia olyan eszköz, amely segít megakadályozni, hogy jobban kormányozzanak bennünket, mint amit megérdemelnénk. A fanyar, angol humorú kijelentés arra utal, hogy sok, nép által választott vezetőnél jobb lehet egy nem demokratikus úton hatalomra jutott vezető. Hozzátehető ehhez a kijelentéséhez, hogy a demokrácia abban is segít, hogy ne legyen lényegesen rosszabb sem a kormányzás, mint amelyet mi magunknak választhatunk. A választás és a kormányzati teljesítmény nem áll szoros, vagy ok-okozati összefüggésben egymással: a választás, mint kiválasztási

¹ Részletesebben: Szabó Zsolt: A demokrácia alapelveinek protestáns gyökereiről. *Collegium Doctorem*, 2021/2, 175–181.

² Csevár Nóra: A kálvini hagyomány továbbélése, azaz a kálvini jog szerepe az alkotmányjog fejlődésében, In: *Polgári Szemle*, 19. évf. 1–3. szám, 2023, 415–425.

³ Szabó Zsolt: A presbitérium, mint tanácskozó és döntéshozó testület, *Confessio*, 2023. évi 4. szám

eljárás nem garantálja a jobb kormányzást. A demokratikus legitimáció előnye a változás esélye, ugyanez persze hátrány is lehet egy demagóg, populista döntés esetén. A demokrácia nem feltétlenül eredményez jobb döntéseket, de a választás, ezáltal a változtatás lehetőségét adja újra és újra a közösség kezébe.

Református, egyházi összefüggésbe helyezve Shaw kijelentését: a presbitérium egyházköztség általi választása, sőt, a lelkészválasztás is olyan eszköz, amellyel az gyülekezeti közösségek megakadályozhatják, hogy jobb lelkészüik legyen, mint amelyet megérdemelnek – de azt is elkerülhetik ezzel, hogy rosszabb legyen. Értékrend és nem hitvallás kérdése, hogy ki mit tart fontosabbnak: a jó döntést, vagy azt, hogy részese legyen bármilyen döntésnek, és ha kell, változtatni tudjon rajta. Számos történelmi tapasztalat mutat arra, hogy a vezetők leváltásának lehetősége, valamint meghatározott időre történő választásuk, és ismételt megmértetésük igen hasznos és szükséges eszköz.

A demokráciát egyházi körökben sokszor – tévesen – szembeállítja a teokráciával. A kettő közötti látszólagos ellentmondást el kell oszlatni: szó sincs arról, hogy Isten csak egyszemélyi vezetők döntései által kormányozná a világot, és mindaz, ami a népszuverenitásból, a „többség dönt” elvéből következik, eleve az ördögtől van. *Vox populi vox Dei*, azaz a nép szava Isten szava, a katolikus tanítás szerint is. Az Úr a nép fölött is úr, a nép döntéseit is alakítani képes, szuverén Isten. A keresztény felfogásban minden teokratikus: az egyszemélyi döntéshozók és a tömegdemokráciák egyaránt. A döntés, a választás szabadsága a szabad akaratunk leképeződése hitéletünkben és társadalmi életünkben egyaránt. Ahogy a bibliai tanítás szerint szabadon döntünk az Úr mellett, úgy szükséges, hogy szabadon foglalhassunk állást társadalmi, hatalomgyakorlással kapcsolatos kérdésekről is, egyházon belül és azon kívül is. Ennek lehetőségét adja meg a demokratikus döntéshozatal.

Bár a demokrácia, választott polgári kormány tételéig Kálvin nem jutott el, az egyházi tisztségeket választás útján látta helyesnek betölteni. Ezen alapul a mai napig a református egyház szervezete. Takács Imre alkotmányjogász szerint a genfi polgárság 1541-es szavazásával

elfogadott „kálvini alkotmány” példaként állt Rousseau számára is.⁴ Olyannyira, hogy a referendum útján történő alkotmányozás gondolatát a felvilágosodás filozófusa tulajdonképpen a genfi példából mérítette. A modern demokrácia egyik forrása éppen a kálvini egyházszervezetben mutatható ki: korábban példátlan módon az egyházi tisztségek választás útján történő betöltése, valamint az egyházalkotmány népszavazás keretében, Genfben való elfogadása által.

Kálvin tehát, el nem ismerve általános érvénnyel a választójogon alapuló képviselői demokráciát, mindazonáltal megengedi, hogy mivel a népeket Isten különbözőnek teremtette, lehet ezek között olyan, amely ezen az alapon áll. Ugyanakkor, korát meghaladva, a közösség tagjainak részvételét hirdette a gyülekezeti döntéshozatalban, amely a mai napig fontos eleme a protestáns egyházszervezetnek. A választott vezetők lehetősége jelenik meg Sámuel könyvéhez írott kommentárjában, ahol így inti az akkori – és úgyszintén a mai – demokráciában élőket: „*És ti népek, kiknek Isten szabadságot adott, vigyázzatok, hogy Istennek eme kegyelmére méltatlanná magatokat ne tegyétek azáltal, hogy a legfelsőbb hivatalokba Istennek ellenségeit és haszontalan embereket választotok.*”⁵

A demokrácia, mint a tanácskozás lehetősége

A Példabeszédek könyvében áll: „*meghiúsulnak a tervek, ha nincs tanácskozás, de megvalósulnak, ha van sok tanácsadó*” (Péld 15,22). Azt gondolom, hogy Isten terve, akarata általában többek látása által, tanácskozást követően megy végbe. Többen több szempontot látunk, és többet tudunk hozzáadni a látáshoz, mintha egy személy döntene. Még akkor is, amikor királyok, egyeduralkodók által végzett el Isten hatalmas dolgokat, vagy amikor egy vezetőt, Mózeszt állított a nép élére, akkor is voltak mellette tanácsadók. Ott volt Jethró, aki egy vezetési modellt ajánlott neki. Többnyire nem egyetlen személy dön-

⁴ Kukorelli István: Alkotmányjog, Osiris, Budapest, 2007, 231.o.

⁵ Idézi: Abraham Kuyper: Kálvinizmus és modernitás, Kolozsvár, 2002, 84. o.

tése alapján dőltek el a fontos dolgok a bibliai időkben; vagy ha igen, az éppen negatív példa lehet a tanácskozás hiányára.

Szintén a Példabeszédek könyve írja: „*Ne fedd meg a csúfolódót, mert meggyűlöl téged, de fedd meg a bölcsét, az szeretni fog téged*” (Péld 9,8). Az előjárókkal szembeni vita, kritika lehetősége keresztény érték. Ezen a nyomon haladva, a protestantizmus jutott el odáig, hogy az egyházban az előjárókkal szembeni kritika elfogadható, hiszen ők nem emberfeletti személyek, nincsenek „közelebb” Istenhez, mint a közösség más tagjai. Ez a megközelítés idegen például a római katolikus felfogástól, vagy az iszlámtól is. A társadalmi egyenlőség azon nagy hatású gondolata, hogy egyetlen ember sincs a másik fölött, ebből a gondolkodásból: az emberek Isten előtti egyenlőségéből fakad.

A demokrácia, mint a korlátozott hatalom lehetősége

Kálvin nem foglalt egyértelműen állást az ideális kormányforma kérdésében. Elfogadta, hogy a különféle országokat eltérő államformákkal igazgatják, nincs egyféle megoldás. Mivel a földön minden Krisztus szuverenitása alatt van, az üdvössége szempontjából mindegy, hogy milyen kormányzat alatt él valaki, vagy milyen társadalmi állása, rangja van. Mégis, a hatalom megosztása mellett érvel, amikor arról elmélkedik, hogy a bűn és a romlottság miatt jobb, ha a kormányzatot többen tartják kézben.

Megtaláljuk Kálvinnál a hatalomnak a választott, azaz „néptől szerzett” testületek általi korlátozásának elvét, azaz a hatalommegosztás gondolatának csíráját is, az uralkodói önkénnyel szemben.⁶ „*Mert ha vannak most a néptől szerezve, amelyek a királyok önkényének korlátozására vannak felállítva, aminők hajdan a [...] római konzulokkal szembeállított néptribunok, vagy az athéniek sentusával szemben a demarkhusok, és aminő hatalommal talán a mostani viszonyok közt működik egyes országokban a három rend, mikor országgyűléseket tartanak, annyira nem vagyok az ellen, hogy ezek köteles-*

⁶ Bővebben lásd Szabó Zsolt: Az alkotmányosság elveinek eredete a protestáns gondolkodásban, In: HIT 2018 – Hagyomány Identitás Történelem, 2019. 169-188. o.

ségszerűen közbelépjenek a királyok dühöngő önkényével szemben, hogy inkább, ha ők az erőszakosan önkényeskedő és a föld népét sajnargató királyokkal szemben gyáván meghunyászkodnak, hallgatásukat, képmutatásunkat elvetemült hitetlenségnek állítom, mivel álnokul elárulják a nép szabadságát, noha tudják, hogy Isten rendelte őket védőiül.” Az abszolút hatalom demoralizáló hatását felismerő, modern hatalommegosztási elmélet jelenik meg e sorokban, a parlamenttel (rendi gyűlés) mint a királyi hatalom korlátjával. Az egymást ellenőrző, kiegyensúlyozó ellentétes érdekek tartják kordában a hatalmat, amely az emberi gyarlóság miatt egyébként zsarnokságba vezetne. Ez elevenen él a kálvinista alapú polgári demokráciákban, így kimutatható például az Amerikai Egyesült Államok alkotmányában.

Kálvin egyértelmű állásfoglalás nélkül is előadja véleményét az ideális államformáról: *„Kijelentem, hogy a köztársasági kormányforma, legyen az bár tisztára arisztokratikus jellegű vagy legyen az arisztokratikus és demokratikus elemek vegyülete, nekem felettébb tetszik.”* Bár többféle állami berendezkedés is megfelelhet Isten törvényének, megvallja preferenciáját, az egyeduralommal szemben foglalva állást: *„ahol a hatalom többek kezében megoszlik, ott kisebb a veszély, hogy az önkénnyé fajuljon.”* Valamint: *„Az ember bűnös természete az oka annak, hogy biztosabb és jobb egyidejűleg többet állítani a kormányrúd mellé, hogy egyik a másikat visszatartsa ott, ahol a bűnös uralomvágy önkénnyé fajulna.”* Kálvin tehát a többek általi vezetés és nem az egyszemélyi irányítás híve. Ez a kíváncsi, a hatalom több személy, szerv között történő megosztása, a hatalom hatalom általi korlátozása öntött alkotmányos formát például az amerikai alkotmány „fékek és ellensúlyok” rendszerében. Az ideális kormányformában Kálvin szerint *„a szabadság a megfelelő mérséklettel párosul, és tartósságra van berendezve.”*

A demokrácia, mint a szabadság lehetősége

Szathmáry Béla írt arról, hogy a reformáció eloldotta, felszabadította az egyént a hivatalos egyház fennhatósága alól, és csak Krisztus tekintélyének rendelte alá. A Krisztus-követő ember szabad ember, szabad a bűn terhétől és az abból következő alávetettségtől. A reformáció

volt a szabadságjogok (vallásszabadság, véleménynyilvánítás szabadsága, gyülekezési-, egyesülési szabadság stb.) megjelenésének és térnyerésének valódi kezdete, amely felemelte a korábban alávett helyzetben lévő polgárok fejét, és nem a felvilágosodás. A vallási kérdéseket is középpontba helyező angol polgári forradalomban ez a gondolat győzelemre is jutott. A szólásszabadság először a református Hollandiában érvényesült. Az igazi szabadságot az ember Istentől kapja, tehát azt nem az uralkodó adja, következésképpen nem is korlátozhatja azt.

Szabad csak az lehet, aki dönteni tud a saját ügyeiben. A szabadságot csak a szabad emberek tudják megélni, akik felelősséget önállóan is tudnak vállalni – hiszen a szolga tetteiért ura felel. A szabadság felelősséggel jár együtt, ez felelős, érett, közügyekben tájékozott embereket és gyülekezeteket feltételez. Ugyanis az egyházon belül is ez a helyzet: felelős egyháztagok lehetnek csak szabadok, ezért kulcsszerepe van az igehirdetésnek, amely gyermeksgben is tarthatja a gyülekezetet, de el is juttathatja az önálló gondolkodásra képes hívő életre.

A magyar reformáció ebben az értelemben (is) megkésett volt: a presbitériumok csak mintegy évszázados késéssel jelentek meg a magyar egyházszervezetben, és akkor is inkább funkcionális szerepük volt, mint „sáfárai”, azaz intézői voltak a gyülekezetnek és nem tulajdonosai anyagi és lelki javainak. A presbitériumokat a demokrácia gyakorlóiskolájának (Szűcs Ferenc) tekinthetnénk, hiszen így sok hívő ember szerezhet(ne) tapasztalatot közügyek nyílt megvitatásáról, konszenzusos döntéshozatalról.

Zárszó

A demokrácia nem csupán társadalom-, hanem legalább annyira közösségszervezési elv is. Bibó István gondolatai nyomán, a szabadság „kis körökben” is él, sőt ott él igazán. Ezek a kis körök képesek a nagy kört, a társadalmat is áthatni. Ilyen kis közösség lehet az egyházi, gyülekezeti közösség is, ahol a választás szabadsága és felelőssége, az Isten és ember előtti egyenlőség a gyakorlatban is megélhető. Abraham Kuyper holland lelkész-politikus a 20. század elején szintén a

társadalmi szférák, körök (oktatás, hivatás, egyház stb.) autonómiája, önálló élete mellett érvelt, amelyeket az államnak háborítatlanul kell hagynia, hiszen Isten korlátlan szuverenitása ezek mindegyike fölött korlátlanul érvényesül.

A protestáns ember – Sebestyén Jenő szerint – sohasem elégedett meg a csendes, építő, de világkerülő kegyesség szellemével, hanem teológiailag és politikailag szeretett gondolkozni egyszerre, mert a kettőt egy magasabb egységben tudta látni az Isten szuverenitásának tükrében. A protestáns hívő ember krisztus követőjeként nemcsak a bibliai tanítás hordozója és vallása gyakorlója, hanem az egyéni és közösségi szabadság védője is, akinek véleménye van a közügyekről is. Bibó maga is ezen eszmény szerint élt, munkásságának összefoglalása is lehetne a „demokrata az, aki nem fél” formula. Ez lefordítható a „keresztény az, aki nem fél” formára is. A demokrácia ugyanis, mind társadalmi, mind egyházi környezetben, olyan működési mód, amely felnőtt egyénekből álló, felelősség-alapú közösséget képes formálni, amelynek tagjai tudatában vannak annak, hogy minden fölöttük álló hatalom tőlük származik, és képesek azt mindvégig kontroll alatt tartani, vagy végső esetben pedig visszavenni. A demokratikus kultúra fejlesztése szép hivatás társadalmi és egyházi téren egyaránt.

Fritz Beke Éva:

A komáromi református templom története

Abstrakt: History of the reformed church of Komárom

Thanks to the captain of Komárom Castle and a large part of the garrison, the Reformation spread relatively quickly in the city. When Gál Huszár, the preacher, arrived in the town in the mid-16th century, he found people receptive to the teachings of Calvin. The rapid spread of Protestantism caught the eye of the clergy, and the era of Counter-Reformation began. The adherents of the new religion suffered many atrocities, which lasted until 1781, when the Emperor Joseph II issued the Edict of Toleration. Then the Protestants were given permission to build a stone church. The Komárom Reformed Church, as we know it today, is in reality the third or possibly the fourth church of the congregation, although there are no concrete records of the latter. There are written records of the wooden church built after the earthquake of 1763 and of the prayer house, also built of wood in 1781. The 'stone church' we know today was built in 1788, originally with a wooden tower. When the condition of the plank tower began to deteriorate, it was decided to build a stone tower, which was a great hardship for the congregation, as the college built in 1796 had exhausted the financial reserves of the congregation. The tower was built from 1816 to 1833. After a brief history of the congregation, the churches are discussed, with particular reference to the history of the present church.

Keywords: reformation, protestantism, counter-reformation, wooden church, stone church, tower

Absztrakt: A komáromi református templom története.

A reformáció a komáromi vár kapitányának és a helyőrség nagy részének köszönhetően, aránylag gyorsan elterjedt a városban. Amikor a XVI. század közepén Huszár Gál, a prédikátor megérkezett a városba, Kálvin tanaira fogékony embereket talált. A protestantizmus rohamos terjedése szemet szúrt a klérusnak, és elkezdődött az ellenreformáció korszaka. Az új vallás híveit számos atrocitás érte, me-

lyek 1781-ig, a II. József császár által kiadott Türelmi rendeletig tartottak. Ekkor a protestáns hívek - többek között -, engedélyt kaptak kőtemplom építésére. A komáromi református templom, ahogyan ma ismerjük, a valóságban a gyülekezet harmadik, de lehetséges, hogy a negyedik temploma, bár ez utóbbira vonatkozóan nincsenek konkrét adataink. Az 1763-as földrengés után épített deszkatemplomról, valamint az 1781-ben, szintén fából épített imaházról vannak írásos emlékeink. A ma ismert „kőtemplom” 1788-ban épült fel, eredetileg fából készült toronnyal. Amikor a deszkából épített torony állapota romlani kezdett, elhatározták a kőtorony építését, amely nagy nehézséget jelentett a gyülekezetnek, ugyanis az 1796-ban felépített kollégium kimerítette a hívek anyagi tartalékait. A torony építése 1816-tól 1833-ig tartott. A gyülekezet rövid történetének ismertetését követően a templomokról is szó esik, különös tekintettel a mai templom történetére.

Kulcsszavak: reformáció, protestantizmus, ellenreformáció, fatemplom, kőtemplom, torony.

A kezdetek

A mai Észak-Komárom a Vág–Duna és Duna összefolyásánál terül el, így stratégiai szempontból ez a terület kiváló körülményeket biztosított a mindenkori itt élők számára. A város nevének eredete kapcsán több feltételezést ismerünk: sokan a római korból származó elnevezésre teszik le voksukat. Mások a magyarok letelepedését követő híradásra hagyatkoznak, mely szerint Ketel vezér fia nevezte el az általa rendbehozott, megerősített helyet Komáromnak. Némelyek pedig szláv eredetűnek vélik a Komárom kifejezést. Az első írásos emlék 1037-ből István király idejéből, a bakonybéli apátságnak küldött adományleveléből, a következő pedig 1075-ből a garamszentbenedeki apátság alapítóleveléből származik.¹ Az elmúlt évszázadok folyamán számos uralkodó adományozott kiváltságleveleket a városnak. Ezek közül az egyik legjelentősebb az 1265-beli kiváltságlevelé,

¹ Tuba Lajos: A Révkomáromi Református Keresztyén Egyház története, II. lelkészsképesítő vizsga dolgozata, Pozsony, 1957, kézirat /továbbiakban Tuba Lajos (1)/

melyet IV. Bélától kapott az akkori város, Komárom, melyet a 13. században a várhoz legközelebb eső település jelentett. A Vág-Duna felé eső Keszifalva, és a mai Szent András bazilika környékén lévő egykori Andrásfalva – más jellegű, külön területeket alkotott, amely – az András templomról kaphatta nevét, amint azt már IV. Béla 1268-ból származó levelében említi.²

A későbbiekben Komárom és a korábbi, fentebb említett, hozzá közel eső települések egybeépültek, létrehozva így a mai város alapját, melyet 1745-ben Mária Terézia a szabad királyi városok rangjára emelt.

A komáromi erődítmény, vagy ahogyan szokták emlegetni, a város „bevehetetlen vára”, a város történelmének szintén szerves részét képezi. A magyarok letelepedésének idején már megerősített helyként ismerték, és Ketel fia, Alap-Tolma várat építtetett, Komáromnak nevezte el, és a magával hozott, valamint a vezértől kapott nép egy részét ide telepítette. A tatárjárás idején tönkrement vár helyrehozatalában, 1245-ben sokat segédkezett egy Henu vagy Henel Enok nevű, a mai Ausztria területéről érkező zsidó, kinek szorgalmáért a király a kamaraispáni rangot adományozta a várral és a hozzá tartozó 20 faluval együtt. A zsidó apa halála után a fiúk rosszul gazdálkodtak, és nagy adósságuk lett, ezért 1265-ben a király elvette Henu (Henel Enok) örököseitől a területet és Walter Comes-t a budai vár bíróját bízta meg a helyreállítási munkálatok folytatásával. Amikor a király a városba látogatva látta, hogy nagyon szépen haladnak a fejlesztések, Walternak ajándékozta a várhoz tartozó várost és a falvakat is. A várost ekkor főként udvarnokok lakták. Az évek múlásával a gazdasági helyzet sokat változott, és a vár is több alkalommal cserélt gazdát.³

² Magyar Szulpitz: Adatok a komáromi Szent-András-templom történetéhez, Komárom, 1884.

³ Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi, in: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Borovszky-borovszky-samu-magyarorszag-varmegyei-es-varosai-1/>

A reformáció terjedése Komáromban

A reformáció terjedésében főszerepet játszott a vár akkori kapitánya és legénysége. 1526-ban a mohácsi vést követő, váltakozó politikai viszonyokkal együtt a komáromi vár tulajdonosai is váltakoztak.

Több forrás szerint az 1527-ben Braunstein Ernő várkapitány már lutheránus hitelveket vallott.

Amikor 1529-ben Szulejmán Bécs felé haladt, a komáromi vár német ajkú védői – úgy vélték, hogy a várat is fenyegetik a török csapatok – felgyújtva a várat, elmenekültek, és a törökök csak üres falakat találtak. Hamarosan, még 1529 telén, Hardeck János – Ferdinánd híve – visszafoglalta a várat. Az öreg vár kapuja fölötti felirat is erre emlékezteti az arra járókat.

Az új várparancsnok és katonáinak nagy része szintén protestánsok voltak, amint ezt írja az „A révkomáromi ágostai. hitv. evang. egyház értesítője” 1882-ben.⁴ Hitüket bizonyítja az a tény is, hogy már 1530-ban protestáns prédikátorokat alkalmaztak. Közülük Plechner Márton, Zchorrt István, Pleininger János és Hósius János neve ismert.⁵ A prédikátorok működésének gyümölcseként a gyülekezeten kívül 1550 táján már templom is épült a várban, és a város lutheránus hívei is idejártak istentiszteletre. Az erődőről készült korabeli metszeteken látszanak ugyan templomok, de nem tudni, hogy melyik a lutheránus.

A kimondottan református vallási irányzat az alföld tájairól és a Duna környékéről származó magyar helyőrség és a naszádosok – vagy csajkások – útján került Komáromba és egyre népszerűbb lett. A városi magyar polgárság a század közepére reformátussá vált. Ezért, amikor Huszár Gál – 1562-ben Debrecenből Komáromba menekült – igehirdetései már nagyon jó termőtalajra találtak a helyiek, és a piacokra érkező vidékiek lelkében egyaránt.

A reformáció egyre nagyobb arányú terjedése szemet szúrt a klérusnak, ezért Oláh Miklós esztergomi érsek elfogatóparancsot

⁴ i.m. Magyary Szulpitz, 7.p.

⁵ Borovsky S. *Magyarország vármegyei és városai. Komárom vármegye és Komárom.* Budapest. 1907. 501.p.

adott ki Huszár Gál ellen, aki 1563-ban kénytelen volt Komáromból is menekülni.⁶

1594-ben újabb fordulat következett a vár és város történetében: Szinán nagyvezér, Győr bevétele után, visszafordult Komárom irányába. A védők ismét felgyújtották a várost, ezzel próbálták megakadályozni, hogy ne kerüljön török kézre. Amíg a komáromi katonaság a törökkel csatázott, a lakosság – katolikusok, protestánsok egyaránt – Nagyszombat felé menekült. Szuhay István püspök jelentése szerint a menekülőkhöz néhány prédikátor is csatlakozott, akik az egész úton hirdették Isten ígését és zsoltárokat énekeltek. Mire a komáromi menekülők Nagyszombatba értek, az addigi protestánsok száma tovább gyarapodott. Tulajdonképpen ezeknek a kálvinistáknak köszönhetően jött létre a későbbiekben a nagyszombati református gyülekezet. A komáromi lakosság nagyobb része csak 1598 után – mikor már Győr felszabadult a török megszállás alól – szivárgott vissza Komáromba.⁷

A megpróbáltatások időszaka

Az ellenreformáció idején számos atrocitás érte a komáromi protestánsokat is, melyek közül a témánk szempontjából – a teljesség igénye nélkül –, csak a templomok és egyéb parókiális épületeket érintő eseteket mutatjuk be.

A Nagyszombatból való visszatérés után, a szent András templom romos épülete mellett lévő tornyot felújították és sok éven át őrtoronyként használták. Saját templom híján a Szent András templom maradványait itt-ott deszkával kijavították, és azt használták. Magyary Szulpitz szerint a templomot nem foglalták el a kálvinisták.

Jegyzőkönyvi adatokra hivatkozik Tuba Lajos, mikor ezt írja: „*Helvetica Confessión lévő Protestánsoknak Templomok, Oskolájuk es Parochiájuk azon a helyen volt, az holott vagyon a Vár kapuja előtt*

⁶ Tömösközi Ferenc: Fejezetek a Komáromi Református Egyházközség történetéből 1790-ig, in: *Historia Ecclesiastica*, XII. 2021, 1. 213-236.p.

⁷ i.m. Tömösközi Ferenc.

építtetett Kápolna. A Várból kijövén, Bal kéz felől.”⁸ 1603-ban ezt a templomot Szuhai István püspök elvette a protestánsoktól.

A komáromi gyülekezet jegyzőkönyvében – *Protocollum Ecclesiae Reformatae Rev Comaromiensis Ab Aō 1709–1801* – található egy jelentés, melyet az 1707-es, 1710-es, 1721-es illetve az 1732-es feljegyzéseket használva készítettek 1774. aug. 15-én a komáromi árva eklézsia előjárói, név szerint Madary István, Sebestyén János és Cseppán János. Az alábbiakból betekintést nyerhetünk őseink megpróbáltatásaiba és megismerhetjük hitükhöz való ragaszkodásukat.

1621-ben Dietrich Johann Reiffenberg várkapitány sem szimpatizált a reformátusokkal, mert a gyülekezet jegyzőkönyvében ez áll: „1621-ik Esztendőben ezen Ekklésiának szép épületű Templomjok Toronyostúl, és Parochiális Házok s az Oskolájok akkori Confissarius Feő Kapitány Rajfenberg ideében Demoláltatott ugyan, de akkor is az Az Exercitium meghagyattatván annak helyében, azon a helyen, az hol mostanság a Franciscanusok klastromja vagyon, fából más templomot építettek, mely is akkor Diaetanak idejének előtte romladozásra jutván azt kőből építeni midőn igyekeztek volna, akkori vice-kapitány, Spátzai Márton által infediáltatott (leromboltatott) ismét.”⁹

1627-ben „...Gaál Péter, a komáromi királyi magyar őrség kapitánya, maga is buzgó katolikus, egy alkalommal olyankor talált a szent András temploma mellett elhaladni, midőn a kálvinisták épen temettek. Rögtön megparancsolta nekik, hogy más helyet keressenek, a mi meg is történt. Egyúttal a templom siralmas helyzetén megkönyörülvén, azt részint saját költségén, részint egy fakereskedőre vetetett bírságból helyreállította.”¹⁰

1642-ben a reformátusok és evangélikusok a kőtemplomokat, iskolákat építettek.

⁸ Tuba Lajos. *Ünnepi megemlékezés a Komáromi Református templom 200. évfordulója alkalmából*. Kézirat. Komárom 1988. kézir. p. 4–5. /továbbiakban Tuba Lajos (2)/

⁹ *Protocollum Ecclesiae Reformatae Rev Comaromiensis Ab Aō 1709–1801*. 239–240. p

¹⁰ i.m. Magyary Szulpitz. 8–9. p

1672-ben mindkét protestáns felekezetnek jó nevű iskolái voltak, ahol a nagyszámú diáksereg tanult. Ezek sorában mindig akadt 25-30 előkelő születésű hallgató is.¹¹ Sokáig nem örülhettek a protestánsok, mert bekövetkezett a gyászévtizedként ismert korszak és a templomokat, iskolákat, sőt a temetőket is a kalocsai érsek, Széchényi György karhatalom által elfoglaltatta, és „*Ministereiket kiűzván a Templomjok és oskolák leronttattak és elhányattak, s azoknak kövei ugyan azon helyen a Franciscanusok épületeihez applicaltattak...*”¹²

A gyászévtized végén az 1681. évi országgyűlésen felhozták a komáromi reformátusok az elfoglalt templomuk ügyét is, de helyzetük semmit sem javult: sajnos nem kaptak vissza semmit (templomot, egyházi épületeket és iskolát). A református lelkészeket 1683-ban elűzték Komáromból, és ha mégis a városba merészkedett volna valamelyik prédikátor, arra halálbüntetés várt. 1704 után a sátoros ünnepek idejére két prédikátor hatósági engedéllyel bejöhettek a város területére, és sátor alatt tarthatott istentiszteletet, ill. a sákramentumokat is kiszolgáltathatta. Az 1711-es pestisjárvány idején a hatóság lezáratta a várost. A járvány elmúltja után a protestáns felekezetű lakosok hitéletére ismét szigorú rendeletek vonatkoztak. 1732-ben pl. Castelli gróf megtiltotta az énekszóval való temetést, amely az említett jegyzőkönyvi bejegyzés írása idején, 1774-ben is érvényben volt.¹³

Az 1763. június 28-ai földrengés következtében Komárom nagy része romokban hevert. Ekkor a rémült lakosság Isten haragjának kiengesztelésére napi három alkalommal gyűlt össze. A protestánsok, hogy alkalmakon fedél legyen fejük felett, deszkából egy imaházat építettek a régi kálvinista temetőben (a mai Kossuth téren), azonban „*az egész városbéli pápastaság serege által azon deszkából készült hajlék azon esztendőben Die 28-a, Mensis Sept. Demoláltatott.*”¹⁴

A 18. sz. második felében 5000 kálvinista, kb. ugyanennyi pápista élt a városban, de sem őket, sem a lutheránusokat nem vizsgálták. Mivel a városban nem tarthattak istentiszteletet, ezért Szőnybe (1

¹¹ Takáts Sándor, *Lapok egy kisváros múltjából*. Komárom, 1866. 105. p.

¹² i.m. Protocollum. 240. p.

¹³ i.m. Protocollum. 241. p.

¹⁴ i.m. Protocollum 241–242. p.

órányi gyalogos út, a Dunán átkelve, néha nagy veszélyek közepette), vagy Aranyosra (másfél órányi út kocsin) szoktak eljární.¹⁵

Az 1774-es jegyzőkönyvi bejegyzés szerint a kálvinisták templomával egyidőben az iskolát is lerombolták, amelyet azonban azóta sokkal jobb épülettel pótoltak. Viszont, ha a „*Felséges Úr Isten, felséges Királyunk szívét arra hajtáná, hogy ezen árva ekklesiának Templom építésre szabadságot engedne, volna ereje újnak felállítására. Vagyon egy mester, és két Praeceptor.*”¹⁶ A halottakat a lakosok énekszó nélkül temetik. Gyermeküket a kereszteleésre, Aranyosra szokták kivinni, némely esetben az esküvőket is ott szokták tartani, egyebeket pedig a komáromi plébánián szoktak intézni.¹⁷

1781: a változás éve

Az 1781. október 28-án kiadott Türelmi rendelet értelmében a protestáns felekezetek hívei is szabadon gyakorolhatták vallásukat és „kőtemplomot” is építhettek, de azzal a kikötéssel, hogy az épületnek nem lehet közvetlen utcára nyíló ajtaja, illetve tornya.

A komáromi gyülekezet jegyzőkönyvének 281-ik oldalán – egyebek mellett – ezzel a bibliai idézettel üdvözölte a városházán 1782. január 5-én, a megyeházán pedig 1782. február 27-én kihirdetett rendeletet: „*Áldott a’ mi Atyáink Ura Istene! ki illy dolgot indított a’ Király szívében, hogy dicsőítené az Urnak Házát, mely vagyon Jerusalemben!*” (Ezsdr 7,27). Ezen ünnepélyes bejegyzéstől bő másfél év telt el az első igazi, félelem nélküli istentiszteletig. 1783. április 14-én megérkezett a királyi engedély, melyet május 15-én olvastak fel a Szentpéteren megtartott partikuláris gyűlésen. Május 17-én a városi tanács előtt 9,00-10,00 óra tájban olvasták fel, majd a „... *Helvetica Confessiön lévők azonnal tizenegy óra tájban hozzá fogván estéli hat órára az ember emlékezetét fölyül haladó időtül fogva bíró közönséges osokolájoknak udvarában, mondhatatlan buzgó serénységgel fa oszlopokra deszkábul alkalmas Hajlékot és Commoditást készitettek*”. Másnap, május 18-án, került sor a régóta óhajtott istentiszteletre, amelyen Borsody Ist-

¹⁵ i.m. Protocollum 242.p.

¹⁶ i.m. Protocollum. 243.p.

¹⁷ i.m. Protocollum. 244.p.

ván¹⁸ etei prédikátor az Ezsdrás 7,27 alapján hirdette az igét. Ezt követően úrvacsoraosztásra is sor került, melyen öt prédikátor szolgált: a kenyeret Szentgyörgyi József aranyosi és Borsody István etei lelkészek osztották. A poharaknál Szabó János szőnyi, Hetényi János eke-li prédikátorok szolgáltak, és a megyercsi Horváth József lelkipásztor a pohárnoki feladatokat látta el. Ezen a napon még 3 keresztelő is volt a komáromi gyülekezetben.¹⁹

A hónapok múlásával kicsinek bizonyult ez a fatemplom, ezért az egyházközség Szalai Sámuelné telkén a Mester utcában, az iskola szomszédságában²⁰ egy új – 20 öl hosszú és 10 öl széles –, de még mindig csupán fából készült templomot emelt, és 1783. október 25-én kezdték meg benne az istentisztelet tartását (e két, fából épült hajlék költsége 1032 forint volt).²¹

Az építkezések kora – a templom

1785-ben a gyülekezet megvásárolta Csepy Ferenc telkét (Curiális Fundusát) a rajta lévő épülettel együtt, ahol a 18. sz. végén Pétzeli József lakott, valamint azon a telken építettek egy másik épületet is, Mindszenty Sámuel részére (a két épület összköltsége 7355 forint volt)²². Miután a lelkipásztorok lakhatóságát biztosította a gyülekezet, nekifogtak a kőtemplom építésének, mégpedig ugyanazon a telken, ahol a már említett (parókiális) épületek álltak. Ám ezt a döntést egy hosszadalmas huzavona – a gyülekezet és a városi előljárók közti levelezés – előzte meg. Ugyanis a kálvinisták 1781. november 12-én, beadványt intéztek a városi tanácshoz az építendő templom helyének megállapítása végett. Az új templomot az egykori református temető helyén, a Rozália-téren szerették volna felépíteni. A városi tanács elutasította a kérelmet, azzal indokolva, hogy ott az 1710-es pestisjárvány áldozatainak emléke áll, és ezt nem lenne jó megbolygatni, mert fennáll a fertőzés veszélye. Ennek értelmében az 1782. január

¹⁸ i.m. Protocollum. 266.p.

¹⁹ i.m. Protocollum. 267.p.

²⁰ 1798. június 11-i adásvételi szerződés – telek leírása

²¹ i.m. Protocollum. 314.p.

²² i.m. Protocollum. 314.p.

9-én tartott ülésén az akkori András utca végén levő, a volt Mesterházy-féle ház – a későbbi Törvényszéki palota – alsó részét jelölte ki a református templom részére.

Erre a levélre 1872. november 12-én a következőképpen reagáltak a reformátusok: „A sz. kir. Komárom városbeli hely. Confession levő lakosoknak, a régi kálvinista temetőnek mondott hely iránt alázatos reflexiói, melyek szerint a kir. felség kegyelmes engedelméből építendő templomnak és parochiális háznak felállítására megkívántató alkalmas helyet, vagy darabot abból számunkra excindáltatni és assignáltatni alázatosan instálunk a következő okokra nézve: Minthogy több rendbeli kir. kegyelmes rendeletik által meghatározottat, hogy a temetőhelyek 32 esztendőnek előtte más halottaknak eltemetésére fel ne ásanak, addig is pedig e marháknak abba lehető bejáratuk elzárhassanak és eltávozhassanak, ahhoz képest: Ezen nevezett hely már ab anno 1710 és így 72 esztendőktől fogva senki nem is temettetett, hanem minthogy a városnak csaknem közepe táján csináltatik a mindenfelől reája szolgáló utcákhoz képest közönséges utca gyanánt fenntartatik...”²³. Az említett levél folytatásában kiállnak kérelmük mellett. Az említett területen a városiakon kívül az egész Csallóközből érkező, és a Vág-Dunán átkelő utasok közlekednek. A városi tehéncsordát itt szokták összegyűjteni a legelőre való kihajtás előtt. Ezen kívül a gátak megerősítéséhez használt homokot is innét termelték ki, és a munkák közben fellelt csontokat is elhordták. Az adott területen a város is csináltatott egy kutat, majd a lakosoknak pedig engedélyezte további két kút létesítését – és az itteni víztől senkinek semmi baja sem esett. A már említett hajdani temető egy részén lévő szénáskerteket a város felosztotta, és építési területnek kiadta, ahol a lakosok azóta is egészségben élnek. Ezen érvek mellett még megemlítik, hogy az exjezsuiták temploma – a szent András templom – is temető mellett állt, majd a megrongálódott épület anyagát felhasználták az új templom építéséhez – és senkinek nincsenek egészségügyi gondjai. Majd a kálvinisták kitarva a területet illető kérelmük mellett, az alábbi érveket sorakoztatták fel:

²³ i.m. Tuba Lajos (2). 14.p.

„1. Az építendő templom, a városnak azon pusztás darab részének ékességére leszen, mivel a városnak ezen része /ha öt vagy hat nem ré-
giben épült s renovált házakat kivesszük/ inkább csak közönséges falu-
nak, hogy szab. kir. városnak formáját viseli.

2. Fölséges urunknak is kegyelmes tetszése az, hogy az ilyen épületek a városnak nem a legfőbb és tetszetősebb részén legyenek.

3. A róm. kath. Devoltióknak is legkisebb botránkozására nem lenne, távol való hely lévén.

4. Közönséges és minden onus nélkül való nagy és pusztá fundus lévén az által sem a contributionális fundusról, sem pedig a város cassájának semmi sem decedál.

5. Helv. Confession levő várossi lakosainak legnagyobb része e tájon lakik.

6. Régtől fogva békességes uzusunkban levő iskolánk is ezen helyhez közel lévén, /Mester utcában/ gyermekeinknek az istentiszteleteket ékesítő templomba járásuk könnyebbítetik.

Komárom, 1782. nov. 12. sz. kir. Komárom városának helv. Confession levő lakosai közönségesen.”²⁴

A temető helyén építendő templom kérdésével kapcsolatban egy külön vizsgálatot is folytattak, majd a hatóság a helytartó tanácshoz intézte az alábbi levelet: „Minthogy a helvét és ágost. vallást követők részéről imaház és paplak számára kért telek ugyanazon hely, melybe a pestisben elhaltak szoktak temettetni s amit maguk sem tagadnak, hogy minden részről nyilvános utcákról határolván, mind a helybeliek, mind e Csallóközből a Vág túlsó részéből jövők által közút gyanánt használtatik. Már pedig ezen teleknek átengedése, akár azon okból, hogy a város közepén mentes minden épületektől, s a házak során túl fekszik s minden oldalról nyílt tér, akár azon okból, hogy ide egykor a járványban elhaltak temettek – tekintetik, hogy e helytartó tanács kegyes rendeleteivel ütközésbe jő. Mert ugyanis 1781. okt. 29-én, 6985. számok alatti intézmények szerint a helv. és ágost. felekezetűek vallásuk szabad gyakorlata sem az ország sarkallatos törvényével, sem kiváltságuk erejével, sem egyéb királyi rendeltetésnél fogva nem illeti.

²⁴ i.m. Tuba Lajos (2) 14.p.

Ugyanazon rendelet 2-ik pontja szerint vallásuk gyakorlata úgy engedélyeztetik, hogy az a célra felállítandó templom, tornyaikkal és harangjaikkal, valamint az utcáról való bejárattal, egyéb nyilvános egyházak mintájára építették, magától következik az, hogy miután ezen hely mindenfelől nyílt, a templomnak oly módon építtetése, hogy a bejárat ne a nyílt utcáról legyen – nem lehetséges és ezáltal a fő kormányzószék rendeletével össze nem egyeztethető. Továbbá minthogy kir. rendeleteknél fogva azon hely, hol egykor a pestisben elhunytak temették, soha fel nem hányandó, mert az ilyen felnyitások alkalmával az egészségre is ártalmas kigőzölgések szokták a levegőt megfertőzni, azért ezen hely, mert az imaház építése alkalmával felhányatnék s a felásott hullák maradványai az egészségre romlólag hatnának – egészségi szempontból sem adható át az említett hitfelékezetűeknek.”²⁵

Tehát a hatóság szilárdan kitartott az elhatározása mellett, és nem engedélyezte templom építését a régi temető helyén. Ezért aztán őseink úgy határoztak, hogy a lelkipásztorok lakhatóságát biztosító épület mögötti saját terület alkalmas a templom építésére. A presbitérium tagjai 1786. június 14-én elhatározták, hogy következő év (1787) tavaszán hozzáfognak a templom építéséhez.²⁶ A jegyzőkönyvbe lejegyezték az építendő templom paramétereit: Formája legyen ovális, avagy ellipszis, és illendő kapacitással bírjon, ezért hosszúsága – csupa világossággal – 18 öl, szélessége 10 öl és három láb legyen. Körös-körül – ezen felül – kórus, vagy kar épüljön, melynek szélessége mindenütt 2 öl legyen, az egyik részen pedig 4 öltre – vagyis 2 öllel szélesebbre – építsék, mint a többi helyen. A kőműves jelentette, hogy a városi téglavetőben vagy 40 000 száraz téglá (6 forint 1000 db) található. Az előljárók kikötötték, hogy csak abban az esetben veszik meg, ha az ellenőrzés után jónak találják, vagyis nem károsodtak meg az előző évi árvíz idején. Az presbiterek közül Czika Péter és Csizmadia György lett megbízva az építéshez szükséges összes faanyag megvételeivel. Madari István kurátor és Csajághy Máté felajánlottak, hogy Nyergesújfaluban megnézik és beszerzik az alaphoz szükséges köve-

²⁵ i.m. Tuba Lajos (2). 16.p.

²⁶ i.m. Protocollum. 299.p.

ket. Thaly Sándor felajánlotta egy régebbi hajóját a kő és egyéb építőanyag szállítására (amíg az építkezés tart). Braunschweiger Gáspár kőművesmester és Mayer Bertalan ácsmester kapták a megbízást a templom épületének kivitelezéséhez, illetve ezen kívül Kőnig Simon kőművesmester és Rausser Mihály ácsmester legényeit is bevonták az építkezésbe.²⁷

1787. március 13-án kezdték építeni a templomot, 1788. december 18-án fel is lett szentelve²⁸. Az istentiszteleten Halász József szuperintendens hirdette az ígét Dávid XLVI. Zsoltárának 2-6 versei alapján, majd Pézseli József Haggeus 1,9 alapján szólt a gyülekezethez. Az istentiszteleten Mindszenty Sámuel a LXIX. Zsoltár 10. verse alapján tartott igehirdetést.²⁹

A templom berendezése kapcsán az alábbi felajánlásokat jegyezte fel a krónikás: Ifj. Szarka János – katedra (szószék); Csenger János – tiszteletes urak széke; Zilahy Márton – énekeket bemutató tábla; Domonkos Mihály – Úr Asztalának terítője³⁰, amely bordó bársonyból készült, és kerületére az alábbi szöveget hímezték: „Az 1672. esztendőben templom és oltár nélkül hagyatott Rév Komáromi Reformata Gyülekezet II. József római császár és Magyar Országi király kegyelmességéből ismét visszanyert törvényes szabadságának emlékeztetere 1783.” A terítő közepén, díszes keretben az alábbi bibliai idézet olvasható: „Gyertek hozzám mindnyájan, akik elfáradtatok és meg vagytok terhelve! Én nyugalmat adok nektek.” (Mt 11,28)

²⁷ i.m. Protocollum. 300–301.p.

²⁸ Egy 1817-ből származó, a gyülekezet ingó és ingatlan vagyonáról készült jegyzék 1.pontja szerint „van a egy 22 öl hosszúságú, 12 öl szélességű és 6 öl magasságú egészen kőből és téglából épült templom; fa zsindey tetőre, egy a tető elejéből kinyúló fa toronnyal és 3 haranggal, melyek közül a legnagyobbik 6 mázsa 38 font, a második 4 mázsa 29 font, a harmadik 3 mázsa 17 font. Mind a háromnak alsó kerületén ez a körül írás olvasható Római betűkkel: A Rév Komáromi Reformata Sz. Ekklésia a maga költségén öntette 1792 esztendőben .- A felső kerületén pedig mindegyiknek az öntő Mesternek neve láttatik ily formában: Gaspár Mendel Coss. in Raab.”

²⁹ i.m. Protocollum. 315.p.

³⁰ Jelenlegi helye: Rimaszombat, Csillagház melletti Református Gyűjtemények (szerző megj.)

A kollégium építése – gyarapszik az eklézsia

Bár jelen tanulmányunk fő témája a templom története, de semmiképpen sem hagyhatjuk ki a kollégium építését, ugyanis az a gyülekezet életének szerves része. Mivel az építkezési költségek nagy terhet jelentettek a hívek számára, figyelembe kell venni, amikor a torony építéséről lesz szó.

Az évek múltával egyre nagyobb igény mutatkozott egy újabb iskola, immár gimnázium építésére. A gyülekezet presbitériuma elhatározta, hogy a templommal szembeni telket megvásárolják, és ott építik fel az új oktatási intézményt, a tanító lakásával együtt. A hivatalos ügyek rendezése után – adakozásból, alapítványokból (Töltéssi-, Csejtey-, Csajághy alapítványok) és az egyházkerülettől kért kölcsönből – felépült a kollégium: 18 öl hosszú, 9 és fél öl széles, egy emeletes épület 1 m vastag falakkal, melyet 1796-ban át is adtak rendeltetésének. A tetején lévő kis toronyban eredetileg egy harang lakott: a már meglévő kisebb mellé 1807-ben Csepy Zsigmond és Juhász Mihály adományából készült egy fél mázsás harang is (ezeket presbiterek halálakor szokták meghúzni). A kollégium berendezéséről a módosabb – Pázmány József, Zay Sámuel, Keszegh Ferenc, Paksy Mihály, Cuina János, Osgyáni Pál, Csepy Zsigmond – előljárók, családok gondoskodtak.³¹

A tanító ellátásáról a szülők gondoskodtak és anyagi lehetőségeiket figyelembe véve három csoportba lettek besorolva:

- 1) Az eklézsia előljárói, kereskedők, mesteremberek;
- 2) Iparosok, szekeres gazdák, hajóvontatók;
- 3) halászok, kormányosok, hajóslegények, kocsisok.³²

1806 – ban orgonával gazdagodott a templom: „... az ékesebb éneklés kedvéért egy buzgó atyafi, Ns. Szarka János úrnak ajándékából egy 24 mutatiojú orgonával gazdagított.”³³ Az orgona beszerzésének ügyében, 1805. április 19-én kelt gondnoki jelentésben elfogadták Bohák János bécsi orgonaépítő ajánlatát, aki 4000 forintért

³¹ i.m. Tuba Lajos (2). 21.p.

³² i.m. Protocollum 435–436. p.

³³ R.Komaromi Reformata Ecclesia ingó és ingatlan javainak inventáriuma, Ab.Ao. 1817

vállalta el az orgona elkészítését. Az orgona felállítását követően orgonistát is kerestek és Erdélyből hívták meg Nagy Mihályt, aki behangolta az új, a templom főbejáratával szemben 1806. szeptember 7-én elhelyezett hangszeret.³⁴

A „kőtorony” (1816 – 1833)

A kollégium építése okozta nagy kiadásokat még jóformán ki sem heverte a gyülekezet, máris új gondokkal szembesültek, ugyanis a deszkatorony mellett befolyt az eső és áztatta a templom falát. 1816 februárjában Szarka János főkurátor elnökletével tartott presbiteri ülésen az alábbi döntés született: *„A templomnak megromladozott Frontispiciuma kívánja legelőbben renovatioját mivel ezen Frontispicium az esőnek a téglá közibe tett bemenése által megrongálván, attól lehet tartani, hogy az le fog dűlni és veszedelmet okozni: tehát mint-hogy a Torony is fából lévén építve, kevés esztendőök múlva tornyot is kell tsináltatni. Mivel így a két munka egyszerre elvégeztetne s a két rendbeli költség es munka megkíméltetne – mely előadásra megállapítatott, hogy mostan egy munkával torony építtessen, mivel a Torony építés által a Frontispicium elmálván, ezen költség a Toronyra teendő költségbe mehetne, annyival is inkább, mivel úgyis kevés esztendő múlva új Tornyot építeni, és a templom tágasságát is építeni kellene.”*³⁵

Ugyanezen az ülésen megbízták Szarka Jánost, hogy rendelje meg a torony építéséhez szükséges mennyiségű anyagot: Dunaalmásról (60 négyszögöl) terméskövet, a városi téglavetőben a téglákat, Ácsról homokot. A templom meglévő homlokzatának terveit is be kellett szerezni, hogy az új tervező lássa, minként lehet a meglévő épületet és az építendő tornyot összekötni.

A tervek megvalósítása bő két évet váratott magára. 1818 májusában közgyűlésen döntöttek el, hogy egy, vagy két toronnyal gazdagodjék a templom épülete. Az egyes torony építését negyvenen, a kettős toronyra harmincöten szavaztak. A valós építkezés 1818. június 15-én kezdődött el, és 30-án megtörtént az ünnepélyes alapkövetétel.

³⁴ :i.m. Tuba Lajos (2). 20.p.

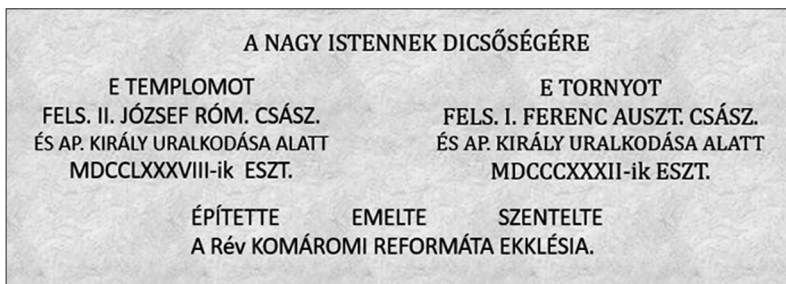
³⁵ i.m. Tuba Lajos (2). 24.p.

Az anyagiak fedezésére még 1816-ban gyűjtést hirdettek: a várost 8 fertályra osztották fel, és mindegyikben egy-egy presbitert és inkasszort bízta meg az adományok begyűjtésével. A gyűjtés a torony elkészültéig tartott. Ezen gyűjtőívek közül néhány – az 1821 és 1830 közötti időszakból – fennmaradt és a borítón olvasható feljegyzésből kiderül, hogy az anyagiakon kívül kétkézi munkát és kocsival való fuvarozást is felajánlottak a hívek.³⁶

1828-ban a meglévő fatoronyban lévő harangokat a templom szomszédságában épített haranglába helyezték át. Az építkezés nagyon lassan haladt és az adományok ellenére is anyagi nehézségekbe ütközött. A presbitérium már a gyülekezeti szántóföldek eladását fontolgatta, végül is erre mégsem került sor. Számos nagylelkű adomány érkezett az építkezés támogatására, köztük távolabbi települések módosabb polgáraitól is. Az egyházközség kölcsönt is felvett az egyházkerulettől.

Hogy mi volt a valós oka ennek a hosszadalmas építkezésnek? Ebben sok minden közrejátszott: kezdve a kollégium építésnek költségeivel, a napóleoni háborúkban és az azt követő gazdasági válsággal bezárólag. Ennek ellenére a komáromi reformátusok kisebb-nagyobb lendülettel, de összefogtak és elkészült a hön vágyott templomtorony és megtörtént a homlokzat felújítása.³⁷

1832. április 18-án Kolmár József lelkipásztor bemutatta a templom homlokzatára helyezendő márványtábla szövegét, melyhez öntött, duplán aranyozott betűket szeretnének felhasználni.

³⁶ 1829-a 3-dik fertály laistroma, Toronyra való adakozás: Kézpénz, Pénzajánlás, Kocsi napszám, Gyalog napszám.

³⁷ i.m. Tuba Lajos (1) 25–28.p.

És elkészült...

1833. január 17-én került sor a templomtorony felszentelésére. Kolmár József esperes lelkész igehirdetése után Varjú János számvevő tételekre bontva olvasta fel az 1820 és 1832 közti kiadásokat, amelyek – az építkezéshez felhasznált anyagon kívül a mesterek munkájával és a felajánlott napszámokkal együtt – 55727 forintot tettek ki.³⁸

Újabb kiadások, de megérte!

A komáromi református templom története itt még korántsem ér véget. Az új toronyból két harang hívogatta a gyülekezet tagjait, míg nem 1837-ben Maár Péterné szül. Szarka Julianna – Komáromban élő, néhai lelkész özvegye – felajánlotta, hogy öntetne egy 1200 font súlyú harangot. Budapestről hívtak harangöntő mestert, aki megvizsgálva a meglévő harangokat, azt javasolta, hogy azokból legyen öntve egy 900 fontos, és mellé az 1200 fontos harang helyett inkább egy 1800 fontos harang illene. Az adakozó elfogadta az ajánlatot, vállalva az ezzel járó plusz költséget, ám Kacz József és Száky Zsigmond is támogatták a nagylelkű adakozó hölgyet. A 900 fontos új harang öntésével járó kiadásokat Szabó Mihály és neje, Csajághy Zsuzsanna vállalta fel. Az új toronyba 1839. június 26-án felszerelték a Rauschmann József budai órásmeister által készült órát is. Később egy harmadik harang is került a toronyba, de sajnálatos módon az 1849-nagy tűzvészben mindhárom megolvadt.³⁹ Ezek újra öntése és a tűzkár helyreállítása már egy következő történet.

Befejezés

„Ezen krónikás megemlékezésében nincs helye annak, hogy a jószívű adakozók és munkát teljesítők névsorát felsoroljam, de meg kell említenem, hogy a gyülekezet tagjai bőven kivették részüket az adományozásból, ezüstjeiket, aranyaikat, sőt ékszereiket is szívesen felajánlották a költségek fedezésére” – írja Fülöp Zsigmond, az 1931-ben

³⁸ Komáromi Ref. Egyh. Jegyzőkönyve 1826 – 1836. 66-67.p.

³⁹ Tuba Lajos (1). 31-32.p.

megjelent, *A komáromi református templom történetéből* című munkájának 25. oldalán.

Felhasznált irodalom

1798. június 11-i adásvételi szerződés – telek leírása – kézirat

1829-a 3-dik fertály laistroma, Toronyra való adakozás – kézirat

Borovsky Samu. *Magyarország vármegyei és városai. Komárom vármegye és Komárom*. Budapest. 1907. 501.p.

Borovszky Samu: Magyarország vármegyei, in: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Borovszky-borovszky-samu-magyarorszag-varmegyei-es-varosai-1/>

Fülöp Zsigmond, *A komáromi református templom történetéből, Komárom, 1931*

Komáromi Ref. Egyh. Jegyzőkönyve 1826 – 1836.

Magyary Szulpitz: *Adatok a komáromi Szent-András-templom történetéhez, Komárom, 1884.*

Protocollum Ecclesiae Reformatae Rev Comaromiensis Ab Aō 1709 –1801.

R. Komaromi Reformata Ecclesia ingó és ingatlan javainak inventáriuma, Ab.Ao. 1817. – kézirat

Takács Sándor, *Lapok egy kisváros múltjából*. Komárom, 1866

Tömösközi Ferenc, Fejezetek a Komáromi Református Egyházközség történetéből 1790-ig, in: *Historia Ecclesiastica*, XII. 2021, 1. 213-236.p

Tuba Lajos: *A Révkomáromi Református Keresztyén Egyház története*, II. lelkészsképesítő vizsga dolgozata, Pozsony, 1957 kézirat /továbbiakban Tuba Lajos (1)/

TUBA, L. *Ünnepi megemlékezés a Komáromi Református templom 200. évfordulója alkalmából*. Kézirat. Komárom 1988, kézirat (Tuba Lajos (2)

Petheő Attila:

Viharos lelkészválasztás Csallóközarányoson

Abstract: Problematic pastor election in Csallóközarányos

My thesis covers a period of more than two years when the reformed community in Csallóközarányos had to choose a spiritual leader, but the opportunity was beyond them. The election of a pastor became a battle of personal issues, steeped in class warfare, which left its mark on the community of Aranyos for decades to come. The main motives for the conflict were the antagonism between the social classes, which had previously lived peacefully side by side, and the rise of communist ideology. The paper is a non-exhaustive account of this process, which was marked by personal animosities.

Keywords: Csallóközarányos, pastoral election, conflict, communist ideology, anticlericalism

Absztrakt: Viharos lelkészválasztás Csallóközarányoson

Tanulmányom egy több mint kétéves időszakot ölel fel, amikor a csallóközarányosi református közösségnek lelki vezetőt kellett választania, de ez a feladat túlnőtt rajtuk. A lelkészválasztás egy osztályharcra átítatott, személyes ügyekről szóló csata lett, ami az arányosi közösségre hosszú évtizedekre rányomta a bélyegét. A konfliktus fő motívumai az addig békésen egymás mellett élő társadalmi osztályok egymás ellen fordításában és a kommunista ideológia térnyerésében voltak keresendők. A tanulmány a teljesség igénye nélkül mutatja be a személyeskedésekkel tarkított folyamatot.

Kulcsszavak: Csallóközarányos, lelkészválasztás, konfliktus, kommunista ideológia, egyházellenesség

A Trianon utáni Csehszlovákia magyarok lakta részén, 60% körüli volt a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya. A magyar közösség egyre inkább elszegényedett. A földreformot a csehszlovák kormány 1919 tavaszán hirdette meg. A magyarlakta déli járásokban a lefoglalt földterület 325852 hektárt tett ki. Ennek a hatalmas mezőgazdasági földterületnek csupán töredéke, Szlovákiában 1935 végéig összesen 22320 hektár jutott magyar nemzetiségű mezőgazdász tulajdonába. Vallási szempontból 1921-ben a magyarság 70,33 %-a római katolikus, 24,17%-a református volt. A Komáromi járásban a reformátusság a magyar falvak módosabb paraszti rétegéből került ki. Az 1925-ös választásokon Csehszlovákia Kommunistá Pártja a magyar vidékeken mindenütt jelentős eredményt ért el. A hat legnagyobb magyar járásban a kommunisták a szavazatok 24,14 %-át kapták, ami jóval meghaladta az országos átlagot. A csaknem homogén magyar Gúta községben a szavazatok 52,1 %-átszerezték meg. A magyar vidékeken még az agrárpárt ért el jelentősebb eredményt. Földes Lajos, csallóközaranyosi segédlelkész, arról panaszkodott, hogy Csehszlovákia idején elharapózott a kommunizmus a faluban és a hitoktatás azóta egyre nehezebb, amióta az egyház, 1912-ben átadta az iskoláját az államnak. Segédlelkészként szolgált Aranyoson, amikor az öreg Czirók lelkészt háromszor meg kellett mentenie az öngyilkosságtól.

1925. november 25-én Csallóközaranyoson lelkészválasztás zajlott, hiszen az idős lelkész Czirók János lemondott, így az állás megürült, amelyet a többség meghívás útján akart betölteni. A meghívásra a templomban került sor az említett időpontban, és 92 igen, 91 nem szavazat ellenében meghívták Tóth Béla segédlelkészt. Ezt követően 1925. december 22-én ülésezett a presbitérium. Itt megállapították, hogy a Nagy Lászlóné római katolikus vallású, de 8 éve fizeti az egyházadót az aranyosi egyházba, a választói névjegyzékbe fel van véve, a novemberi lelkészválasztáson is szavazott. Viszont a szavazás napján – látva, hogy szavazatát leadta – senki nem tiltakozott ellene. Az ő szavazata miatt fellebbezték meg a lelkészválasztás eredményét, hiszen a győztes csupán egy szavazattal nyert. A választói névjegyzék nyilvánossá tétele körül is nézetkülönbségek adódtak, hiszen a presbitérium megállapítása szerint azt csak előző este, november 24-én

tették a nyilvánosság számára hozzáférhetővé. A presbiteri ülés legfőbb hozadéka az volt, hogy a fellebbező Tárnok Mihály, Nagy József, Oswald Lajos és Jakab Péter kijelentették, hogy a fellebbezéshez ragaszkodnak.¹ Gyalóky László esperes, Nagy József gondnok és 33 társa fellebbezése kivizsgálásával nagytitiszteletű Sándor Benő egyházmegyei tanácsbírát bízta meg 1925. december 29-én.²

1926. január 11-én Csallóközarányoson bírói vizsgálatot folytatott a Komáromi egyházmegye képviselőjében ifj. Sándor Jenő egyházmegyei tanácsbíró. Érkezéséről levélben értesítette a lelkészt, akitől azt kérte, hogy a vonattól valaki kalauzolja őt a templomhoz, rossz idő esetén kocsit küldjenek érte. Ő határozta meg ebben a levelében, hogy kiket kíván az előre elkészített helyiségben maga mellett látni.³ Jelen voltak a 10 órakor kezdődő meghallgatáson: Borza Zoltán helyettes lelkész, Vörös Zsigmond főgondnok és Nagy József gondnok, míg a két fél részéről Fehér Péter és Tárnok Mihály presbiterek. Az első tanú id. Nagy Károly 57 éves gazdasági cseléd volt, aki elmondta, hogy nem igaz az az állítás, amely szerint felettese Mieska Ottó ráparancsolt, hogy Tóth Bélára szavazzon, egyébként állását veszíti. Ezután Fehér Péter malomtulajdonos beosztottait kérdezték, akik ugyanilyen szellemben válaszoltak. Szűcs Ferenc földműves arra nem emlékezett, hogy a választói névjegyzék nyilvánossá tétele ki volt-e hirdelve, de arra emlékezett, hogy Tóth Béla helyettes lelkész tanácsaltan volt, hogy mely helyiségbe tegyék azt ki, hogy az emberek meg tudják nézni. Özv. Szalai Tamásné nem erősítette meg, azt az állítást, hogy a szavazólapot Vörös Zsigmond adta a kezébe és vezette be őt a templomba szavazni. Az asszony azonban elmondta, hogy Oswald Lajos, amikor ebédért ment hozzájuk, vallatással akarta kikényszerí-

¹ Tömösközi Ferenc (szerk.): A Szlovenszkói Dunáninenni Református Egyházkerület és a Szlovenszkói Református Egyetemes Egyház Konventjének Pápán őrzött iratainak válogatott jegyzéke 1920-1938 között, III. kötet, SJE, Komárom, 2018., ISBN 978-80-8122-261-0. DREL, 1.2. fond., 12.doboz, Kivonat az aranyosi református egyház presbitériumának 1925. december 22-i jegyzőkönyvéből

² Tömösközi Ferenc (szerk.)...i. m., DREL, 1.2. fond., 12.doboz, Végzés

³ Tömösközi Ferenc (szerk.)...i. m., DREL, 1.2. fond., 12.doboz, ifj. Sándor Jenő egyházmegyei tanácsbíró

teni tőle, hogy Vörös befolyása alatt állt-e? Amikor ezt megtagadta „*piszkálódó, becsmérő szavakkal támadta és talán tettleg is bántalmazta volna, ha el nem menekül*”. Csóka Ferenc cipész iparos vallo-másával megerősítette a fellebbezést, és azt mondta, hogy amikor id. Szalai Dániel ment az úrasztalához szavazni, Vörös Zsigmond fő-gondnok két szavazólapot nyújtott át neki, és amikor közeledett az urnához, id. Nagy Miklós rászólt, hogy „*Dániel minek méregeted so-káig, azt tedd be, a másikat dobd el*”, erre a mondatra többen felhábo-rodtak. Ezt a vallomást megerősítették Varjú Zsigmond és Nagy Dezső egyháztagok is. Varjú Péterné azt vallotta, hogy Nagy József állítására hivatkozva azt mondták neki: „*Ha Tóth Béla maradna a lekészük, akkor az egyházi földeket mind Vörös Zsigmond foglalná le magának*”. Az ülésen özv. Nagy Lászlóné szavazati jogát vizsgálták, akiről kiderült, hogy a névjegyzékben annak ellenére szerepelt, hogy római katolikus vallású. De ő a háborúban hősi halált halt református férje okán rendszeresen fizette az egyházi adót Csallóköz-aranyosra és az ekeli katolikus egyháznak is. Az ő szavazása ellen felszólaltak ugyan, de a választási bizottság elnöke nem érezte magát jogosultnak meggátolni az özvegy szavazását, ami természetes volt, hiszen a nyil-vánosság elé bocsátott névjegyzéket senki nem kritizálta, bár voltak olyanok, akik nem tudtak a nyilvánosságra hozataláról (ceruzával jegyezve: „*Azok, akik nem járnak templomba*”). A szavazói névjegy-zékben olyanok is fel voltak tüntetve, akik az egyházfenntartási adó-jukat késve fizették be, vagy az előző évben nem fizették be. Erdélyi Istvánné (ő a választói névjegyzék lezárása után fizette be az egyházi adót) és a 22 éves Erdélyi Pál szavazati jogát is megkérdőjelezték, ahogy a 23 éves Vörös Imrét és a 24. életévét még be nem töltött Nagy Gyuláét is. Azt nem lehetett tudni, hogy az érintettek szavaza-tukkal kit támogattak, de a tény nem hallgathatta el a vizsgálat.⁴

A vizsgálat másnapján 27 csallóköz-aranyosi egyháztag levélben fordult az egyházmegyei bíróság tagjaihoz, amelyben leírták, hogy az aranyosi egyház a korábbi két évtizedben már lelkész nélkül volt, és

⁴ Tömösközi Ferenc (szerk.)...i. m., DREL, 1.2. fond., 12.doboz Jegyzőkönyv az 1926. január 11-i bírói vizsgálat alkalmából

az ott szolgáló segédlelkészek nem tudták megállítani a gyülekezet hanyatlását. Itt leírják, hogy a háború után a településen megerősödtek a kommunisták, akik a hazát és az egyházat gyalázták, és ez idő tájt többségben voltak a faluban. Kifejtették, hogy Tóth Béla a válságos időkben került a településre segédlelkészként az idős lelkész mellé, és újjáépítő munkába kezdett. Hittant kezdett oktatni a faluban, fellendítette a gyülekezet anyagi helyzetét, gyarapodott a templomba járók száma, három új harang is érkezett a faluba. A lelkész nyugdíjazása után, a 208 szavazásra jogosult egyháztag közül 135-en írták alá Tóth Béla ajánlóját. A levélírók szerint többen megsértődtek, mert a segédlelkész személyesen nem kereste meg őket azzal, hogy támogatásukat kérje. A gyülekezetnek ez a kisebb fele elkezdett a lelkész ellen ágálni, mert szerintük a lelkész örvend köztiszteletnek, és elkezdtek osztályellentéteket generálni a közösségen belül az „*egyház vagyonosabb, intelligensebb része*” ellen. A Tóth Béla ellen szervezkedőknek nem ellene, hanem az őt támogatók ellen volt kifogásuk, és azzal győzték meg a kommunista gondolkodású híveket, hogy az egyházi vagyon egy részét felosztják köztük. Ez vezetett oda, hogy a 135 Tóthot ajánló személyből 40 fő ellene szavazott a választásnál.⁵ A jelenlévő Sándor Benő, Gyalóky esperesnek írt levelében jelzi, hogy kisebb-nagyobb törvénytelenéseket tapasztalt, de félt, hogy nem jelent-e nagyobb anyagi és erkölcsi kárt az aranyosi egyháznak egy újabb választást övező harc és gyűlölködés. Kiemelte, hogy id. Varjú Istvánné dr. Tóthkárolyi Lajos ellen tett vallomása ellentanújaként hívott Vödrös Cseh Istvánné zavara arra készítette a választás eredményét támadókat, hogy elvessek az ő kihallgatását. Sándor Benő egyébként leírja, hogy a meghallgatás annyira elhúzódott, hogy Aranyoson kellett az éjjelt töltenie, ahol a szállásáról és az étkezéséről Vörös Zsigmond főgondnok gondoskodott.⁶

1926. január 22-én a Tóth Bélát ellenző tábor is levelet írt az egyházmegyei bíróságnak, amelyben Nagy József gondnok és néhány presbiter vezetésével 92 egyháztag kérte a választás megsemmisítését és egy új választói névjegyzék összeállítását.⁷

⁵ Tömösközi Ferenc (szerk.)...i. m., DREL, 1.2. fond., 12.doboz Nagytiszteletű és tekintetes egyházmegyei Tanácsbírókar!

⁶ Tömösközi Ferenc (szerk.)...i. m., DREL, 1.2. fond., 12.doboz Főtiszteletű Esperes Úr!

⁷ Tömösközi Ferenc (szerk.)...i. m., DREL, 1.2. fond., 12.doboz Nagytiszteletű és Tekintetes Egyházmegyei Bíróság!

Az egyházmegyei bíróság 1926. február 3-án tartotta ülését az ügyben, ahol az érintett feleken túl sok aranyosi egyháztag is megjelent. A bíróság a Tóth Béla választása ellen beadott fellebbezést elutasította azzal az indokkal, hogy a fellebbezők a 8 vádpontból kettőt maguk vontak vissza, a fennmaradt 6 vádpontnak a valótlanágát pedig a helyszíni vizsgálat bizonyította. A fellebbezők nevében Nagy József és Tárnok Mihály fellebbezést jelentenek be, amit február 13-án az egyházkerület felé továbbítottak is.⁸ A fellebbezés aláírói közül öten viszont nyilatkozattal éltek, amelyben kifejtették, hogy Nagy József gondnok megfélembesítette őket, hiszen azt mondta nekik, hogy a fellebbezés visszavonását írják alá, így az ügygel a továbbiakban nem vállalnak semmilyen közösséget.⁹ Az ellentábor sem tétlenkedett ez idő alatt, hiszen a püspöknek és az egyházkerületi bíróságnak írtak levelet, amiben arra kérték a döntéshozókat, hogy a kedélyek megnyugtatósa érdekében mihamarabb tárgyalják meg az ügyet. Leírják, hogy a fellebbezők azzal ingerlik a helyieket, hogy amennyiben nem adnak helyt a fellebbezésüknek, úgy kilépnek az egyházból.¹⁰ Ezt az állítást támasztja alá az a levél, amelyet 30 olyan egyháztag írt alá, akik korábban nem álltak Tóth Béla megválasztása mellett. Ebben azt állították, hogy Nagy József és Tárnok Mihály presbiterek az otthonaikban zaklatják őket, és arra kívánják erőszakos hangon rábírnivali őket, hogy amennyiben az egyházkerületi bíróság nem semmisíti meg a lelkészválasztást, úgy lépjenek ki az egyházból. Erre vonatkozólag aláírást is gyűjtöttek.¹¹ Ezt az állítást maguk a fellebbezők is megerősítették 100 egyháztaggal egyetemben, egy Szilassy Béla főgondnoknak írt levelükben: *„Egy olyan lelkész ... nem lehet a mi lelkészünk, s inkább készek vagyunk az egyház kötelékéből kilépni, mint*

⁸ Tömösközi Ferenc (szerk.)...i. m., DREL, 1.2. fond., 12.doboz Komáromi Református Egyházmegye bírósága időszaki tanácsának jegyzőkönyve

⁹ Tömösközi Ferenc (szerk.)...i. m., DREL, 1.2. fond., 12.doboz Nyilatkozat

¹⁰ Tömösközi Ferenc (szerk.)...i. m., DREL, 1.2. fond., 12.doboz Méltóságos Főtisztelendő Püspök Úr!

¹¹ Tömösközi Ferenc (szerk.)...i. m., DREL, 1.2. fond., 12.doboz Egyháztagok levele a püspöknek

öt lelkészünknek elismerni.”¹² Természetesen a levél tartalmával a főgondnok megismertette a püspököt is, aki szintén egy ilyen tartalmú levelet kapott Nagy József gondnoktól és Tárnok Mihály presbiterától.¹³

A lelkészválasztás nyomai még az Országos Magyar Kisgazda, Földműves-és Kisiparos Párt komáromi központjába is eljutottak 1926 szeptemberében, amikor Both Imre, volt aranyosi lakos járt bent az irodában és segítséget kért abban, hogy Fehér Péter protezsálja be őt gőzmalomtulajdonosnak, és hogy Komáromban nyithasson kis lisztüzletet, vagy a Fehérék által alapított liszt lerakatban elárúsító lehessen. Both azt gondolta, hogy Fehér az előző évi lelkészválasztás miatt neheztel rá, amiért ezerszer bocsánatért esedezett. A levélíró – vélhetően pártfunkcionárius – kéri, hogy Fehér Péter fontolja meg Both Imre kérését és bocsásson meg neki hangoskodó természete miatt.

1926 novemberében, a Dunáninneri Egyházkerület Bírósága Pozsonyban tárgyalta az aranyosi lelkészválasztás ügyét Nagy József és társai fellebbezése folytán. Akúcs Lajos tanácsbíró részletesen ismertette az ügyet. A Komáromi Egyházmegye Bírósága Időszaki Tanácsának 1926. február 3-án hozott ítélete ellen fellebbeztek, és ennek kapcsán hoztak ítéletet a megjelentek. A fellebbezésnek helyt adtak, a komáromi bíróság ítéletét megváltoztatták és az 1925. november 25-i aranyosi lelkészválasztás eredményét megsemmisítették. Egyben elrendelték, hogy a csallóközarányosi, üresedésben levő lelkészi állást meghívás, vagy pályázat útján töltsék be. A bíróság arra hivatkozva hozta meg a döntését, hogy a választói névjegyzék összeállításakor figyelmen kívül hagyták az egyházi törvényeket és a szavazásban nem református egyén is részt vett, így a szótöbbséggel történt meghívás nem tekinthető törvényesnek.

Az aranyosi választók egy csoportja azonban nem elégedett meg ezzel, és 1926. december 16-án újra a bírósághoz fordult azzal a kéréssel, hogy indítsanak fegyelmi eljárást Tóth Béla segédlelkész ellen és a lelkészválasztásból zárják őt ki. Azzal indokolták a kérésüket, hogy

¹² Tömösközi Ferenc (szerk.)...i. m., DREL, 1.2. fond., 12.doboz Egyháztagok levele Szilassy Bélának

¹³ Tömösközi Ferenc (szerk.)...i. m., DREL, 1.2. fond., 12.doboz Nagy és Tárnok levele a püspöknek

a választói névjegyzéket a segédlelkész állította össze a törvények figyelmen kívül hagyása mellett, ezért őt terheli a felelősség.¹⁴

Valószínűleg mindenkiben mély nyomot hagyott ez a választás, mert Tóth Béla lelkészt kikezdte a vesztes fél. 1926. december 11-én Erdélyi Istvánné írta a lelkésznek, hogy azzal vádolják a faluban a fiait, hogy azok nagyobb összeggel tartoznak a lelkésznek, így arra kéri őt az özvegy, hogy mondja meg, mennyi az adósság, és ő azt megküldi neki.¹⁵ Deákiból írt válaszlevelet Csallóközarányosra 1926. december 13-án, amelyben sajnálatát fejezte ki amiatt, hogy az egy évvel korábbi lelkészválasztás gyalázkodó hullámai másokat is elértek. Az Erdélyi családról írt, akik korábban az ő pártján voltak, és egy évvel a választás után más hangok érkeztek felőlük. A faluban ugyanis azt terjesztették a lelkészjelöltről, hogy az Erdélyi fiúk, Pál és István egy nagyobb összeggel tartoztak neki, amit ő levelében megcáfolt.¹⁶ Ezután Erdélyi Istvánnak írt Tóth Béla, és arra kérte őt, hogy jelezze a régi barátainak, pártolóinak, hogy ne forduljanak ellene, inkább ne szóljanak semmit, hiszen korábban nem álltak Borza Zoltán mellett. Erdélyi Istvánné becsületére legyen mondva, hogy a gyermekeit gazemberező Vörös Edéhez is levélben fordult, hogy kiálljon gyermekei mellett.¹⁷

A csallóközarányosi lelkészválasztást 1927. március 2-ra, 10 órára, a református templomba írta ki Gyalókay László esperes. A választás levezetésével Gálffy Géza lelkészt, egyházmegyei tanácsbíró és Füssy Kálmán nemzetgyűlési képviselőt bízta meg. Meghagyta, hogy hány-szor kell a vasárnapi istentiszteleten a szószerkről hirdetni a választást, és azt is, hogy a választói névjegyzék az ő általa 1926-ban hitelesített lesz.¹⁸ Füssy Kálmán prágai elfoglaltságára hivatkozva átadta a

¹⁴ Tömösközi Ferenc (szerk.)...i. m., DREL, 1.2. fond., 12.doboz Egyháztagok levele Tóth kizárása érdekében

¹⁵ Tömösközi Ferenc (szerk.)...i. m., DREL, 1.2. fond., 12.doboz Erdélyi Istvánné levele Tóth Bélának

¹⁶ Tömösközi Ferenc (szerk.)...i. m., DREL, 1.2. fond., 12.doboz Tóth Béla levele Erdélyi Istvánnának

¹⁷ Tömösközi Ferenc (szerk.)...i. m., DREL, 1.2. fond., 12.doboz Erdélyi Istvánné levele Vörös Edének

¹⁸ Gyalókay László levele az aranyosi presbitériumnak, 189/927. Fond. Komáromi Református Egyházmegye levelezése, Szlovákiai Református Keresztyén Egyház Levéltára (SZRKE Levéltára), Komárom

helyét Dr. Szijj Ferencnek, aki szintén visszautasította a felkérést.¹⁹ Helyettük Nagy Nándor vállalta a feladatot. Három pályázó 1927. januárjában tudomására hozta az esperesnek jelentkezési szándékát: a Deákiban élő Tóth Béla segédlelkész, Nagy Lajos fertősalmási (Kárpátalja) lelkész és Dr. Sárkány Lajos királyházai (Kárpátalja) lelkész. Az 1927. február 8-ra, Nemesócsára összehívott minősítő bizottság az alábbi öt lelkész beadott pályázatról döntött: Tóth Béla deáki segédlelkész, Borza Zoltán komáromszentpéteri helyettes lelkész, Parais Árpád komáromi segédlelkész, Kiss Ferenc gortvakisfaludi lelkész és Nagy Lajos fertősalmási lelkész. Sárkány Lajos nem küldte be az állampolgárságra vonatkozó okmányát, így a választásból kimaradt.²⁰ A választást szokatlanul nagy korteskedés előzte meg. Február 24-én Mierka Ottó traktorján iskolás gyerekek jártak körbe-körbe a faluban és Borza tiszteletes mellett kortesdalokat énekeltek, a helyettes lelkész Lelkes Ferenc távolról végig követte a menetet. Ráadásul megbízható tanú szerint olyan kijelentést tett: „Köpjön szemem közé, ha a Borza pártnak 40 szavattal több nem lesz, mint a Tóth pártnak.”²¹ A választás előtt az utolsó presbiteri ülésen abban sem tudtak megegyezni, egyenlő szavazati arány mellett, hogy a szavazólapokat borítékba tegyék-e, vagy ne.

A szavazás menete rendben zajlott. Folyamatosan érkeztek a szavazók egészen 11,30-ig, azután ritkult a tömeg, így 12,30-ra tűzték ki a szavazás végét. Megállapították, hogy 240 érvényes szavazat érkezett, és 125 szavazattal választották meg Tóth Bélát, a Borza Zoltánra leadott 115 szavazat ellenében.²² Az ügy adaléka, hogy a komáromi járási hivatal az arányosi helyzetre való tekintettel szükségesnek tartotta a választások idejére 12 csendőr kiküldését a faluba, hogy meg-

¹⁹ Füssy Kálmán levele Gyalókaynak. SZRKE Levéltára

²⁰ Jegyzőkönyv a Komáromi református Egyházmegye minősítő bizottságának üléséről. SZRKE Levéltára

²¹ Csallóközarányosi egyháztagok levele az esperesnek 1927. február 25-ből. SZRKE Levéltára

²² Az 1927. március 2-i csallóközarányosi lelkészválasztás jegyzőkönyve. SZRKE Levéltára

akadályozzák az esetleges gyülekezést, és a választási elnökség elleni erőszakos cselekedeteket.²³

Az erős ellenzék – Jakab Péter és társai – Tóth megválasztásának a megsemmisítését kérték, mert szerintük azt súlyos törvénytársítások előzték meg. De nem elégedtek meg ezzel, hiszen a Vörös Zsigmond kurátor és Fehér Péter, illetve Vörös Ede presbiterek ellen is fegyelmi eljárást kért az elégedetlenkedő, 50 szavazásra jogosult csallóközvaranyosi gyülekezeti tag. A levelüket 1927. március 14-én írták meg Gyálóky László esperesnek. A lekészválasztást megelőzően, ahogy azt 16 egyháztag neve aláírásával megerősítette, Tóth Béla megválasztása érdekében Vörös Zsigmond, Vörös Ede, Fehér Péter, Töltési András, Fehér Péterné és Pázmány Adolfné csallóközvaranyosi egyháztagok az egyházi törvényekbe ütközően étellel, itallal, pénzzel és más anyagi haszon kilátásba helyezésével, olykor fenyegetésekkel próbálták rábírni az embereket a Tóth Bélára való szavazásra. Vörös Zsigmond, Both Imrének ajánlott február 26-án napidíjat, ételt és italt abban az esetben, ha Tóth Bélára szavaz. Ugyanő hívatta a lakására Pálffy Istvánt, akit itallal buzdított a Tóth Bélára való szavazásra. Fehér Péter kertrészre ígért id. Beke Józsefnek a szavazatáért cserébe, Tárnok Jánosnak pedig megígérte, hogy annak a fiát alkalmazza a malmában. Vörös Ede presbiter Varga Istvánt a szavazás előtt „elfogta”, a házába invitálta és borral itatta, majd Tóth Béla nevével ellátott szavazócedulát adott a kezébe. Kovács Józsefnének a nagyléli szigetről 105 kéve rőzsét hozatott a házához, hogy Tóth Bélára szavazzon. Nemrava Dezsőné pedig – a vádlók szerint – Pázmány Adolfné és Fehér Péterné fenyegették meg, majd 50 kg lisztet adtak neki ingyen azzal a feltétellel, hogy Tóth Bélára szavaz. Pálffy Zsigmondnak Töltéssy András és Kovács József Tóth Béla párti kortesek ígértek 100 koronát arra az esetre, ha Tóthra szavaz.²⁴ A jegyzőkönyvek tanúsága szerint volt olyan, aki lisztet, volt, aki egy kocsi polyvát, de olyan is akadt, aki néhány pohár bort kapott a leírtak szerint a szavazatáért cserébe. A beadvány készítői szerint 13 szavazót bírtak rá ígéretekkel, megvesz-

²³ A járási rendőrség levele. SZRKE Levéltára

²⁴ Tömösközi Ferenc (szerk.)...i. m., DREL, 1.2. fond., 12.doboz, Jegyzőkönyv Pálffy Zsigmond vallomásáról.

tegetéssel, fenyegetéssel, hogy Tóth Bélára szavazzon, így a választások alkalmával Borza Zoltánnak kellett volna győznie.

A fellebbezés megtárgyalására kérte az aranyosi presbitériumot Gyalókey esperes. A presbitérium március 25-én meg is tartotta az ülését, amelyet az esperes kemény hangú kritikával illetett, hiszen meglátása szerint a helyettes lelkész, Lelkes Ferenc, határozottan befolyásolta a gyűlés menetét, hiszen határozatképtelenné tette azt, illetve maga formált jogot arra az egyházmegyei bíróság helyett, hogy az anyagi érdekeltséget, mint a fellebbezésben megvádoltakra megállapította.²⁵

Ezután április 3-án, a presbiteri gyűlésen, Vörös Ede presbiter indítványára 7-6 arányban megszavazzák, hogy Borza Zoltán ellen annak a választások során tanúsított magatartása miatt előzetes fegyelmi vizsgálatot indítson az esperes.

A levéltári iratokból úgy tűnik, hogy az esperes jelezte a fellebbezés tényét Tóth Bélának, aki válaszlevelében jelezte: „*Aranyosról lemondani nem tudok*”. Az esperesnek írott válaszleveléből megtudjuk, hogy Gyalókey úgy próbálta Tóth döntését irányítani, hogy ne vállalja a pozíciót.²⁶ Az egyházmegyei ügyész 1927. május 6-án az esperesnek írt levelében, az iratok áttanulmányozása után megállapította, hogy sem Tóth Béla megválasztott lelkész, sem Borza Zoltán lelkész ellen fegyelmi eljárás megindítását nem látja indokoltnak. Vizsgálatot kért az ügyben, de kifejtette, hogy a vizsgálatról semmi komoly eredményt nem vár.²⁷

A Komáromi Református Egyházmegye rendes bírósága 1927. július 26-án tartott ülésén tárgyalta ezt a beadványt (Nagy Nándor, Dr. Gaál Gyula és Dr. Mohácsy János tanácsbírák jelezték, hogy a tárgyalásban nem kívánnak részt venni). Az aranyosi egyházat Lelkes Ferenc helyettes lelkész képviselte. A bíróság a fellebbezést elutasította azzal az indokkal, hogy a fellebbezők nem tudták igazolni az állításukat. Kovács Józsefné esetében a vád alaptalannak bizonyult, míg Pá-

²⁵ Gyalócai március 30-i levele az aranyosi presbitériumnak. SZRKE Levéltára

²⁶ Tóth Béla levele Gyalókeynak. SZRKE Levéltára

²⁷ Tömösközi Ferenc (szerk.)...i. m., DREL, 1.2. fond., 12.doboz, Az egyházmegyei ügyész levele az esperesnek.

lfi Zsigmond, id. Both Imre és Szűcs István saját bevallásuk szerint Borza Zoltánra adták le a szavazataikat. Varga István pedig csak azért írta alá a fellebbezéshez csatolt jegyzőkönyvet, mert Nagy József gondnok „agyonütéssel” fenyegette. Nemrava Dezsőné a komáromi járásbírószágra be is idézték rágalmazás vétsége miatt, aki itt kijelentette, hogy nem tudta, hogy mit írt alá és bocsánatot kért a sértettek-től.²⁸ A bíróság meggyőződött arról, hogy korteskedés, erőszak és terror a Borza Zoltánt pártolók oldalán volt. A fellebbezők a fent idézett, Erdélyi Istvánnénak és fiának írott leveleket is a bíróság elé terjesztették azzal, hogy Tóth Béla törvénytelenséget követett el ezek megírásával. Kiderült, hogy a család szavazóképes tagjai Borza Zoltánra szavaztak annak ellenére, hogy az özvegy biztosította Tóthot a család támogatásáról. Az eredeti, Erdélyi családdal váltott, leveleket pedig a legkisebb fiú, Gáspár adta ki a Borza párt tagjainak.²⁹ A fellebbezők nem érték be az egyházmegyei döntéssel, 1927. augusztus 18-án az egyházkerületi bíróságra nyújtottak be újabb fellebbezést. Ezt már 146 aranyosi választó aláírásával megerősítve tették. 1927. december 12-én kelt levél igazolja, hogy ekkor már Balogh Elemér püspök is foglalkozott az aranyosi ügygel.³⁰ Az egyházkerület bírósági ülésére 1927. december 14-én került sor.

Később még folyamatosan rezonált a lelkesválasztás ügye a faluban, hiszen a hatalmas vita alakult ki annak kapcsán, hogy az 1928-as választói névjegyzékből több olyan személyt is kihagytak, aki Tóth Béla híve volt. Ők természetesen minden követ megmozgatva protestáltak, 1927 júniusában, az egyház különböző döntéshozóinál. Nagy József gondnok és társai még 1927 júliusában is próbáltak Tóth Béla ellen lépni, amikor a Komáromi Református Egyházmegye Bíróságához fordultak azzal, hogy a korábbi perek költségeit Tóth térítse meg. Ezt a bíróság elutasította.³¹ A Pozsonyban élő Fehér Károly, aranyosi

²⁸ Tömösközi Ferenc (szerk.)...i. m., DREL, 1.2. fond., 12.doboz, Zápisnica

²⁹ Jegyzőkönyv1927. július 26-i Komáromi Református Egyházmegye Bíróságának üléséről. II.B/1927 sz. irat. SZRKE Levéltára

³⁰ Főtiszteletű Esperes Úr! Balogh Elemér levele. SZRKE Levéltára

³¹ Jegyzőkönyv1927. július 26-i Komáromi Református Egyházmegye Bíróságának üléséről. SZRKE Levéltára

földbirtokost, is törölték a választói névjegyzékből arra hivatkozva, hogy elmulasztotta az egyházi adó befizetését. Ő levélben kérte az esperest, hogy a „vidéki adózókat” lehetőség szerint értesítsék a határidőkről.³² Októberben Nagy Sándor helyettes lelkész vette át az aranyosi egyházközséget Lelkes Ferencről. Ennek az előzménye volt az is, hogy Lelkest megvádolták – mint azt Tóth Kálmán deáki lelkész 1927 augusztusi leveléből olvashatjuk – hogy Csallóközarányoson vasárnaponként előfordul, hogy nincs istentisztelet. Lelkes Ferenc mellett kiállt a presbitérium, és jegyzőkönyvben rögzítették, hogy a vasárnapi istentiszteletek mindig meg vannak tartva. Lelkes ellen Fehér Péter emelt szót az 1927 szeptemberében keltezett, esperesnek írott levelében, mert pártfogásába vette a harangozót, aki tiszteletlenül viselkedett a presbitérium tagjaival. Ő kérte, hogy a helyettes lelkész helyett hozzanak új papot a faluba a béke újbóli helyreállítása céljából.³³ Nagy Sándor Aranyosra kerülésével megürült a deáki segédlelkési hely, amit Tóth Béla foglalhatott el.

Összegzésül elmondható, hogy a csallóközarányosi lelkészválasztás egy osztályharcra átítatott, személyes indíttatású csata volt, amely az aranyosi közösséget erősen roncsolta. Fő motívumai a telekosztás, a szegények megsegítése, a gazdagok „papja” ellen való közös fellépés voltak. A békesség az egyházban akkor állt helyre Csallóközarányoson, amikor hét évnyi bátorkeszi szolgálat után, 1928 novemberében Földes Lajos került vissza lelkészként a faluba.³⁴

³² Fehér Károly levele az esperesnek. SZRKE Levéltára

³³ Fehér Péter levele az esperesnek. SZRKE Levéltára

³⁴ Kránitz Zsolt (szerk.): „Késő idők emlékezetében éljenek...” A Dunántúli Református Egyházkerület lelkési önéletrajzai, 1943- A Pápai Református Gyűjtemények Kiadványai, Forrásközlések 13. Jubileumi kötetek 2., Pápa, 2013. 240

Flogny Károly:

A fogyatékkal élő ember egy posztmodern társadalomban és annak etikai vonatkozásai

Abstract: The disabled person in a postmodern society and its ethical implications

The study focuses on presenting the situation of a postmodern country, which is an economically significant source of reformist thought, in relation to persons with disabilities. On the other hand, through this description of the situation, it identifies some potential crises in the lives of people with disabilities and their families that can be applied as ethical principles in the process of pastoral care. The author points out, among other things, that in an economically significant country, which is considered a resource for Reformed thought, where even the material conditions are given alongside the spiritual heritage, the inclusion of disabled people in society is not taking place. As the author believes that this correlation with the postmodern tendency can also be found in Hungary, he adds some Hungarian realities to prepare the ground for a more effective and personalised pastoral care.

Keywords: people with disabilities, attitudes of postmodern society, employment, inclusion, segregation, crisis management

Absztrakt: A fogyatékkal élő ember egy posztmodern társadalomban és annak etikai vonatkozásai

A tanulmány arra fókuszál, hogy egyrészt bemutasson egy posztmodern, de mindeközben a reformátori gondolkodás tekintetében forrásnak tekinthető gazdaságilag mérvadó ország helyzetét a fogyatékos személyekkel kapcsolatosan. Másrészt ezen helyzetleíráson keresztül megnevezzen néhány olyan potenciális krízist a fogyatékkal élő emberek és családtagjaik életében, amelyek etikai elvekként alkalmazható a lelkigondozás folyamán. A szerző rámutat többek között arra, hogy egy reformátori gondolkodás tekintetében forrásnak tekinthető gazdaságilag mérvadó országban, ahol még a mate-

riális feltétel is adott a szellemi örökség mellett, mégsem történik meg a fogyatékos személyek társadalomba való inklúziója. Minthogy a szerző ezt a posztmodern tendencia felé való korrelációt véli felfedezni Magyarország esetén is, ezért azt kiegészíti néhány magyar realitással, azért, hogy előkészítse a talajt a lelkigondozói tevékenység hatékonyabb, testreszabottabb elvégzéséhez.

Kulcsszavak: fogyatékkal élő emberek, posztmodern társadalom attitűdje, foglalkoztatás, inklúzió, szegregáció, kríziskezelés

Bevezetés

A lelkigondozás általában az élet különböző színtereit kíséri végig: például a születés, a gyermeknevelés, a pályaválasztás, a szülőktől való függetlenedés, a házasság, a családalapítás, az öregedés, vagy a halállal való szembenézés. Ez minden embert érint, legyen az ép, vagy fogyatékkal élő ember. A lelkigondozás kíséret, támogatást adhat az élet különböző kríziseit átélő segítségkérőnek, a lelkigondozó által képviselt etikai normákon keresztül. A fogyatékkal élő ember olyan szempontból tér el az ép embertársától, hogy gyakran intenzívebb kríziseken megy keresztül, mert nemcsak a saját életvitele korlátozottabb, hanem létezik a körülötte élő emberekre való bizonyos mértékű rászorultsága is, valamint nehezítik életüket az ép ember részéről megnyilatkozó degradáló viselkedésminták is.

A tanulmány azt vizsgálja meg, hogy egy gazdaságilag fejlettebb és mindeközben a reformátori gondolkodás tekintetében forrásnak tekinthető ország tagjai hogyan küzdenek meg a fogyatékkal élő emberek befogadásával, különösen a munka világában. Célja az, hogy rámutasson: a gazdasági sikerek nem feltétlenül teszik fogékonyabbá a fogyatékkal élő emberek befogadását még egy olyan országban sem, ahol több lehetőség van az etikai értékekkel is foglalkozni a gazdasági szereplőknek.

A témával kapcsolatos fogalomtisztázás

A legfontosabb fogalommeghatározás a fogyatékoság definíciója. Eszerint a fogyatékkal élő ember meghatározását, amelyet e dolgo-

zatban is használok, az ENSZ illetékes hivatala tette közzé, a fogyatékkal élő személyek jogairól szóló egyezményben (közismert mozaik szava a CRDP), amelyet a világ számos állama aláírt. Ez így hangzik: *„Fogyatékkal élő személy minden olyan személy, aki hosszan tartó fizikai, értelmi, szellemi, vagy érzékszervi károsodással él, amely számos egyéb akadállyal együtt korlátozhatja az adott személy teljes, hatékony és másokkal egyenlő társadalmi szerepvállalását.”*¹

Szükséges a vizsgált témában megjegyezni, hogy az nincs differenciálva a különböző fogyatékkosságtípusokra. Tehát nem vettem figyelembe, hogy vannak olyan fogyatékkosságtípusú személyek, akik munkavállalásra alkalmatlanok. Mégis ezzel egy általános képet kaphatunk az aktuális helyzetről.

A másik fontos témakör a lelkigondozás és az etika kapcsolódáspontja. Christopher Morgenthaler a rendszerszintű lelkigondozás alapművében úgy fogalmaz, hogy *„A lelkigondozás segít tisztázni az értékkonfliktusokat, kíséri és tanáccsal látja el az embereket a bibliai-keresztény hagyományokból merített etikai elvek és az aktuális rendszerszintű helyzetre való reflexió alapján hozott döntések meghozatalában.”*²

A harmadik fontos fogalom a posztmodern meghatározására vonatkozik. Németh Dávid azt fogalmazza meg, hogy a posztmodern nem korszakváltás útján köszöntött be, miután az előző korszak értékei elértéktelenedtek vagy újként jelent meg a meglévő éra mellett, hanem *„mint a modern beteljesülése, radikalizálódása”*³. Emiatt a fogalom meghatározhatatlan, csupán a jellemzői jellegzetesek. Például a robbanásszerűen radikalizálódó pluralizmusban többek között *„a kereszténységnek el kell viselnie, hogy a többi vallásokkal – úgy-*

¹ United Nation Department of Economic and Social Affairs: Full text of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (Hungarian text), Art. 1.

² MORGENTHALER, Christoph: *Systemische Seelsorge. Impulse der Familien- und Systemtherapie für die kirchliche Praxis*, 3., átdolgozott és kiegészített kiadás, Stuttgart: W. Kohlhammer, 2002. ISBN 3-17-017680-3, 169.

³ NÉMETH, Dávid: *Pasztorálanthropológia I.*, Károli Könyvek, Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan, 2012. ISBN 978-963-236-636-4, 127.

mond – piaci helyzetbe került⁴. Vagy az, hogy az életnek a posztmodern korban önmagában kell szépnek lennie, ezért a fókusz az azonnali élménygyűjtés lett, kialakítva az élmény-társadalmat⁵. Ez pedig a kereszténységre kivétítve a vallásos embert is élményfüggővé tette az Isten Igéjétől való függés helyett⁶. Vagy említhetnénk még, hogy szélsőségesebbé vált a szubjektivitás, ami miatt már „Nincsenek kollektív igazságok [sem], amelyekhez egyénileg alkalmazkodni lehetne, vagy netán kellene.”⁷ Ez is beszivárgott a kereszténységbe, mégpedig úgy, hogy „A vallási tartalmak, igazságok és erkölcsi normák elvesztették kötelező erejüket, nem számíthatnak objektív és általános érvényűségeire.”⁸ Végül, amit a szerző megemlít a posztmodern kor jellemzésével, az az, hogy „korunkban jelentősen megnőtt a nyugtalanul kereső emberek száma.”⁹ Ez pedig nem feltétlenül a transzcendens iránti igényt jelenti, mert ez a nyugtalanság feloldása kimerülhet pusztán az immanencia, azaz az érzéki tapasztalat számára hozzáférhető jelenségek összességének keresésében is.

Egy reformátori gondolkodás tekintetében forrásnak tekinthető posztmodern társadalom bemutatása

A vizsgált a reformátori gondolkodás tekintetében forrásnak tekinthető ország: Svájc. Csak emlékeztetőül említem, hogy a 16. században nemcsak a német Luther Márton reformátor végzett társadalomalakító tevékenységet az ideológiai alapok helyzetével a Biblián keresztül, hanem a svájci Zwingli Ulrich is, akinek a reformátori munkáját közel egy időben folytatta Kálvin János és lefektette a későbbi kálvinizmus alapjait.

Ami Svájc gazdasági stabilitását illeti, megállapítható, hogy habár a Fortune Global 500-as lista alapján már nem Svájcban van a legmagasabb az egy főre jutó cégek sűrűsége 2020-ban, hanem Kínában,

---

⁴ Uo., 132.

⁵ Uo., 134.

⁶ Uo., 136–138.

⁷ Uo., 139.

⁸ Uo., 141.

⁹ Uo., 142.

mégis a nyereséghányaduk (nyereség/bevétel) szerint 2020-ban a 3. helyen álltak Kanada és USA után, míg az eszközarányos megtérülés esetében még jobb a helyzet, ahol Svájcot csak USA előzi meg.¹⁰ Emellett az is megállapítható, hogy Svájc az egy főre jutó GDP alapján az élvonalban található, ugyanis 2000 és 2018 között Svájc egy főre jutó GDP-je folyamatosan növekedett, nem veszítve el pozícióját, és még az Amerikai Egyesült Államokhoz képest is erősödött.

Amint észlelhetjük, Svájcban elég erős jólét van ahhoz, hogy az ott élő gazdasági és állami szereplők is etikai kérdésekkel foglalkozzanak, még akkor is, ha a keresztény hagyományú létük miatt ezt nem vennék figyelembe. Ugyanis Archie B. Carroll CSR-piramisa szerint egy vállalkozás akkor szokott elkezdni etikai kérdésekkel foglalkozni, ha már megteremtette az anyagi és elkezdte a jogszabályi követelményeit teljesíteni.

Az európai vállalati társadalmi felelősségvállalásban (CSR) a második legfontosabb etikai kérdések közé tartozik – egy gazdasági szervezet esetén – a fogyasztékkal élő emberek vállalaton belüli képzése és támogatása, amelyre a német lakosság megkérdezése után jutottak a kutatók. Ez pedig megköveteli a fogyasztékkal élő emberek foglalkoztatását.

Vizsgálódásunk kvalitatív tartalomelemzéssel és kvantitatív statisztikaelemzéssel történt, a fogyasztékkal élő emberek élethelyzetére, különös hangsúlyt fektetve a munka világára vonatkozóan. Időterjedelmét illetően 2001 és 2022 közötti időszakot öleli fel, amelyben a 21. század első éveit és a válságos időszakait mutatja be. A kutatás a svájci sajtó orgánumaiból és tudományos írásaiból válogat, különös figyelemmel Zürich és Genf városaira és kantonjaira, hiszen azok a 16. századi svájci reformátorok legfőbb munkaterületei voltak.

Svájc 26 kantonnal rendelkező ország, amelyben e kantonok (és a kantonokon belül az önkormányzatok) jelentős önállósággal rendel-

---

¹⁰ SCOTT, Kennedy: The Biggest But Not the Strongest: China's Place in the Fortune Global 500. 2020. augusztus 18., *Center for Strategic & International Studies* 2020. augusztus 18., <https://www.csis.org/blogs/trustee-china-hand/biggest-not-strongest-chinas-place-fortune-global-500> (A letöltés ideje: 2022. 10.01.)

keznek. A döntéshozatal tehát a politikai szervezet legalacsonyabb szintjén történik, ahol minden héten kikérik az állampolgárok véleményét különböző kérdésekben.

A jövedelemelosztás téren a reformátori gondolkodás tekintetében forrásnak tekinthető Svájcban megállapítható, hogy egyrészt mivel a szövetségi szabályozás szintjén releváns elem a „gyengék jólétének” elősegítése, ezért már 1960 óta létezik az a járulékforma, amelyet mind a munkaadók, mind az aktív munkavállalók fizetnek az illetékes hatóságnak, hogy az érintett fogyatékkal élő emberek megélhetéséhez hozzájáruljanak. Ugyanakkor az elmúlt években – a revíziók során – számos politikus a járulékköltségek csökkentéséért és az integráció elősegítéséért lobbizott.

A fogyatékkal élő emberek számaránya Svájcban a teljes lakossághoz képest folyamatosan növekedett az elmúlt időszakban. A fogyatéktípus-eloszlás szerint az értelmi akadályozottak aránya a legmagasabb (50% feletti) és a pszichikai akadályozottság évről-évre növekszik (jelenleg 25% körüli). Svájc térségi elosztása szerint az északnyugat-svájci és a zürichi régióban élnek leginkább fogyatékkal élő emberek.

Svájc szövetségi alkotmányának preambulumban fejezi ki azon felelősségét, hogy „a nép ereje a gyengék jólétén múlik”¹¹, mégis a fogyatékkal élő emberek gazdasági szempontból egyik legfontosabb szereplőjeként való részvétele jogszabályi szinten csupán a 2004. január 1-jén hatályba lépett, a fogyatékossgal élő személyekkel szembeni hátrányos megkülönböztetés megszüntetéséről szóló szövetségi törvénytől válik egyértelművé. Ugyanakkor az ENSZ által 2006 év végén elfogadott a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezményhez (CRPD) Svájc csupán 2014. április 15-én csatlakozott, annak ratifikálása nélkül.

---

¹¹ Fedlex: Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft. <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1999/404/de> (A letöltés ideje: 2022. 09. 15.)

A 21. századi Svájc társadalmának viszonyulását a fogyatékkal élő emberekhez

A 21. század első éve

A 2000-es évek elején, a svájci a társadalomban egyre inkább tudatosult, hogy a fogyatékkal élő emberek milyen nehézségekkel szembesülnek.

Etikai aspektus

Etikai megközelítésből kérdés volt az értelmi akadályozottak sterilizálásának a témája, abból az aspektusból, hogy lehet-e és mely értelmi fogyatékosnál eugenikus sterilizálást végrehajtani, ugyanis nekik is van joguk a szabad szexualitáshoz.¹²

Politikai aspektus

A politikában vitatéma az állam szerepe a szociális kérdések megoldásában, azaz az 1960 óta bevezetett rokkantnyugdíj-biztosítási járulék¹³ – amely segítségként szolgál a gondozásban levő fogyatékkal élő emberek számára –, hogy miként töltheti be hatékonyan a jövőben a szerepét, nehogy az életkor előrehaladása és a termelékenység fejlődése miatt egyre kevesebb munkavállalónak kelljen egyre nagyobb szociális terheket finanszíroznia.¹⁴

Emellett a Svájci Szövetségi Tanács ekkor a fogyatékkal élőkkel kapcsolatos egyenlőtlenségek felszámolásáról szóló törvényt részesítette előnyben a fogyatékkal élők egyenlő jogait követelő két kezdeménnyel szemben, amely egyrészt lehetővé tette ugyan az épületek akadálymentesítését, ám nem szabott határidőt annak megvalósítására, másrészt a törvényt nem érdekelte az egyének kö-

¹² Norbert Campagna: Die Frage der Sterilisation geistig behinderter Menschen, *Neue Zürcher Zeitung* (továbbiakban: NZZ), 2001.02.17.; Ein heikles Problem der angewandten Ethik, *NZZ*, 2001.02.17.; He: Erosionsgefahr, *NZZ*, 2001.02.17.

¹³ Reto U. Schneider: «Jedem Krüppel seinen Knüppel», *NZZ Folio*, 2022.07.01.

¹⁴ Etatisten, Sozialromantiker oder Modernisierer, *NZZ*, 2001.02.08.

zötti munkaviszonyok, amely miatt a fogyatékkal élő emberek nehezebben juthattak munkához, mint a munkaképes emberek.¹⁵

Gazdasági aspektus

Gazdasági vonatkozásban előkerül egy olyan kezdeményezés, ahol leselejtezésre váró svájci bicikliket alakítanak át fogyatékkal élők keresszékévé Burkina Fasóban, amely nemcsak a célországban, hanem az anyaországban is munkahelyeket teremt.¹⁶

Fribourg kantonban, egy svájci nonprofit egyesület textíliákat és cipőket gyűjt, karöltve egy luzerni székhelyű vállalattal, hogy lehetőség legyen fogyatékkal élő személy otthoni gondozására, hogy a szülők és rokonok időt szakíthassanak időnként magukra,¹⁷ és egy alapítvánnyal karöltve 50 fő fogyatékkal élő embernek működtetnek egy műhelyt, ahol eladásra szánt dolgokat készítenek.¹⁸

Wallis kantonban hírt adtak arról, hogy a kantonnak a többi kantonhoz képest nincs mit szégyellnie, mert az épületek akadálymentesítésére évről-évre több pénz jut és több védett munkahely megrendelése növekszik, ám modernizálni kell nemcsak azon műhelyeket és gépeket, hanem például a turizmus területén is vannak kiaknázatlan lehetőségek a fogyatékos emberek számára.¹⁹

Graubünden kantonban egyrészt egy szervezet az önkéntesek bevonására szorul, hogy a fogyatékkal élő emberek is elégedetten mehessenek akár munkahelyükre is segítségükkel,²⁰ másrészt egy új információs központot avattak a fogyatékkal élők számára, amely lehetőséget ad nekik, hogy megkönnyítse a különböző tanácsadási

---

¹⁵ Gerard Tinguely: Certes, le mieux-vivre a un prix. Pas la dignité, *La Liberté*, 2001.06.20., 8.

¹⁶ 20 000 Franken für «Vélos pour l’Afrique», *Walliser Bote*, 2001.11.06., 21.

¹⁷ Comm: «Zusammen sind wir starb». Textil- und Schuhsammlung für Pro Infirmis, *Freiburger Nachrichten*, 2001.08.13., 5.

¹⁸ FH: Les ateliers pour handicapés du Lac ont ouvert leurs portes, *La Liberté*, 2001.05.12., 23.

¹⁹ Hbi: «Potenzial wird zu wenig genutzt». «Behinderte und Tourismus» — im Wallis leider nur ein Randthema, *Walliser Bote*, 2001. 03. 26., 12.

²⁰ Engadiner Post: «Freiwilligenarbeit hat neue Bedeutung», *Engadiner Post*, 2001.03.01., 9.

szolgáltatásokhoz való hozzáférésüket, például ingyenes jogi tanácsadással a társadalombiztosítás területén.²¹ Emellett Graubünden kantonban működő kantonális pszichiátriai klinikáit és az értelmi fogyatékosok bentlakásos otthonait a kantonális közigazgatástól függetlenítették, hogy megteremtsék a feltételeket ahhoz, hogy azok vállalkozói elvek szerint működhessenek.²²

Thurgau kanton egyik kastélyában egy olyan lakó-, munka- és foglalkoztatási intézmény van a fogyatékkal élők számára is, ahol immáron női dolgozókat is alkalmaztak biogazdálkodásra és kialakulóban volt egy szarvasmarhaistálló projekt realizálása.²³

Pszichológiai aspektus

Pszichológiai szempontból érdekes amikor arról kapunk hírt, hogy egy Wallis kantoni fogyatékkal élő vállalkozó eladósodott és nem tudta beperelni azt a főszolgabíró, aki befektetőként hozzájárult a vállalkozáshoz, mert az nem a kanton képviselőjeként járt el.²⁴

Egy Fribourg kantoni németajkú olvasó szerint nincs elegendő megértés a fogyatékkal élő emberekkel kapcsolatban, mert például „orvvadászó” kutyasétáltatás miatt kaphatnak pénzbüntetést, amint egy súlyosan fogyatékos fiatal esetén történt.²⁵

Fribourg kantoni franciaajkú lapjában egy kerekesszékes tenisz-bajnok arról panaszkodik, hogy Svájcban az emberek fejében még mindig léteznek társadalmi korlátok a fogyatékos személyekkel kapcsolatban, mert saját sporteredménye eléréséhez egy évre fel kellett hagynia egy nagy gyógyszeripari vállalat termékmenedzseri állásával és úgy kellett edzenie, mint egy rabszolga.²⁶

²¹ Nnt: Inaugurato il Centro d'informazione a Bonaduz, *La Voce delle Valli*, 2001.10.25., 3.

²² La Commissione preparatoria del Gran Consiglio approva l'autogestione delle cliniche cantonali psichiatriche e dei pensionati per persone psichicamente disabili, *Il Grigione italiano*, 2001.01.25., 1.

²³ Schloss Herdern hat die Nase vorn, *Bote vom Untersee und Rhein*, 2001.09.14., 5.

²⁴ Sda: Mit Forderung abgeblitzt, *Freiburger Nachrichten*, 2001.09.22., 5.

²⁵ Peter Gauch: Wildhüter ohne Herz für Behinderte? *Freiburger Nachrichten*, 2001.02.17., 11.

²⁶ Yvan Haymoz: Un combat pour le handisport. Coup De Plume, *La Gruyère*, 2001.12.01., 15.

Neuchâtel kanton lapjában egyrészt arról adnak hírt, hogy azért adtak ki egy könyvet, mert sokan nem tudják, hogyan viselkedjenek egy fogyatékkal élő személy jelenlétében,²⁷ másrészt, hogy egy értelmi fogyatékkal élőkiből álló labdarúgócsapat, amelyik részt vett az Európa-bajnokságon, eleinte milyen nehezen tudta kezelni a játékosai érzelmeit, majd az erőfeszítések utáni nyújtásnak köszönhetően a srácok megtanultak egymással beszélgetni, egymásra figyelni, egymással kezelni a feszültséget.²⁸

Egy Graubünden kantonban dolgozó otthonvezető szerint törölni kellene a köztudatból, hogy minden fogyatékos ember egyben pszichiátriai eset is, amely hozzájárulna a rászorulóknak elszigetelődésének megelőzéséhez, ezáltal teljes mértékben segítené a társadalmi integrációjukat.²⁹

Ticino kanton egyik kísérleti településén a fogyatékkal élők mobilitását akadályozó akadályok problémáját oldják meg hatékonyan.³⁰

Tudományos aspektus

Végül egy tudományos kutatás azt állapítja meg a 21. század elejéről, hogy a fogyatékossgal élők tényleges élethelyzetéről szóló megbízható ismeretek szűkössége van Svájcban.³¹

A válság idején

A 21. század első két évtizedében két nagyobb krízis viselte meg Svájcot: a 2008. második félévében USA-ból kirobbant pénzügyi válság, valamint a 2020-ban Kínából induló koronavírus-járvány.

²⁷ Sog: SOLIDARITÉ - Personne handicapée, *L'Impartial*, 2001.11.07., 17.

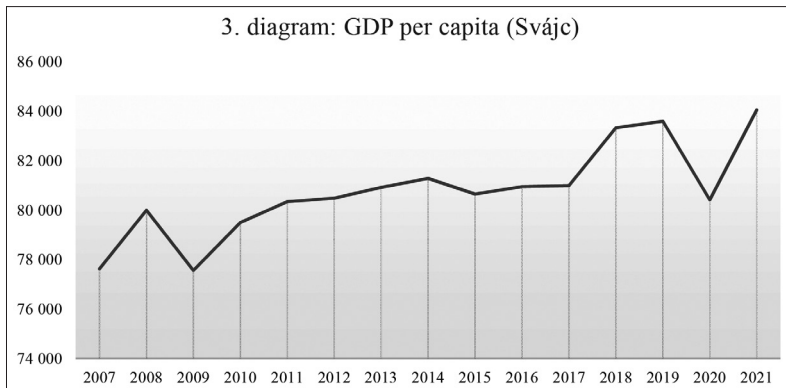
²⁸ Pascal Hofer: Une équipe comme les autres. Handicapés – L'équipe de football d'Alfaset va prendre part à des championnats d'Europe. L'aboutissement d'une aventure aussi lonmie au'elle est exemplaire, *L'Impartial*, 2001.04.30., 10.

²⁹ Oci Zanetti: Non tutti i disabili sono casi psichiatrici, *La Voce delle Valli*, 2001.02.08., 1.

³⁰ „Roveredo per tutti: un Comune pilota che pensa anche ai disabili”. Liberi, come una farfalla in volo, *La Voce delle Valli*, 2001.11.22., 3.

³¹ Daniel Gredig et al.: *Menschen mit Behinderungen in der Schweiz*, 2.

Forrás: Saját számítás a Bundesamt für Statistik táblázatai³² alapján

Etikai aspektus

A koronavírus európai kipattanása idején etikai vita zajlott a gyógyszeres kezelés miatt született fogyatékos csecsemők eseteiről, mert Svájcban legalább 39 olyan gyermek van, aki helyrehozhatatlan agykárosodást szenvedett, az anyjánál epilepsziás roham következtében alkalmazott terápia miatt.³³

A pandémia idején a nagyon magas vírusforgalom az egész genfi egészségügyi rendszert próbára tette. A genfi házi betegellátó intézmény jelentősen módosította működési rendjét, hogy tehermentesítse a genfi egyetemi kórházakat, és megakadályozza, hogy a betegeket szétválogassák. Más szóval, kiválasztotta, hogy túlterhelés esetén mely betegeket kezeljék, és melyeket ne. Emiatt egyes ernyőszervezetek kiigazítást kértek a Svájci Orvosi Tudományos Akadémiától (SAMS), nehogy a fogyatékkal élő emberek a Covid áldozatai legyenek, mivel a „törékenységi skála” a személy harmadik fél segítségére való rászorultságán alapul, ez pedig ahhoz vezet, hogy a fogyatékkal élőket az átlagosnál gyakrabban zárják ki az intenzív orvosi kezelés-

³² Bundesamt für Statistik: Produit intérieur brut par habitant, <https://dam-api.bfs.admin.ch/hub/api/dam/assets/23184191/master> (A letöltés ideje: 2022.09.07.)

³³ Simon Hehli: Behinderte Babys wegen Medikamenten: Die Politik schob das Problem auf die lange Bank, *NZZ*, 2020.01.29.

ből, noha ez a rászorultság nem utal rosszabb prognózisra, vagy fokozott gondozási igényre az intenzív ellátás során.³⁴ Kérésük meghallgatásra talált és a SAMS felhagyott a „törekenységi skála” fogyatékkal élőkre való alkalmazásával.³⁵

Politikai aspektus

2009-ben oktatáspolitikai vita zajlott az értelmi akadályozottak számának megnövekedése miatt, mert miközben a közoktatási rendszer túlterhelt, addig a speciális iskolákból a normális iskolákba szeretnék az érintetteket integrálni. Egyesek szerint ez megalázó a fogyatékos gyermekek számára, mert könnyen visszakerülhetnek a speciális iskolákba a lassú előrehaladásuk miatt.³⁶ Az oktatáspolitikai terén megállapításra kerül az is, hogy a svájci iskolarendszer a legjobban szegregált Európában és gyakran nem készítik fel őket a való életre.³⁷

A 2009-es válság következtében a rokkantbiztosítási nyugdíjat újabb kritika érte hatósági szinten, mert az adósságai megduplázódtak. Ezért úgy akar pénzt megtakarítani a Svájci Szövetségi Tanács, hogy a mintegy 17 ezer mentális problémával küzdő fiatal rokkantbiztosítási nyugdíjast próbált visszailleszteni a munkaerőpiacra, miközben strukturális változásokat nem hajtott végre. Ezért ezek a fogyatékkal élő emberek inkább vesztesek, mert a vállalatok munkahelyeket is kénytelenek megszüntetni és a sérültek a legkevésbé kívánatos pályázók a munkáltatók részére. A nagy munkaadók a munkaerőpiacon kevés érdeklődést mutatnak a megfelelő munkahelyek felajánlása és a rokkantsági biztosításban részesülők felvétele iránt. Egyesek a 20-nál több teljes munkaidős állást betöltő vállalatoknál, az összes alkalmazottra vonatkozó két százalékos fogyatékos-sági kvótát követelnek, míg mások kontraproduktívnak tartják ezt a

³⁴ Laurence Bézague: Handicapés, les sacrifices du Covid? *TdG*, 2020.11.16., 7.

³⁵ Laurence Bézague: Les handicapés ne seront pas les sacrifices du Covid. *Tri médical*, *TdG*, 2020.12.19-20., 5.

³⁶ Christine Steffen: Viel mehr «geistig behinderte» Kinder, *NZZ*, 2009.10.04., Daniel Gerny: Eine weitere Schul-Debatte rollt an, *NZZ*, 2009.11.05.

³⁷ Arthur Grosjean: Le pire employeur pour l'AI? La Confédération! *TdG*, 2012.02.28., 7.

kötelező foglalkoztatást, mert a környező országokban ennek a kvótarendszernek tapasztalatai negatívak. A kvótarendszert végül a Szövetségi Tanács elutasította, viszont zöld utat adott a HÉA-emelésének és a segélyezési járulékok bevezetésének, amelynek az a célja, hogy a fogyatékkal élők saját otthonukban élhessenek.³⁸

2021-re a rokkantsági biztosítás, amely sokak szerint Svájc egyik nagy vívmánya, ismét erősen eladósodott. Ekkor már 60 éve adott perspektívát az egészségkárosodott embereknek és családjaiknak, amely által az érintettek támogatást kaptak, hogy részt vehessenek a gazdasági és társadalmi életben. Erre a rokkantsági biztosításra, amelyet a munkavállalók, a munkaadók és az állam finanszíroznak, többféle átcsoportosítással sikerült tovább működnie, azonban az öregségi és túlélő hozzátartozói biztosítás (AHV), amely legutóbb ki-segítette a rokkantsági biztosítási rendszert, szintén nyomás alá kerül. Egyesek szerint lehetséges megoldás lenne a szolidaritás kiterjesztése a kötelező társadalombiztosítási formák között: Például a balesetbiztosítás (Suva) bevonása, mert biztosítástechnikai tartalékok fedezeti aránya gyorsan megnőtt a 2020-as Covid-év alatt. Egyébként a lakosságszámhoz mérten, a mérések kezdete óta ebben az évben történt a legkevesebb baleset.³⁹ Mások szerint Svájcnak még mindig nincs nemzeti cselekvési terve a mentális egészségre vonatkozóan, ezért a megelőzésre kellene összpontosítani. Egy tanulmányra hivatkozva megállapításra került, hogy a francia kantonokban többet költenek a rokkantbiztosítási járadékból nemcsak a több támogatás igénybevétele miatt, hanem társadalmi, gazdasági és kulturális okok

³⁸ Xavier Alonso: Un petit oui qui annonce un tour de vis dans l'assurance invalidité. In: Tribune de Genève (továbbiakban: TdG), 2009.09.28., 4.; Matthias Kuert Killer: Arbeitsplätze fallen nicht vom Himmel, NZZ, 2010.10.18., Lukas Häuptli: Arbeitgeber wollen keine Behinderten anstellen, NZZ, 2010.12.12., Fon: Zurück in die Arbeitswelt, NZZ, 2010.12.15., Sda: Arbeitsplätze für Behinderte ohne Quotenpflicht, NZZ, 2010.12.16., Sda: Behinderten ein Leben zu Hause ermöglichen, NZZ, 2010.12.16.

³⁹ Markus Kaufmann: Und wenn die Suva die Schulden der IV übernehme? Gastkommentar, NZZ, 2021.11.05.

miatt is, hivatkozva arra, hogy egyesek tisztességtelenül veszik igénybe a járadékot.⁴⁰

2020-ban, Genf kantonban, ahol úgy tűnik, hogy a fogyatékkal élő emberek jogainak érvényesülése a legprogresszívebb és a lepragmatikusabb, a szellemi vagy pszichológiai fogyatékossgal élő személyek szavazati jogot kaptak erős többséggel. A projekt támogatói számára ez a méltóság és a fogyatékkal élők jogairól szóló ENSZ-egyezmény betartásának kérdése. Az ellenzők pedig azzal érvelnek, hogy a lehetőség nehogy ürügy legyen a fogyatékkal élők kiszolgáltatottságának politikai kihasználására.⁴¹ Ugyanakkor a tapasztalat azt mutatta, hogy a súlyos kognitív problémákkal küzdő emberek egy része nem fog szavazni, mert soha nem fognak érdeklődni a politika iránt, ezért némelyek vitatják a nép döntésének bölcsességét.⁴²

2022-ben, Zürich kantonban, a fogyatékkal élők ápolási utalványokat kaphattak, amelyeket nemcsak intézményi szolgáltatóknál, hanem rokonoknál, barátoknál vagy szomszédoknál is beválthattak. Az intézkedés célja, hogy lehetővé tegye számukra az önrendelkező életet.⁴³

Ugyanakkor a legújabb – politikába is beszivárgott – botrány a fogyatékkal élő emberek bántalmazásával kapcsolatos. Számos autistát testileg inzultáltak egy Genf kantonban levő Mancy otthonban. Ezek a leleplezések pedig aggasztják az ENSZ Fogyatékossgügyi Bizottságát, amiért megkérdezte Svájcot, hogy „milyen intézkedéseket” foganatosítanak a felelősökkel szemben? Az ENSZ illetékes bizottsága szerint ugyanis nyolc évvel Svájc hozzájárulása után „a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezményt (CRPD) még mindig nem hajtják végre a gyermekek esetében” az országban. Közülük közel 3000-en vannak olyan intézményekben, ahol „ve-

---

⁴⁰ Caroline Zuercher: Pourquoi les Romands dépendent plus pour l'AI. Étude sur l'assurance invalidité, *TdG*, 2021.04.14., 3.

⁴¹ Eric Budry: Genève veut rendre leurs droits politiques à 1200 personnes handicapées, *TdG*, 2020.11.11., 5.

⁴² Laurence Bézaguet: Le vote des handicapés est semé d'embûches. Inclusion, *TdG*, 2022.03.02., 6.

⁴³ Reto U. Schneider: «Jedem Krüppel seinen Knüppel», *NZZ Folio*, 2022.07.01.

szélyben van a testi épségük”. A Szövetségi Belügyminisztérium főtitkára szerint Svájc elismeri, hogy a fogyatékkal élők helyzete javítható, amely előidézheti, hogy az év végén új fogyatékoságpolitikai megközelítés indulhasson el.⁴⁴

Gazdasági aspektus

Egy 2008. novemberi cikk szerint azok a fogyatékkal élők, akik továbbra is dolgozni szeretnének, leginkább a francia nyelvű Svájcban és a kis- és közép vállalatoknál találnak munkát. A nagyvállalatok nem nagyon elkötelezettek. A legnagyobb vállalatok a német nyelvű Svájcban a legkevésbé elkötelezettek. Egy országos összehasonlító tanulmány szerint a svájci munkavállalóknak csak 2,78% fogyatékkal élő. A nyugat-svájci vállalatok a legsikeresebbek az egészségügyi problémákkal küzdő munkavállalók integrálásában, 3,25%-kal, ezt követi Közép-Svájc 2,43%-kal és a zürichi régió 2,38%-kal. Ticino a hátsó sorban áll, mindössze 1,8%-os aránnyal.

A Genfi Egyetem tanulmányának eredményei a 250-nél több alkalmazottat foglalkoztató nagyvállalatokra vonatkozóan árulkodóak. Svájc egészében a legkisebb vállalatok (1-9 alkalmazott), a kisvállalatok (10-49) és a közép vállalatok (50-249) 3,48 és 4,13% között foglalkoztatnak fogyatékkal élőket. A nagyvállalatoknál ez az arány szerény 1,25%. A zürichi régió legkisebb vállalatai különösen jól teljesítenek (6,3%), míg ugyanezen a területen a nagyvállalatok (0,5%) a legkevésbé elkötelezettek tünnek a fogyatékkal élők integrációja iránt. Philippe Ambühl, a tanulmányért felelős vezetője szerint a jelenlegi pénzügyi válság megnehezíti a problémás emberek munkaerő-piaci integrációját. Egyrészt azért, mert a vállalatoknak csökkenteniük kellene a költségeiket és a megfelelő integrációs programokat

⁴⁴ ATS: Mancy: l'ONU veut des sanctions et un plan de prévention, *TdG*, 2022.03.15., 7.; Rachad Armanios: Olivier Jornot classe une plainte contre Anne Emery-Torracinta. Affaire du foyer pour autistes de Mancy, *TdG*, 2022.08.31.

meg lehetne szüntetni, másrészt pedig azért, mert minden válságban a »leggyengébbeket és leglassabbakat« bocsátják el elsőként.⁴⁵

Mindamellet, hogy a zürichi régióban ilyen alacsony a fogyatékkal élő emberek integrációja a munka világába, mégis van jó példa is: egyfelől egy testvérpár 2006-ban egy olyan díjat hozott létre, amelyet olyan vállalatok kapnak, amelyek szellemileg, fizikailag vagy pszichésen fogyatékos embereket foglalkoztatnak. Ennek kapcsán fogalmazza meg a díjnyertes cégek illetékesei, hogy egyrészt sok esetben a vállalat jóindulatán múlik az alkalmazásuk még akkor is, ha mindkét fél nyer rajta. Az ép és a fogyatékos munkavállalók egymáshoz való viszonyulása, a vállalat légkörének minőségét jelzi, és az „egyszerű munkák egyre ritkábbak a hatékonyság és a technikai fejlődés következtében, de a követelményprofilok is egyre magasabbak. Ezért ezeknek az embereknek nemcsak továbbképzés szükséges, hanem teljes támogatás, amelyhez alapítványok is közreműködnek. Ugyanakkor megállapítják, hogy a recesszió során a munkaközvetítés egy kicsit nehezebbé vált, különösen az olyan nagyvállalatoknál, amelyeknek leépítésre van szükségük, ezért már nem engedhetik meg maguknak a gyengébb alkalmazottakat. Ezért a díjalapítók a kisebb cégekre számítanak, különösen a zordabb gazdasági helyzetben.⁴⁶

Egy másik cikk arról számol be, hogy egy Asperger-szindrómás hölgy alapított egy olyan informatikai céget Zürichben, amely autistákat alkalmaz, mert azt tapasztalta, hogy sérültként egy nagyvállalatnál dolgozni rendkívül nehéz volt.⁴⁷ Egy zürichi szociális vállalkozás selyemszövő üzemének felújítása kapcsán adtak hírt arról, hogy több száz értelmi akadályozott dolgozik még további tíz évig.⁴⁸

Genf kantonban is van egy szociális vállalkozás, ahol értelmi akadályozott személyeket integrálnak úgy, hogy több elégedett fogyatékos személy kap állást úgy, hogy azok nem meglévő állásokba helyez-

⁴⁵ Charlotte Jacquemart: Bei Integration von Behinderten sind KMU besser, *NZZ*, 2008.11.14.

⁴⁶ Phi: Handicapierete – die Seismografen des Betriebsklimas, *NZZ*, 2009.01.26.

⁴⁷ Gvm: Wirtschaft im Gespräch. «Ich bin keine soziale Institution», *NZZ*, 2008.12.22.

⁴⁸ Ami: Der Drahtzug im neuen Glanz, *NZZ*, 2009.10.28.

kedjenek el, hanem olyan új állást kapak, ahol speciális készségek bevonásával javítják az adott részleg hatékonyságát. Mindazonáltal a szociális vállalkozás elismeri, hogy még mindig nehéz meggyőzni a munkaadókat arról, hogy egy értelmi fogyatékos személy milyen hozzáadott értéket jelenthet, azaz még erős az előítélet.⁴⁹

Egy másik cikk arról is beszámol 2012-ben, hogy a szövetségi közigazgatás kevesebb fogyatékos embert foglalkoztat (1,2%), mint a magánszektor (3%), pedig megengedhetné ezt magának, mert igény lenne rá. Mindeközben a rokkantsági biztosítás hivatala által 2012-re több mint 200 további álláshelyet hoztak létre a személyre szabott megoldásokkal, mert a szakmai rehabilitációhoz rendelkezésre álló eszközök még soha nem voltak ilyen fejlettek és nagyvonalúak.⁵⁰

A koronavírus alatt néhány maszkkészítő vállalat a fogyatékkal élő emberek elhelyezésére szolgáló helyeken belül műhelyeket hoztak létre az egészségügyi hatóságok által hitelesített modell gyártására, nehogy a frontvonalban dolgozó szakemberek a védőfelszerelések hiánya miatt saját és védenceik egészségét kockáztassák.⁵¹ Ennek következtében az egyik telephelyen 12 fizetett testi vagy szellemi fogyatékos alkalmazott dolgozott a gyártósoron és az ebből származó eladások eredményét 50%-ban a reintegrációs projektek fejlesztésére szánták.⁵²

Egy másik cikk arról számolt be, hogy a koronavírus okozta gazdasági leállás időszakában nemcsak a munkaerőpiacra való visszailleszkedés folyamatában lévő fogyatékos személyek számára szervezett szakmai gyakorlatokat és képzéseket függesztették fel, hanem a róluk való gondoskodásért a szociálpedagógiai csapatoknak is gyorsan újra kellett találniuk az életet a lakóotthonokban, új hivatkozási pontokat és új rituálékat javasolva: minden lakóotthonban olyan te-

⁴⁹ Isabel Jan-Hess: Croire en l'autonomie, *TdG*, 2011.04.15., 26.; Isabel Jan-Hess: Les préjugés ont la dent dure, *TdG*, 2011.04.15., 26.

⁵⁰ Arthur Grosjean: Le pire employeur pour l'AI? La Confédération! *TdG*, 2012.02.28., 7.

⁵¹ Eric Budry: Des masques «made in Geneva» pour le social, *TdG*, 2020.03.30., 3.

⁵² Aurélie Toninato: Des masques FFP2 «locaux et solidaires». Matériel de protection, *TdG*, 2021.03.31., 6.

vékenységeket (főzés, pihenés, kreativitás, társasjátékok, éneklés, kondicionáló feladatok stb.) szerveztek, amelyeket öt főnél kisebb csoportokban lehetett végezni.⁵³

2021-ben, Genfben létrehoztak egy „autonómia házat”, amelynek a célja mindenekelőtt az, hogy megkönnyítsék a fogyatékkal élő embereknek a mindennapi életét azáltal, hogy változatos szolgáltatásokat kínálnak számukra a városközpont egyik kerületében. Ebben az épületben a helyiségek mindenki számára hozzáférhetőek.⁵⁴ Emellett egy genfi parfümkészítő egy szociális alapítvánnyal közösen hidroalkoholos oldat palackjainak csomagolásába fogyatékkal élőkkel álló csapatot fogadott, ahol jó légkörben haladt a munka. A gyártott palackok úrtartalma 100 ml-től 20 literig terjedt, és mind magánszemélyek, mind vállalatok számára készültek.⁵⁵

Egy 2022-es cikkben arról kaptunk képet, hogy milyen körölmények között élnek az értelmi akadályozottak egy St. Gallen kantoni 350 főt alkalmazó lakó- és munkaintézményében, ahol nemcsak munkavállalók, hanem fogyasztók is. E cikk azért is íródott, mert március végén egy ENSZ-bizottság élesen bírálta Svájcot a fogyatékkal élők jogainak megsértése miatt és azért mert túlságosan az intézményi élet- és munkaformákra koncentrált. A bizottság felszólította Svájcot az „intézménytelenítésre”, amely azt jelenti, hogy minden műhelyt és otthont be kell zárni. E cikkből tudhatjuk azt is meg, hogy egyrészt a Szövetségi Statisztikai Hivatal 1,8 millióra becsüli a fogyatékkal élők számát; több mint félmillió ember esetében ez olyan súlyos, hogy nem, vagy csak nagy nehézségek árán tud önállóan élni. Másrészt Európa többi országához hasonlóan Svájcban is a 19. századtól kezdve a vakokat és süketnémákat, a nyomorékokat és a gyengeelméjűeket a központoktól távol épített intézményekben gondozták, mert úgy vélték, hogy ezeket az embereket meg kell védeni a

⁵³ Laurence Bézague: «Nous avons dû réinventer le quotidien». Coronavirus et handicap, *TdG*, 2020.05.08., 5.

⁵⁴ Léa Frischknecht: Un espace qui promeut l'autonomie pour tous. Inclusion, *TdG*, 2021.09.15., 7.

⁵⁵ Marianne Grosjean: Givaudan intègre des personnes handicapées. Partenariat, *TdG*, 2022.02.21., 5.

társadalomtól és a társadalmat a látványuktól. És „azóta sok minden változott, de még mindig messze nincs minden rendben.”⁵⁶

Pszichológiai aspektus

A koronavírus is jelentősen befolyásolta különösen az intézményekben élő fogyatékos emberek életét Svájcban. Egy cikk szerint nagy részük nehezen tudott megbirkózni a bezártság érzésével, hiszen egyik napról a másikra szembesültek azzal, hogy nincs több tevékenység, nincs több munka, nincs több orvosi rendelés, nincs több találkozó a rokonaikkal, ami nagy hatással volt az életminőségükre, és sok szenvedést okozott nekik és családjuknak is.⁵⁷

Egy vállalat nem félt fellebbezést benyújtani olyan fogyatékos személyeket is foglalkoztató társulás ellen, amelyik FFP2 maszkokat gyártott Genf kantonban, mert annak ügyvédje szerint „Szabadpiacon vagyunk, és az állam nem avatkozhat be a magáncégek versenytársaként. Ezt bizonyos feltételek mellett megtehetné” – folytatta, de ezek szerinte nem teljesülnek.⁵⁸

Megállapításra kerül, hogy az elmúlt száz évet a kirekesztés, valamint az előítéletek és a paternalizmus elleni harc jellemezte.⁵⁹ Ezt az előítélet meglétét erősíti egy mozgássérült és súlyos beszédzavarral küzdő ember interjúja, aki az utóbbi zavara miatt automatikusan értelmi sérültnek tituláltak. De a jelenlegi városi tanácsosi munkája mellett, továbbra is gyakran hátrányosan megkülönböztetik.⁶⁰

Egy 2022-es cikkben amellet, hogy megtudhattuk, hogy növekedett az értelmi fogyatékoság, az autizmus spektrumzavarok és a súlyos viselkedési zavarok súlyos eseteinek száma, különösen a népesség elöregedése miatt, azt is megtudtuk, hogy nemcsak az intézmények

⁵⁶ Flurin Clalüna, Barbara Klingbacher: Wo sollen sie hin? Die Uno fordert, alle Heime zu schliessen. Was sagen die behinderten Menschen dazu? *NZZ Folio*, 2022.07.04.

⁵⁷ Laurence Bézaguet: «Nous avons dû réinventer le quotidien». Coronavirus et handicap, *TdG*, 2020.05.08., 5.

⁵⁸ Aurélie Toninato: Des masques FFP2 «locaux et solidaires». Matériel de protection, *TdG*, 2021.03.31., 6.

⁵⁹ Reto U. Schneider: «Jedem Krüppel seinen Knüppel», *NZZ Folio*, 2022.07.01.

⁶⁰ Frank Heer: Wie fühlt man sich, wenn man intellektuell immer unterschätzt wird? «Gekränkt», sagt Islam Alijaj. Interview, *NZZ Folio*, 2022.07.01.

személyzete fárad a pandémia miatt, hanem egyre több incidenst kezelnek rosszul az ott élő fogyatékkal élő emberek részéről is. Havonta mintegy 40, munkavállalók elleni erőszakos cselekményt jelentettek.⁶¹

Tudományos aspektus

A zürichi Paulus Akadémián a fogyatékkal élők integrációjáról tartottak egy konferenciát, ahol több példán keresztül megállapították, hogy egyrészt a nagyobb cégeknél nagyobb az esély az egyéni megoldásokra, a kisebb cégek, ahol a foglalkoztatási lehetőségek szűkebbek, és nincsenek erőforrások az egyéni támogatásra, hamarabb folyamodnak a napidíjbiztosításhoz, különösen a jelenlegi éles versenyben. Másrészt sok munkavállaló hajlamos kirekeszteni a fogyatékkal élőket, ezért értékváltásra lenne szükség, hogy a fogyatékossgát ne hiányként, hanem erőforrásként értelmezzék. Harmadrészt a fogyatékossg-barát munkahelyi légkör kialakításához szükséges az olyan vezetők megléte is, akik szintén elkötelezettek a kérdés iránt, különben a cél nem érhető el.⁶²

Svájc napilapjait és tudományos írásait vizsgálva azt lehet megállapítani, hogy a fogyatékkal élő ember, mint gazdasági szereplő, többféleképpen van jelen. Egyrészt a csoport jelentős része még továbbra is az intézményekben él, ahol védett munkahelyeket biztosítanak számukra, habár már az ENSZ is kéri ezen intézmények felszámolását Svájctól. Másrészt van egy vállalkozói réteg a fogyatékos személyek között, akik, mint vállalkozók, inkább preferálják a sorstársaik alkalmazását a vállalkozásaikban. Harmadrészt van egy nagyobb számú alkalmazotti réteg is, habár a munkaadók nem nagyon alkalmazzák őket (2008-ban: 2,78%). Ugyanakkor a munkaadók jelentős erőfeszítéseket tesznek a fogyatékos személyek integrálásáért a munka világába, amit szövetségi szinten szabályoznak. A profitorientált vállalkozásokon kívül Svájcban jelen van a szociális vállalkozási forma, amelyen keresztül a fogyatékkal élő ember leginkább integrálódni tud.

⁶¹ Chloé Dethurens: Une grande institution pour handicapés craint le pire. Établissements publics pour l'intégration à Genève, *TdG*, 2022.03.26–27., 3.

⁶² Vö: Der idealtypische Arbeitnehmer und die Realität, *NZZ*, 2009.05.11.

Továbbá megfigyelhető az is, hogy Svájc kantonjaiban nemcsak a fogyatékos személyek aránya eltérő, hanem azok integrálása is. Például a zürichi régió legkisebb vállalatai különösen jól teljesítenek, a nyugat-svájci kantonok vállalatai pedig a leginkább nyitottabbak a foglalkoztatásukra.

Ami a két 16. századi svájci reformátor legfőbb munkaterületeit illeti, megállapítható, hogy az utóbbi években mind Zürich, mind Genf kanton egyre támogatja a fogyatékos személyek önrendelkező életét.

Mindeközben a vizsgált cikkeket illetően összességében megállapítható, hogy egyfelől nemcsak az ép, fogyasztó emberek fejében van még mindig káosz velük kapcsolatban, hanem az ép munkaadók esetében is. És helyzetükön még a recesszió sem javít, sőt! Pedig Svájc gazdasági stabilitása miatt minden adott, hogy a „gyengék jólétét” a gazdasági visszaesés idején is biztosíthassa. Mégis a fogyatékkal élő alkalmazottak azok, akiket a gazdasági szereplők legkönnyebben elbocsátanak, hiszen egyrészt általában úgy gondolják, hogy ők értéktelenebbek a munka világában, de a fogyatékos személyek nem is tudják oly mértékben érvényesíteni jogaikat is, mint az ép társaik. Másfelől az is kiviláglik, hogy a rokkantbiztosítási járulék sok esetben továbbra is létminimum alatt tart sok kiszolgáltatót személyt, mert ők gyakran a legkevésbé szakképzett réteghez tartoznak és a járulék elosztásának meghatározásakor ez is egy tényező.

A cikkek alapján megállapítható az a foglalkoztatási terület, amelyben leginkább dolgoznak. A fogyatékoságtípus és annak mértéke szerint egyesek az informatikában, mások a mezőgazdaságban vagy egyes tárgyak, eszközök előállításában tevékenykednek.

Megállapítottam azt is, hogy a fogyatékos személyek foglalkoztatása gyakran azért bonyolultabb, mert egy adott munkahelyen egyrészt a többségi társadalom tagjait fel kell készíteni a leendő munkatársak befogadására a munkahelyi konfliktusok csökkentése miatt, másrészt a munkadónak – vagy a közvetítő cégnek – a fogyatékos személy betanítása huzamosabb felkészítéssel járhat. Ugyanakkor a fogyatékos személy gyakrabban odaszánóbb a fluktuáció relevánsabb kockázata miatt is, mint az ép munkatársa.

Bándy György:

Christovão Ferreira – egy jezsuita viszontagságai Japánban a XVII. században

Abstract: Christovão Ferreira - the misadventures of a Jesuit in Japan in the 17th century

The name of the Jesuit monk Cristóvão Ferreira is associated with the most famous apostasy of the 17th century in Japan. The aim of this study is to present the reasons for his apostasy through his lifeline. His act also influences the ban on religious freedom in current Japan. The study also deals with Ferreira's activity even after his apostasy - both as an investigator of European philosophy and other sciences and as a participant in the trials and martyrdom of some Christian missionaries.

Keywords: Ferreira, Japan, Jesuit, Apostasy, Christianity

Absztrakt: Christovão Ferreira – egy jezsuita viszontagságai Japánban a XVII. században

A XVII. század legismertebb vallástagadása a Japánban működő jezsuita szerzetes, Cristóvão Ferreira nevéhez fűződik. A tanulmány célja ismertetni Ferreira életútján keresztül hitehagyásának okait, amelyben nagyban közrejátszott a vallásszabadság tilalma a korabeli Japánban. A tanulmány kitér továbbá a Ferreira hitehagyása utáni tevékenységére is, mely részben az európai filozófia és tudományok terjesztésében, másrészt több keresztény misszionárius mártírhálálában mutatható ki.

Kulcsszavak: Ferreira, Japán, jezsuita, hitehagyás, kereszténység

A XVII. század egyik legnagyobb vallásmegtagadása Christovão Ferreira nevéhez fűződik. Tette nagy visszhangot váltott ki abból a szempontból is, hogy a rendíthetetlennek tartott jezsuita rend tagjaként működött Japánban. A világ számos helyén olyan megrendülést váltott ki Ferreira hitehagyása, hogy „számos jezsuita különböző tartományokból önként jelentkezett, hogy elhadjózik Japánba és engesztelő mártírrhalált hal.”¹

Ferreira 1580-ban született Portugáliában, Torres Vedras nevű falucskában nem messze Lisszabontól. A származásáról nagyon hiányos információink vannak, csupán szülei nevét ismerjük: Domingos Ferreira és Maria Lourenco.

Ferreira 16 évesen, 1596 karácsonyán (Antonio Franco véleménye szerint viszont november 27-én) lépett be a jezsuita rendbe Coimbrában. Egy évvel később már további noviciátusokkal áthelyezték Campolidoba.

Ez az áthelyezés nem csupán felsőbb utasításra történhetett. Lehetséges ugyanis, hogy a fiatal szerzetes értesült Xavéri Ferenc Indiából írt leveleiről és azok tartalmáról, mely ismeretek alapján elszáhhatta magát egy ázsiai missziós útra.

Ferreira 1598. december 27-én tette le első rendbéli fogadalmát Coimbrában, ahol ugyanakkor megkezdte egyetemi tanulmányait is. Két évvel később lehetősége nyílt, hogy csatlakozhasson egy külföldi misszióhoz, és ezzel a lehetőséggel élt is. Pedro de Almeida atya vezetése alatt útnak indult Lisszabonból 1600. április 4-én a Sao Valentim hajón Ázsia felé. Goa érintésével (1601. május 1.) Macaoba jutott, ahol a Madre de Deus Kollégiumban lakott. Ezt a kollégiumot még Alessandro Valignano (1539–1606) alapította azoknak a szerzeteseknek, akik Kínában és Japánban kívántak téríteni. Annak ellenére, hogy a kollégium kapacitása kb. 30 fő volt, Ferreira érkezésekor az ott tartózkodó misszionáriusok száma 70 főre volt tehető. Ez a tény nagymértékben rávilágít arra, milyen fontos volt a rend számára Kelet-Ázsia, mind a térítés, mind pedig egyéb (világi) érdekek területén.

¹ Cieslik, Hubert: The Case of Christovão Ferreira. Monumenta Nipponica, Vol. 29, No. 1. (Spring, 1974), 1-54 old., 1. old. (továbbiakban Cieslik)

Macaóban hosszabb időt töltött, mégpedig komoly felkészüléssel a missziós munkára. Három évig filozófiát, majd még további négy évig teológiát tanult. A tanulmányai után 1608-ban szerzetessé szentelték és még abban az évben, karácsonykor bemutatta első miséjét. Ezzel fejeződött be Ferreira számára az az út, ami a jezsuiták között is az „elit” besorolást jelentette, mivel magasan képzett misszionáriusnak számított és ezáltal éretté vált arra, hogy továbbutazhasson Japánba.

Ferreira 1609. május 16-án hagyta el Macaót és június 29-én érkezett meg Nagasakiba. Innen azonnal Arimába vette az útját, ahol a helyi szemináriumban tovább bővítette japán nyelvtudását, amit már Macaóban megalapozott. Tanulmányai a szeminárium professzorai is elégedettek voltak, hiszen: „*Jól érti a nyelvet és a japán nyelvű prédikációi is egész jók*”². A szeminárium rektora, Mattheus de Couros (1567–1633) pedig barátságába fogadta a tehetséges fiatalembert.

A misszionáriusok helyzete Japánban a Tokugawa-shogunátus megalakulása után korántsem volt rózsás. Arima tartomány daimyója, Harunobu (1567–1612) 1612 júniusában elrendelte a szeminárium bezárását annak ellenére, hogy eddig erős támogatója volt a keresztény hittérítésnek. A kereszténység terjedésének támogatása háttérben az is állt, hogy a portugálokkal való kereskedésben szintén jelentősen profitált a daimyo. Mivel Tokugawa Ieyasu célja a külföldiek kiutasítása volt Japánból, mindenképpen szembe kellett szállnia Harunobuval. A nagy stratégia Ieyasu azonban átgondolt lépésre szánta el magát. Harunobu fiának, Naozuminak felajánlotta egyik unokahúga és egyben adoptált lánya, Kuni-hime kezét. Ezzel kétségkívül szorult helyzetbe hozta a daimyo családját. A shogun ajánlatát nem lehetett visszautasítani, azonban a keresztény és egyben házas Naozuminak ezzel a házassággal fel kellett számolnia monogámiáját és egyben keresztény hitét is. Az Arima klánban kialakult apa-fia közötti konfliktus annyira elmérgesedett, hogy az új feleség által is nagyban befolyásolt Naozumi halálra ítélte apját, Ha-

² Cieslik, 3. old.

runobut. A mentor Harunobu daimyo és a szeminárium elvesztése után a misszionáriusok Nagasakiba menekültek.

Ferreira Nagasakiban nem sok időt töltött, mivel nemsokára Kyotoba küldték, hogy felváltsa Carlo Spinolát (1564–1622), aki Nagasakiba érkezésekor fontos szerepet játszott a japán jezsuita szerzetesrend szervezetében. 1613 februárjában Ferreira már a japán jezsuita misszió rezidenciáján a rektor tanácsadójaként tevékenykedett, azonban ezt a pozíciót sem élvezhette sokáig, mivel 1613 májusában mind a jezsuiták, mind a ferences és domonkos rend tagjai elhagyták a császári fővárost és Fushimibe tették át székhelyüket.

A Tokugawa-shogunátus 1613. december 27-én kiadott rendelete alapján a japánokat kötelezték a vallási hovatartozásuk megvallására. Ennek eredményeként úgy a keresztény japánok, mint a Japánban szolgáló misszionáriusok is kötelezve voltak a rendelet betartására.

Az 1614. február 14-i rendelet alapján a Kyotóban állomásozó misszionáriusoknak el kell hagyniuk a császár városát és Nagasakiba kellett vonulniuk. A császári udvar jelentése alapján abban az időben nyolc pap, hét szerzetes és húsz katekéta volt a városban. A jezsuita rend azonban néhány, kevésbé ismert tagját hátrahagyva nem hivatalosan a továbbiakban is missziós tevékenységet folytatott a császárvárosban és környékén. Így maradt Balthasar de Torres (1563–1626) Osakában, valamint Bento Fernandez (1579–1633) és Christovao Ferreira Kyotóban. Diogo de Carvalho (1578–1622) jezsuita provinciális vezetésével 1614. november 8-án és 9-én három hajón hagyták el a keresztény misszionáriusok Nagasakit. Carvalho távozásával Jeronymo Rodrigues (1567–1628) vált a viceprovinciálissá, aki Ferreirát a Kyoto környékének missziós vezetőjévé nevezte ki. Az itteni tevékenységét titokban segítette és támogatta Arima Harunobu daimyo özvegye, Justa. Egy év múlva, 1615-ben Balthasar de Torrest nevezték ki a Kyoto és környéke missziós munkájának vezetésére.

Jeronymo Rodrigues Macaóba való távozása után Mattheus de Couros 1617-ben átvette a viceprovinciális tisztséget. Első lépései között Ferreirát kinevezte titkárának és Nagasakiba hívta. Couros színe előtt Ferreira 1617. október 1-én tette le a négy fogadalmát.

Mivel Couros 1618-tól gyakran betegeskedett, legtöbbször Ferreirának kellett kisegítenie. Ebben az évben látogatást tett Japánba a jezsuita Francisco Vieira vizitátor (1555–1619), akinek látogatása során éppen Ferreira teljesített titkári szolgálatokat.

Az 1618-as év azonban súlyos csapást is hozott a Japánban tartózkodó jezsuiták számára. Carlo Spinola szerzetes december 14-án börtönbe került további nyolc jezsuita társával együtt³. A Nagasakiban december 13-án fellobbant tűzvész – bár nem kívánt emberáldozatot – következtében a jezsuiták elvesztették központjukat, amely többek között raktárként is szolgált. Elsősorban a misebor és a gyógyszerek elvesztése jelentett nagy csapást, hiszen az európai kereskedőkkel való kapcsolat több mint kritikus állapotban volt ebben az időben.

Ferreira nagyon szoros kapcsolatban állt Couros-szal. Amikor 1621-ben válságossá vált az állapota, ő áldoztatta meg és adta fel számára a betegek kenetét. Couros azonban meggyógyult, és további kezelés céljából gyógyvizes forrásokhoz távozott. Ennek következtében Ferreira kezében összpontosult a japán jezsuita misszió irányítása.

Ferreira titkári aktivitása ellenére 1621-ben Róma Couros helyére nem őt, hanem Francisco Pachecot (1566–1626) nevezte ki provinciálissá. A döntés hátterében az állhatott, hogy Ferreira munkája során „nem csupán a tanácsadói szerepre szorítkozott, hanem különböző kérdésekben saját kezdeményezésből cselekedett, és ez a tevékenysége a nem-portugál jezsuiták körében nem nyert támogatást”⁴. Ezt a gondolatot megerősítette Fernandez 1622. március 4-i levele, amelyben közölte, hogy Couros bizonyos kérdések eldöntését Ferreirára bízta, aki viszont gyakran ellentétes döntést hozott a jezsuita testvére elvárához képest. Balthasar de Torres testvér viszont váltig bizonygatta 1620. március 20-i levelében, hogy Ferreira, fiatal kora ellenére, a legmegfelelőbb jelölt a superior cím elnyerésére. Fel kell azonban hívni a figyelmet, hogy a két levél megírása között két év telt el, és

³ Négy év börtönév után Nagasakiban 1622. szeptember 9-én társaival együtt kivégezték.

⁴ Cieslik, 10. Old.

Torres esetlegesen megváltoztathatta ebben az időszakban az álláspontját.

Francisco Pacheco – miután átvette hivatalát – úgy vélekedett, hogy nem kívánja élvezni a titkár szolgálatait. Ebből a célból Osaka környékére küldte, ahol korábban ő végzett missziós szolgálatot. A négy éves szolgálat során Ferreira feljegyzéseket készített az 1623. december 4-i nagy Edo-i mártíriumról (Jerome de Angelis és Yemon Simon).

Pachecot azonban 1625. február 18-án Kuchinotsuban elfogták és Nagasakiba hurcolták, ahol 1626. június 20-án további nyolc jezsuitával⁵ együtt máglyahalált halt. Ennek következtében Couros, aki ismét átvette a japán jezsuiták vezetését, újfent titkárává nevezte ki Ferreirát. Ferreirát Giovanni Battista Porro helyettesítette.

Ferreira titkárként ismét szerzőjévé vált a jezsuita rend tevékenységéről szóló évi jelentéseknek. Ezek a jelentések természetesen tartalmazták azokat a mártíromságról szóló értesítéseket, amelyek eljutottak a rend központjába.⁶ A Ferreira tollából származó leginkább mélyreható – és egyben utolsó – keresztény kivégzés leírása Antonio Ishida (1570–1632) japán nemzetiségű jezsuita mártíromságról szól.

Couros hosszantartó súlyos betegség után 1632. július 12-én Hasami falucskában meghalt. Helyét – mivel nem került sor hivatalos kinevezésre – a portugál Sebastiao Vieira (1571 vagy 1574–1634) mint a jezsuita rend legidősebb tagja, vette át. Mivel Vieriát 1633 nyarán elfogták (és 1634. június 6-án kivégezték), helyére Ferreira lépett.

---

⁵ Johannes Zola, Balthasar de Torres, Vincenz Caun, Petrus Rinxelli, Paulus Kinsuchi, Johannes Kiusacho, Michaelis Tozo és Gaspar Sandamatsu – lásd Koch, Ludwig SJ.: *Jesuiten-Lexikon*, Bonifatius-Druckerei, Paderborn, 1934, 907. old.

⁶ 1635-ben Rómában jelent meg egy anonim publikáció *Relatione Delle Persecutioni Mosse Contra la Fede Di Christo in Varii Regni Del Giappone Negl'Anni MDCXXVIII, MDCXXIX, MDCXXX*, Rome, 1635. cím alatt, amely az 1628-30 közötti japán keresztény mártíromságot mutatja be. A mű legtöbbször az ő neve alatt szerepel, de nem bizonyított, hogy a teljes munka Ferreira írása.

Kijelenthetjük, hogy mivel Ferreirát sem a pápa, sem pedig a jezsuita provincia vezetője nem nevezte ki hivatalosan, nem nevezhető egyértelműen viceprovinciálisnak. Azonban a japán helyzet súlyosságát figyelembe véve, mivel a Japánban tartózkodó jezsuiták szinte teljesen el voltak vágva a külvilágtól és egyben Macaotól is, Ferreira nem csupán a viceprovinciális, hanem a generális vikárius szerepét is betöltötte. Ferreira hivatalos viceprovinciálissá való kinevezésére 1632. december 23-án került sor, azonban az erről szóló okiratot sohasem kapta kézhez.

Tokugawa Iemitsu (1623–1651) idejében fejlesztették ki az ún. *ana tsurushi* fenyítési módot, amely abból állt, hogy a személyt fejjel lefelé, a lábánál (bokájánál) fogva lógatták egy gödörbe, amelybe a fejét, vagy az egész felsőtestét is leengedték. A gödör száját deszkákkal zárták le, így bár valamiképpen levegőhöz jutott, nem tudja érzékelni az idő múlását és nem tudott magán segíteni. A kínzott személy akár néhány napig is életben maradhatott ilyen körülmények között, ráadásul teljes tudatánál volt, de a magány, az éhség és szomjúság, valamint a külvilágból jövő bárminemű ingertől való félelem szellemileg teljesen tönkretette. Nem csoda hát, ha sok keresztény a körülményekre való tekintettel megtagadta a hitét. A hitehagyott misszionáriusok és szerzetesek számára azonban a tortúra nem ért véget, ugyanis együtt kellett élniük a kivégzett emberek özvegyeivel. Ilyen módon szenvedett többek között kínhalált Nicholas Keian Fukunaga, aki háromnapos tortúra után 1633. július 31-én halt meg.

Christovao Ferreira életében hatalmas változást hozott 1633. október 18-a. Ezen a napon vetették verembe több társával egyetemben Nagasakiban. Elfogásáról, esetleges elárulásáról nincs feljegyzés. Jelentős keresztény személyiségek lógtak azon a napon fejjel lefelé a sötét lyukakban: Ferreira, mint a jezsuiták vezetője, Antonio de Souza, a domonkos rend vezetője, Julian Nakamura (1567–1633), aki annak a négy fiatal szamurájnak az egyike, aki 1582-ben Rómába indult. Rajtuk kívül még további négy személyt kínoztak meg az *ana tsurushi* módszerrel.

A Nagasakiban székelő japán hivatalnokok joggal várhatták, hogy ezeknek a különleges és fontos személyeknek a kínzásával és/vagy

kivégzésével súlyos csapást mérnek a titkosan még mindig létező keresztény mozgalomra, nem csupán Nagasaki környékén, hanem az egész országban.

Megdöbbenésükre Ferreira öt óra ana tsurushi tortúra után feladta a küzdelmet. Hogy milyen formában adta tudtul kínzói számára, hogy vessenek véget kínjainak, arról nincsen feljegyzés. Ezek után kiemelték a gödörből és megszabadították kötelékeiktől. Julian Nakamura azonban – aki szerzetesrendi testvére volt – kitartott és október 21-én halt kínhalált.

A tortúra után Ferreirának ki kellett nyilvánítania, hogy: „*A keresztény hit hamis és egyben egy trükk idegen országok meghódítása érdekében*”⁷.

Nincs feljegyzés arról sem, hogy szabadulása után közvetlenül visszavonta-e vallása megtagadását, ami általában azonnali fővesztéssel, azaz gyorsabb és kevésbé fájdalmas halállal végződött volna. A kínzás után egy házat rendeltek ki számára Nagasakiban, ahol egy kivégzett kínai kereskedő özvegyével élt együtt most már Sawano Chuan néven.

Így ért véget Christovao Ferreira 37 éves jezsuita szolgálata, amikor 53 évesen megtagadta keresztény hitét.

A tények ellenére némi ellentmondást fedezhetünk fel Andre Palmeiro vizitátor 1634. március 20-án keltezett levelében, mely szerint Ferreirát egy olyan napon kezdték kínozni, amikor portugál kereskedőhajók szándékoztak elhagyni Nagasaki kikötőjét és Macao felé venni az irányt. A levél szerint Ferreira „mártírrá vált. Akkor engedték szabadon, amikor a hajók el akartak hajózni, de azután tovább kínozták őt néhány óráig a gödörben. Nekünk azt állították, hogy mártírhalt, miután másodsor is kihúzták a gödörből.”⁸ Palmeirot annyira megrázta Ferreira hitehagyása, hogy Macaoban 1635. április 14-én elhunyt. Halála körülményeit rendtársa és egyben utóda, Manuel Diáz, levelében⁹ úgy állította be, hogy Palmeiro a Naga-

⁷ Cieslik idézi a Sokkyo-hen (息 距 編) keresztényellenes művet. In Cieslik, 29.old.

⁸ Palmeiro levelét idézi Cieslik, 17. old.

⁹ Diáz levelének keltezése 1636. január 26, idézi Cieslik, 16. old.

sakiból érkezett hírek hallatára többszörösen böjtöt és engeszteléseket kezdett tartani. Diaz ugyanakkor egy másik levelében megemlítette, hogy egy Japánból érkező személy megerősítette Ferreira hitehagyását és életben maradását, mely szerint: „Házas egy japán nővel, Nagasakiban él [...] és japán ruhát hord”¹⁰.

Manuel Diáz, aki jó barátja és rendtársa – valamint előjárója – volt Ferreirának, levelet intézett hozzá, amelyben pontos információkat kért tőle a helyzetéről. Ugyanakkor rámutatott hitehagyásnak súlyos voltára és kérte, hogy vonja vissza lépését, amelyet a legjobb módon mártírhalállal tudna megpecsételni. A levelet Dom Goncalo da Silveirára hajóskapitányra bízta, akit felkért a levél kézbesítésére és a válasz tolmácsolására. A hajó június 25-én hagyta el Macaót és augusztus 9-én érkezett meg Nagasakiba.

A kapitány jelentése szerint Ferreira életben van, ténylegesen elhagyta a hitét és kényszerű házasságban, szegénységben él a fent említett személlyel. A helyi hivatalok számára fordítja a levelezést japán, illetve portugál nyelvre és az érte kapott fizetségből tengődik. Ferreira elmondása szerint senkit nem árult el, egyetlen rendtársát sem adta fel.

Hogy mennyire elfogadhatatlan és hihetetlen volt Ferreira hitehagyása, arra Silveira elmondásából is következtethetünk: „Ahogy gyakran könnyekben tör ki, remélhetjük, hogy a mi Atyánk felnyitja szemét és isteni kegyelme által bátorságot és erőt ad neki a visszatéréshez, amit bűnvallással megtesz, és mint mártír életét adja a mi Atyánkért”¹¹.

Ferreira személyének és tette hatásának tekintélyét nem csupán az szemlélteti, milyen körültekintően próbálták jobb belátásra bírni a hitét elhagyott jezsuitát, hanem a rendből való feloldozó nyilatkozat időpontja is: 1636. november 2-án, azaz három év hiábavaló várakozás és kérés ellenére hozták meg a döntést.

¹⁰ Diáz levelének keltezése 1635. június 18, idézi Cieslik 19. old.

¹¹ Silveira jelentése része Diáz 1836. január 26-i levelének, idézi Cieslik, 19. old.

Ferreira aposztáziáját természetesen a Tokugawa-shogunátus keresztényellenes propagandája nagyban kihasználta, és személyének negatív jelentőségét még inkább kidomborította.

Ferreira nem csupán, hogy házasságra lépett, de lehetséges, hogy saját családja is lett. Ezt támasztja alá az a tény, hogy fiával, Sawano Chujiroval együtt a Kodai-ji zen-templomban vannak eltemetve. Ugyanakkor egyes forrásokban két lányról is tesznek említést. A korabeli dokumentációból azonban nem állapítható meg egyértelműen, hogy vérbeli gyermekekről, vagy az özvegy japán nő előző kapcsolatából született gyerekekről van-e szó.

A buddhista templomban való temetkezés azért is volt lehetséges, mert mint nem keresztény, de japán állampolgárságú személynek szükséges volt, hogy egy templomhoz, szentélyhez legyen regisztrálva. Az a kérdés, hogy lehetősége volt-e Ferreirának megválasztani a templomot, nincs alátámasztva.

Ferreirának több rendtestvére kínhalálát végig kellett néznie. Marcello Mastrilli (1603–1637) jezsuita szerzetes volt az első, akinek Ferreira próbált volna a lelkére hatni. Amint Japánba érkezett, azonnal elfogták és három napig tartó ana tsurushi kínzás után 1637. október 17-én lefejezték. Ugyanúgy járt Pietro Pozzo¹² is, aki 1640-ben lelte halálát.

Ferreira szerepe felmerült Antonio Rubino (1578–1643) piemonti jezsuita és négy társának halála kapcsán is. Történt ugyanis, hogy 1642-ben a szerzetesek Satsuma tartományba érkeztek (1642. július 5-én indultak el Manilából), de elfogásuk után (1642. augusztus 11.) Nagasakiba hurcolták őket, ahol 1642. augusztus 22-én megkezdődött a vallatásuk. Egy Juan (Chuan) nevű, portugálul is beszélő személy hallgatta ki őket, illetve javasolta, hogy tagadják meg hitüket. Mivel a hivatalos holland források Ferreirát „Syuvan” megnevezéssel illették, és a Rubino-csoport tagjainál közreműködő tolmácsoló pedig „Syovan”-ként van feltüntetve, feltételezhető, hogy Ferreiráról van szó. Tény azonban, hogy míg Ferreiráról tudták, hogy portugál,

---

¹² Erről a mártíromságról csupán a Koch: Jesuiten-Lexikon. Bonifacius-Druckerei, Paderborn, 553. old. tesz említést.

bizonyos jelentések szerint a tolmács spanyol volt. Hogy az illető pap, vagy hittagadó volt-e, nem lehet megállapítani. A Koch által szerkesztett Jesuiten-Lexikon szerint azonban „Antonio Rubinonak és négy jezsuita társának 1643-ban Ferreira árulása és bírósági vallomása alapján kellett meghalnia”¹³.

Antonio Rubino elkészített Ferreira számára egy nagyon értékes levelet, melyet azonban nem sikerült átadni neki. A levélből nagyon pontos információkat kaphatunk Ferreira életrajzáról. A levél célja: kérdések formájában felnyitni a hittagadó szerzetes szemét, hogy mi mindent tett ő a hit terjesztésére, és ezáltal mi mindent tagadott meg, illetve hagyott hátra.

A hitét elhagyó Ferreira, portugál feljegyzések szerint, nem szolgálta ki teljes mértékben a japán shogunátust, azaz nem lett Meakashi, vagyis kormányügynök. Egy holland bejegyzés azonban arra utal, hogy Ferreira részt vett abban a petícióban, amely indítványozta a korábban Nagasakiban eltemetett atyák maradványainak kiásását és tengerbe dobását¹⁴.

Ennek az állításnak ellentmond Ro Sosetsu levele 1726-ból, amely szerint Ferreirát és Miguel Goto Ryojunt (egy másik, hitét megtagadó keresztény) Shumon no metsuke-nak, azaz vallási felügyelőknak nevezték ki. Ez természetesen a keresztények ellenőrzését, elsősorban a fumie betartását jelentette.

Ferreira működése hitének megtagadása után nem csupán Nagasakira terjedt ki. A Shimabara-csata (1638) után a Tokugawa-rezsim arra az elhatározásra jutott, hogy végleg megsemmisíti a keresztények jelenlétét a szigetországban. Az északi tartományokban rejtőzködő misszionáriusok közül 1638-39-ben sikerült kézre keríteniük Giovanni Battista Porrot, Martinho Shikimit és Pedro Kibet (Kazui), valamint két ferences szerzetest is. A foglyokat Edoba (ma Tokyo) hurcolták. A ferenceseket máglyahalálra, míg a jezsuitákat ana tsurushi-ra ítélték. A jezsuiták közül azonban Porro és Shikimi megtagadta hitét, Kibe viszont kitartott, ezért lefejezték. A jezsuiták felett

¹³ Koch, Ludwig: *Jesuiten-Lexikon*, 553. old.

¹⁴ Lásd Murakami: *Nagasaki*. Tokyo, 1956, 212. old.

ítélkező bírósági tárgyaláson részt vett Ferreira is, aki természetesen azt ajánlotta a foglyoknak, hogy mentsek meg az életüket és tagadják meg a hitüket. Porro már régebből ismerte Ferreirát, hiszen őt váltotta a Kyoto tartományi missziós tevékenységben. Shikimit pedig Ferreira tanította Macauban teológiára 1600 és 1603 között.

Ferreira 1643-ban ismét Edoba ment, mivel 1643. június 27-én kötött ki Oshima szigetén Chikuzen tartományban az ún. második Rubino-csoport (tagjai Pedro Márquez, Alfonso Arroyo, Francisco Casola, Giuseppe Chiara és további hat társuk), akiket azonnal letartóztattak és „Chuan inkvizítor” – azaz Ferreira – elé vezettek. Egy hónappal később a csoport elérte Edot és találkozhatott Ferreirával, akinek megtérítése céljából felvállalták ezt a nagyon veszélyes utazást.

A csoport tagjai azonban teljes kudarcot vallottak, és sorsuk tragikus véget ért. Ferreirát nem tudták meggyőzni, hogy térjen meg (és vállalja a mártírhalált), hanem elfogták őket. A kihallgatások után Tokugawa Iemitsu shogun ana tsurushi-ra ítélte őket. „A kínzás során Inoue Chikugo-no-kami inkvizítor szerint a csoport mindegyik tagja megtagadta hitét. Ezek után Inoue vidéki házába, Kobinatába küldték őket, ahol halálukig raboskodtak”¹⁵.

Ebből a példából is láthatjuk, hogy – sajnálatos módon – a missziós feladatukat teljes elkötelezettséggel vállaló, magukat hithű szerzeteseknek valló és másokat hitre buzdítani szándékozó személyek is beleroppannak, ha Krisztusért az életük kerül veszélybe.

Ferreira tevékenysége Edoban korántsem ért véget. A Breskens holland hajó kapitányát, Peter Cornelius Schaep-et és legénységét a shogun székhelyére vezették, ugyanis a helyi hatóságok szerint a hajón hittérítő misszionáriusokat rejtegettek. A legénység kihallgatása során Ferreira egy térképet mutatott a hollandoknak, ahol Hokkaidó Észak-Amerika folytatásaként van ábrázolva. Megpróbálta meggyőzni a kapitányt, hogy Hokkaidótól északra már nem található tenger. „Lehetséges, hogy Ferreira ezt csak azért állította, hogy megtevéssze a hollandokat, ugyanis a jezsuitáknak már Girolamo de An-

---

¹⁵ Cieslik, 32. old.

gelis utazásai (1618–20) óta tudomásuk volt arról, hogy Ezo¹⁶ ténylegesen sziget¹⁷.

1643. október 20-i kihallgatás során a második Rubino-csoport (Pedro Márquez vezetése alatt) elfogott tagjait vezették a hollandok elé, konfrontálva őket, hogy van-e kapcsolat a két csoport között.

Ezek után két hitehagyott, egykori jezsuita szerzetes visszavonta hitehagyását és megtagadta, hogy belépjen egy buddhista szektába.

Johan van Elserak, a holland kereskedőtársaság vezetője elutazott Edoba, hogy a holland hajósok szabadulását előremozdítsa. 1643. december 1-én érkezett meg és a shogunnal való tárgyalása után kieszaközölte honfitársai szabadon bocsátását, akikkel 1644. január 24-én érkezett meg Nagasakiba.

Ferreira hitehagyásáról feljegyzés is készült, mely a Kengi-roku (*Hamisságok nyilvánosságra hozatala*) címet viseli. Anesaki Masaharu történész – aki a XVII. századi kereszténységgel behatóan foglalkozik – úgy véli, hogy a szöveg egy konfucionista tudós és a hitehagyott atya közös munkája. A konfucionista tudós kritikus kérdéseire az atya válaszolt. Ezzel megfogalmazódtak azok a tények, melyekől – a japánok között terjedő keresztény hittérítésről – ezidáig a shogunátusnak csupán sejtései voltak, vagy kínzások során jutottak hozzájuk. Koga Jujiro *Haikyosha Sawano Chuan* című művében mutatta be Kengi-rokuval kapcsolatos gondolatait. Kutatásai alapján rámutatott arra, hogy egyes passzusok az eredeti szövegből ki lehettek vágva, mivel a szöveg egyes passzusai nem illenek folyamatosan egymáshoz.

A Kengi-roku szövegét hat részre lehet bontani:

1. Az Isten, mint az univerzum alkotójának létezése,
2. Az emberi lélekről és annak halhatatlanságáról való tanítás,
3. A Tízparancsolat,
4. Az Egyház törvénye és a pápai autoritás,
5. Jézus élete, A szentségek, valamint
6. Az utolsó ítélet.

¹⁶ Hokkaido eredeti japán megnevezése

¹⁷ Cieslik, 33. old.

Amennyiben nem volna tudomásunk arról, hogy a Kengi-roku a keresztény tanok aláásának céljából íródott, a tartalom alapján kijelenthetnénk, hogy kisebb terjedelmű római katolikus katekizmusról beszélünk.

Nagyon figyelemreméltó azonban, hogy ezt az erőteljesen kereszténység ellenes dokumentumot a bakufu nem használta fel.

Az 1643. június 27-én Japánba érkező ún. második Rubino csoport tagja volt Francesco Cassola (1608?–1644) matematikus és csillagász. Cassola úgy vélte, hogy tudományosságával és a japánok számára újdonságnak tűnő ismeretekkel pozitív hatást gyakorolhatnak a shogunátusra. Magával hozta kéziratait is, melyek nyilvános bemutatására azonban soha nem került sor. Cassola iratait pár évvel elfogása után átadták Ferreirának, hogy fordítsa le őket. Ferreira ezt készségesen megtette volna, azonban annak ellenére, hogy beszélt és olvasott japánul, írni mégsem tanult meg. Ezért a Ferrira által létrehozott fordítás csupán romaji¹⁸ verzióban valósult meg. Ezt a kéziratot dolgozta át Nishi Kichibyoe fordító. A munkát továbbá Mukai Gensho (1609–1677) konfucionista tudós látta el kommentárral. Az így elkészült munka ezáltal nem csupán egy többszörösen átdolgozott kézirat összessége, hanem a japán tudományosság szempontjából és vallási tanok figyelembe vételével interpretált dokumentum. Így született meg a ma ismert Kenkon Bensetsu (*Az ég és Föld kritikai magyarázata*).

Meg kell említeni, hogy elkészült a Cassola-féle dokumentumok kommentár nélküli változata is Temmon Biyo (*Az asztronómia kézikönyve*) cím alatt. Lehetséges, hogy ez a dokumentum azért készült el, hogy a későbbiekben a kommentárokat az eredeti szöveghez felül lehessen vizsgálni (azaz Ferreira fordításához), ez azonban nincs alátámasztva.

A Kenkon Bensetsu első két könyve a kozmológiáról szól, míg a 3. és a 4. könyv az Asztronómia címet viseli.

---

¹⁸ A Hepburn-féle kodifikált latin betűs átírás előtti latin betűs változata a japán nyelvnek

Annak ellenére, hogy Ferreirát nem nevezhetjük asztronómusnak vagy természettudósnak, tanulmányai során Coimbrában hallgatta a korszak Európa-hírű tudósát, Christopher Claviust (1537–1612), emellett Macaóban látogatta Matteo Ricci (1552–1610) természettudományi előadásait, valamint ismerte a később boldoggá avatott, mártíromságot szenvedett Carlo Spinolát (1564–1622), aki szintén foglalkozott természettudományokkal. Ennek az alaptudásnak köszönhetően nem volt nehéz Ferreira számára értelmezni a Cassola-féle kéziratot.

Ferreira fordítói szolgálatai nagymértékben hozzájárultak az európai orvostudomány és gyógyászat elterjedéséhez Japánban. Luis de Almeida jezsuita szerzetes és orvos 1556-ban Funai-ban (ma Oita) rendelőt nyitott, ahol gyakran végzett műtéteket is. Almeida tudományos munkásságát oly nagyra értékelte a japán egészségügy, hogy két településen (Hondo és Oido) is emléket állítottak működésének. 1561-ben, miután tanítványai átvették a rendelő működtetését, Almeida áttette székhelyét Nagasakiba. 1586-ban a funai rendelő megszűnt működni és sajnos sosem nyitották meg újra.

A jezsuita rend 1559-ben megtiltotta a rendtársak között, hogy orvostudománnyal és gyógyászattal foglalkozzanak, illetve ezeket a tudományokat gyakorolják. Missziós területen, különösen veszélyes közegben – mint például Japán – ez a tevékenység nagy feltűnést keltett volna a lakosság körében, és egyben az államapparátus is felfigyelt volna erre a tevékenységre.

Az európaiak, miután kiutasították őket Japán területéről, csupán Deshima szigetén (közel Nagasakihoz) tudtak kereskedelmi központot létrehozni, ahonnan bizonyos limitált módon mégis tudtak kereskedni Japánnal. A fennmaradt feljegyzések alapján a Deshima szigeten működő orvosi rendelőt Ferreira, mint japán tisztviselői tolmács, 1648 folyamán többször is meglátogatta.

Ferreira tolmácskészsége alapján megszületett egy, az orvostudománnyal foglalkozó könyv Nambanyu Geka Hiden-sho (*A déli barbár sebészet titkos hagyománya*) cím alatt.

Emellett a fordítási munka mellett említésre méltó, hogy Ferreirától tanult az a Handa Jun'an, aki Macaoból visszatérve híres orvos-

ként tevékenykedett Japánban. Az ő diákjai közül került ki Yoshida Jikyuu, aki Edoban praktizált, és a későbbiekben a bakufu kötelékében megalapította az ún. Yoshida-iskolát.

A következő tanítványa Ferreirának, Sugimoto Chuukei, aki olyan közeli kapcsolatba került mesterével, hogy „feleségül vette a lányát”¹⁹. A lány neve nem maradt fenn, illetve az sem bizonyított, hogy az ara Ferreira természetes gyermeke, vagy nevelt lánya volt. Chuukei Edoba a távozása után olyan neves orvossá képezte ki magát, hogy a hivatalban levő shogun, Tokugawa Yoshimune udvari orvosává vált, valamint leszármazottai a későbbiekben a Tokugawa shogunok udvartartásában végeztek orvosi szolgálatokat.

Ferreira halálának körülményeit és időpontját az eddigi jól ismert életéhez képest homály fedí. A Jesuiten-Lexikon állítása szerint Ferreira, miután a japán keresztény missziót szinte teljesen megsemmisítette a bakufu, „mint magányos szellem, teljes szégyennel az ő gyávaságáról, Nagasaki város vezetője elé állt és erőteljesen megvallotta hitét valamint szerzetesi voltát, és mint jezsuita az általa felvállalt mártíriumnak áldozatául esett, mint egyike az utolsó japán vértanúknak 1652. április 25-én Nagasakiban”²⁰.

Ezzel szemben a sírkövén 1650-es felirat szerepel. François Valentyn dán szerző az 1650. november 6-i bejegyzésében megjegyzi, hogy: „Meghalt a hittagadó Juan jezsuita atya. Itt élt az életének utolsó negyven évében”²¹. Japán feljegyzések azonban további két dátumot adnak meg: 1650. november 4-e, illetve 1651. szeptember 13-a.

Bármely időpont esetében megállapítható, hogy Ferreirának megvolt a lehetősége arra, hogy keresztény mártírként és ismét hitvallóként végezze be életét, azonban, ha ez meg is történt, a bakufu mindent elkövetett annak érdekében, hogy Ferreirának ez a tanúságtétele ne kerülhessen nyilvánosságra. Tette volna ezt annak érdekében, hogy a Japánban még valamennyire titokban létező keresztényeket továbbra is letargiában tartsa, és az államhatalmat a keresztény tér-

¹⁹ Cieslik, 48. old.

²⁰ Koch, 554. old.

²¹ Valentyn, *Beschryvinge van den Handel en vaart der Nederlenderen op Japan*, Amsterdam, 1714, 11, p. 91

nyerés elleni erőteljesen fellépő szerepében mutathassa be, másrészt pedig a világ kereszténységének, elsősorban pedig a Római Katolikus Egyháznak, különösképpen pedig a jezsuita rendnek akarta bemutatni, hogy minden missziós tevékenység és Istennek tett hűségeskü ellenére az ember mégiscsak mulandó, aki ráadásul vallási és erkölcsi kérdésekben is gyakran elbukik.

RECENZIO

Kusztos Tibor: Németh Géza szolgálata misszió kereten kívül.

Az olvasó, legyen akár teológus, vagy csak gyakorló keresztyén, *Gonda László: Németh Géza szolgálata misszió kereten kívül* című művét veheti kezébe tanulmányozásra. A fülszöveg tanúsága szerint Németh Géza „szellemével Krisztus Magyarországi Református Egyházát is önvizsgálatra, és missziói megújulásra” próbálja serkenteni. Izgalmas és bonyolult életutat mutat be. Küzdelmeiben fáradhatatlan, gondolkodásában következetes, hitében állhatatos, megnyilvánulásaiban sajátosan színes, a történelmi idő sodrásában mindig megkapaszkodni, az árral szemben úszni tudó embert állítja a történelem diktálta események középpontjába. Így lett ez a könyv egyben családtörténet és monográfia, egyház- és társadalombírálat, teológiai és egyháztörténeti ismertető is.

2023-ban, Németh Géza születésének 90. évfordulójára adta ki a Legato Alapítvány az Erdélyi Magyar Kultúráért a Méry Ratio Kiadó gondozásában, a Batthány Lajos Alapítvány és az Erdélyi Gyülekezet támogatásával (ISBN 978-615-6284-42-6). A tervezésben, tördelésben, nyomdatechnikai, valamint papíryanagának minőségében a 325 oldalt tartalmazó könyv kiemelkedően színvonalas. A borítón látható, Gasztonyi Kálmán által festett portré hűen tükrözi Németh Géza karakterisztikus fizikai és lelki vonásait.

A könyv szerzője Gonda László, református lelkész, teológus, a Debreceni Református Hittudományi Egyetem oktatója, aki doktori fokozatát az Utrechti Egyetemen szerezte. Így az azonos hitvallási alapokon álló, de sajátos történelmi gyökerekből táplálkozó holland-magyar kapcsolatoknak és általában a nyugati teológiai gondolkodásnak avatott ismerője. Kutatásának egyik fontos területe, amelyet ez a könyv is bizonyít, a Magyarországi Református Egyház történetének az a szakasza, amelyet a trianoni országvesztés után, a két világhábo-

rú közötti, majd a második világháború utáni időszak jelentett az egyház életében, különös tekintettel a kádári puha diktatúrára.

Németh Géza élete (1933-1995) bizonyos formában keretezi ezt az időszakot. Születésének évében a Magyar Református Egyház Zsinata elfogadja az egyház missziói munkájáról szóló törvényt (1933. III a), majd halálának évében (1995. I) szintén. Az országban végbemenő politikai folyamatokat, illetve az egyházban történő változásokat időrendi sorrendben mutatja be a szerző. A Magyar Református Egyház hivatalos teológiájának kialakulását, mint: Keskeny út teológiája, Szolgálat teológiája, Szolgáló egyház teológiája, Evangéliumi kálvinizmus. „Krisztus földi szolgálatának kenotikus, önmagát megüresítő elemét kiemelik (szenvedés, passió és kereszthalál), de feltámadását, mennybemenetelét ezen a ponton lényegében figyelmen kívül hagyják.” (32. old.) Tulajdonképpen Ravasz László hirdeti meg 1921-ben a „misszió egyházasításának, és az egyház missziósításának” programját. Németh Géza és a hivatalos egyházvezetés konfliktusa jól mutatja a felülről irányított és az alulról kezdeményezett egyházszolgálat közötti ellentétet. „Németh Géza szolgálatának középpontjában az evangelizáció, a keresztyén közösségbe, a megtérésre való meghívás állt.” (35. old.) A missziói szolgálat teológiai értelmezését, amely valójában a Ravasz László féle felfogás, Makkai Sándor fogalmazta meg. Ezt tette magáévá Németh Géza is. A hivatalos egyházvezetés álláspontját 1950-ben a „Testvéri Izenet”-ben az Egyetemes Konvent hirdette meg. Ezt követte 1952-ben az a Missziói Szabályrendelet, amely egyre inkább a központosítás irányába ment el. Értethető, hogy az a Németh Géza, aki már diákkorában hitoktatója, Incze István irányításával részt vett az evangelizációs munkában, maga is a klasszikus ébredés metódusa szerint: bűnbánat, döntésre hívás, az élet átadása Krisztusnak, vált tudatos hívő emberré. Ezt a megtérési folyamatot tartotta szem előtt a későbbi missziós munkájában is. Az egyházon belüli ébredés híve volt, de a „klasszikus pietista gondolkodást később meghaladta”.

E könyv megírásánál a kutatási téma és a cél jól körülhatárolt. Feltárja Németh Géza lelkipásztori életútját és szolgálatát az igehirdetésben, az evangelizációban, a diakóniai fáradhatatlan tevékeny-

ségben, főleg az 1972–1989 között, kora egyházi és politikai kontextusában. Az előttünk lévő műben kitárulkozik az irodalmi, filozófiai, társadalomtudományok iránti érdeklődés mellett a teológiai ismeretekkel megalapozott, hitből fakadó missziói elköteleződés, főleg az ifjúság irányába, amelyet a világi hatalom minden erejével meg akart fosztani istenhitétől. Ezért feladatának tekinti a politikai kényszer által határokkal szétszabdalt területeken élő magyarok sorsának jobbítását. Ez a törekvés válik hangsúlyozottá az erdélyi menekültek esetében. Világosan látta és láttatta a magyar nemzet és a magyar egyház egyre hanyatló lelkiállapotát. Ezen próbált a maga, Istentől kapott helyzetfelismerő képességével és bátorságával változtatni. Nonkonformista magatartásával a világi és az egyházi hatalmasságoknak gyakran okozott kellemetlen helyzeteket. A hatalom természetéből fakadóan nem maradt el a megtorlás: a pártállam részéről az internálás, az egyházi vezetés részéről a palástvesztés.

A szerző a könyvet Németh Géza fiainak előszavával indítja, amelynek már az első sorai pontos jellemrajzot mutatnak: „A kommunista diktatúra megtestesült ellentéte volt. Szabad volt egy rab országban. Művelt volt egy közepszerű világban. Sokszínű volt a szürkeségben. Istenhívő az ateizmusban.” (5. old.) A mű felépítése adja a narratíva gerincét. A bevezetésben a szerző a kutatási téma relevanciáját fogalmazza meg az adott életmű elemzésén keresztül. „Németh Géza élete és szolgálata, mint cseppben a tengert mutatja meg a Kádár-korszak és a rendszerváltozás jellegzetességeit, s az egyházi élet komplikált feltételrendszerét is a vonatkozó politikai viszonyok között (7. old.) „... Ezért munkásságának vizsgálata, szélesebb értelemben mentalitástörténeti relevanciát is hordoz.” A kutatási terület igen szerteágazó. Gonda László kiterjedt forrásanyagot használ fel jeles szerzők munkáiból. Felsorolja Németh Géza megjelent írásait, de felhasználja a róla nyilatkozó interjúalanyoktól kapott információkat is. „Németh Géza szolgálatának hangsúlya missziós volt, így a magyar református és ökumenikus perspektívájú missziótörténet összefüggéseiben értelmezhető.”(10-11. old.) A szerző átfogó képet fest a magyar református egyház történetéről, a világháborúk következményeiről. Kitekintést nyújt az ország és az összreformátusság életében

bekövetkezett tragikus változásokra a „Németh Géza szolgálatának történeti kontextusa” fejezetben. A gazdag életmű szisztematikus bemutatását segítik az alcímek, amelyek könnyebbé teszik e sokrétű, változatos élet fontosabb eseményeire való rálátást. A könyvben kiemelt szerepet kap a családi háttér, a gyermekkor, a középiskolás évek, a megtérés, a teológiai tanulmányok, a segédlelkészség Fülén, az 1956-os forradalom és szabadságharc, a segédlelkészi évek Győrben, a letartóztatás és internálás, Tököl 1957-1958, a lelkészi szolgálat Monoron és Ócsán, a gyülekezeti szolgálat és szociográfia, a szépirodalmi publikációs tevékenység, a lelkészi szolgálat Érden, az Ervin utcai gyülekezet, a palástvesztéstől a rendszerváltozásig, a Szilasligeti ifjúsági csendes napok, a nyári táborok, Csaba utca, határon túli kapcsolatok, Erdély és Moldva, a nyugati kapcsolatok, az ott tartott előadásai, például Torontóban 1988-ban „Az erdélyi magyarság helyzetéről”, Princetonban „Román menekülthelyzet Budapesten” Taizében szólt a fiatalokhoz, ígét hirdetett Kaliforniában, kapcsolata Tom Lantossal, Ronald Reaganhez és Mihail Gorbacsovhoz intézett levele 200 Magyarországra menekült aláírásával, családgyesítés céljából.

Kiterjedt publikációs tevékenységet folytatott. Írt egyházi szamizdatokat, prédikációkat, áhítatokat, meditációkat, előadásokat, tárcákat, novellákat, hitbuzgalmi iratokat, könyveket, újságcikkeket különböző ideológiai felfogású lapokba és verseket. Megállapítható, hogy Németh Géza sokirányú érdeklődése a teológia és az egyház területén kívül kiterjedt a művészetek, az irodalom és a politikai élet különböző szegmenseire is. Így került kapcsolatba Illyés Gyulával, Sánta Ferencsel, Csoóri Sándorral, Fekete Gyulával, Csurka Istvánna, Szűrös Mátyással, Pozsgay Imrével. E két utóbbi személyiséget a Magyar Szocialista Munkáspártban reform-kommunistaként tartjuk számon. Őket az erdélyi menekültek megsegítése céljából kereste meg. Ez a segélyakció a Ceausescu féle brutális, főleg magyarok ellen irányuló diktatúra elől menekülők javára indult, akik között egyszerű munkásemberek mellett szép számban voltak írók és képzőművészek, mindenféle értelmiségiek, akik a romániai rendszerváltás után is szoros kapcsolatot tartottak fenn egykori jótévedjükkel. Az „erdélyiek közötti szolgálat...nem volt előre eltervezve” (145. old.)

Most pedig vessünk egy pillantást Németh Géza életének meghatározó eseményeire. Édesapja református vallású városházi tisztviselő, édesanyja római katolikus hivatali adminisztrátor volt. Apai ágon felvidéki származású. A szülők felekezeti hovatartozása ökumenikusnak nevezhető, a felvidéki eredetnek köszönhetően pedig számára a haza fogalma az egykori történelmi Magyarországot jelenti, ami később még hangsúlyozottabbá válik, különösen a felesége, Kriza Judit kapcsán, aki a híres erdélyi unitárius püspök, népdalgyűjtő Kriza János leszármazottja. Alsó fokú iskolai tanulmányait a szekszárdi Garay János Gimnáziumban végezte, ahol már kisdíjak korában megmutatkozott a szépirodalmi iránti érdeklődése. Ady költészetének bővületében találta meg azt a költői kifejezésformát, amely később a „Félreállított mozdony a Keleti Pályaudvaron” című versében jut, talán leghangsúlyosabban kifejezésre: „Én úgy szerettem volna élni, / mint szabad pályán tüzes mozdonyok /-végtelen vággyal, féktelen dűhvel fűtve, /jaj csak magamba dohogok.”(48. old.) Ady költészete, a jelek szerint, többet segített számára az istenkeresésben, mint a hitoktatás: „Akkora pofont kaptam, hogy átcsördültem az ablaktól a befűtött kályháig. Ez a pofon nagy erővel indított engem az antiklerikalizmus felé.” (50. old.) Később Székesfehérváron a Ciszterci Szent István Gimnázium diákja lett, ahol paptanárai a filozófia felé terelgették a figyelmét. 1951-ben iratkozott be a Budapesti Református Akadémiára, ahol a keresztyén hit, a világi ideológiák, a természettudományok, a marxizmus szakirodalma, az irodalom töltötték be szerteágazó érdeklődését. De mindenek mellett, folytatta evangelizációs tevékenységét. Egy ilyen alkalmon ismerkedett meg későbbi feleségével, Kriza Judittal. Természetéből eredően 1956-ban a forradalom oldalára állt. A Szabadságharc leverése után következett a tököli internálás. Szabadulása után a küzdelmekkel, megpróbáltatásokkal teli lelkesítő szolgálatai évei jöttek, 1963. január 1-től Érden. Legfontosabb munkájának a fiatalok közötti szolgálatát tekintette. Templomépítésbe kezdett, amelynek megvalósulása elé a világi és egyházi hatóságok számtalan akadályt gördítettek. Anyagi és erkölcsi segítségért folyamodott a nyugati egyházak prominens személyiségeihez, akiknél többnyire meghallgatásra talált. A titkosszolgálatok figyelemmel

kövezték minden mozdulatát. Erről tanúskodik a következő belső jelentés: „Hosszú évek tapasztalatai alapján kétségtelenül megállapítható tény az, hogy Németh Géza érdi református lelkész tevékenysége az egyházi és társadalmi érdek szempontjából káros. Leplezetlenül bírálja az egyházi vezetőket, és általában a Magyarországi Református Egyház vezetői hitelét rongja. Oppozíciós tevékenységét olyan körmönfontan fejti ki, hogy bírálata látszólag csak a szerinte alkalmatlan és tehetségtelen vezetők ellen irányul, és távolról sem óhajtja érinteni az Állam és az Egyház viszonyának kérdéseit.”(77. old.)

Ralph David Abernathy, Martin Luther King Jr. korábbi munkatársa, a Béke Világtanácsa nagygyűlésére Magyarországra érkezett. Németh Géza meglepetésszerűen, soron kívül felkérte az Érd parkvárosban épülő – az általa Martin Luther King nevére keresztelt – templom meglátogatására, amelyet a felkért el is fogadott, majd Németh Géza palástjában áldást kért az épületre. De nem ez volt Németh Géza egyetlen meglepetést okozó, formabontó megnyilvánulása. Pl. a Balatonszemesen tartott ifjúsági találkozón rövidnadrágban osztotta az úrvacsorát. Ugyancsak az itt tartott nyári táborokba neves írókat, költőket hívott meg előadóknak, mint Csoóri Sándort, Fekete Gyulát, Csurka Istvánt, Mészöly Miklóst. „Földalatti egyháznak nevezte a nem hivatalos evangelizációs programokat szervező közösséget.” (106. old.) Ilyen működött a Tököli út 44 alatt hétfő esténkénti ifjúsági evangelizációs alkalmakon. „A Megbékélés Közösségének nevezték: a Szentírás tanítása mellett kulturális, társadalmi jellegű találkozásokat is.” A résztvevők között később híressé vált énekesek is megtalálhatók, pl. Budai Ilona, Faragó Laura, Nyisztor Ilona, Dévai Nagy Kamilla.

Palástvesztése után képkereskedéssel szerezte meg családja számára a megélhetést. Kiállításokat szervezett Kárpát-medencei neves képzőművészek számára azzal a céllal, hogy munkásságukat ezáltal bevigye a köztudatba. „Saját, elsősorban szakrális tárgyú művészeti gyűjteményt hozott létre.” Az érdi templomépítés mellett talán élete főműve a Reménység Szigetén egy ökumenikus lelki közösség létrehozása, amelyet a „Magyar Köztársaság 1990/IV. törvénye adta lehetőséggel Erdélyi Gyülekezet néven önálló egyházként jegyeztette be.” Ezután pezsgő élet indult el a Reménység Szigetén. Megszervezte az

Erdélyi Ezeremester Gazdasági Munkaközösséget. Elindította ökümenikus jelleggel a Károlyi Gáspár Teológiai és Missziói Intézetet. Nem élhette meg azt az ünnepi alkalmat, amelyen 1995-ben a Romániai Református Egyház Királyhágómelléki Egyházkerületének egyházközsége lett az Erdélyi Gyülekezet, a még életében elkezdett tárgyalások eredményeként. „Ezzel először valósult meg, hogy egy határon túli egyházkerület és egy anyaországi egyházközség egymással egyházjogi kapcsolatba lépett.” Élete utolsó éveiben Németh Gézának a Reménység Szigete megtartásáért kellett sziszifuszi harcot folytatnia az akkori kormánnyal szemben. Harcos kiállításának köszönhetően kompromisszumos megoldással sikerült az ingatlanon maradni. Ebben a küzdelemben egészségi állapota kritikusra fordult, szívinfarktus következtében 1995. február 21-én elhunyt.

Ars poetica-ként olvasható a hátsó borítólapon: „Ha lesz tavasz, az az evangélium lelkéből, szelleméből fog jönni, vagyis egyfajta krisztusi humánium felől, hiszen másfajta humániumot már nem is említhetek, akármilyen előtagot is teszek e szó elé, mert az már lejáratta magát ... Mindenképpen egy gyökeresen új szellemi reneszánsznak kell megszületnie. Ha valamiért éltem, akkor ezért éltem.”

A könyv tudományos színvonalú írás, mégis könnyen olvasható és befogadható üzenetet közvetít. Mind a teológiai, mind a társadalomtörténeti szakirodalom követelményeinek és eredményeinek figyelembevételével fogalmazza meg mondanivalóját. Stílusa gördülékeny, nem használ fölöslegesen idegen kifejezéseket, hanem a közérthetőségre törekszik. A műben ismertetett központi szereplő által gyakorolt diakóniai és evangelizációs munkásság mind a lelkési, mind a gyülekezet közösségében élő egyháztagok számára irányadó lehet.

Összefoglalásként álljon itt Németh Géza fiainak bevezetőjéből a következő idézet: „...édesapánk nézetei – sajnos, vagy hál’ Istennek – máig sok tekintetben időszerűek maradtak. Ezzel a maga nemében úttörő monografikus kötettel nem csupán szellemi örökségét kívánjuk ápolni, hanem szellemével Krisztus Magyarországi Református Egyházát is önvizsgálatra és missziói megújulásra ösztönözni.”

A Teológiai Fórum kéziratának ajánlott leadási feltételei

A kéziratokat elektronikus formában kérjük, doc, docx, vagy rtf formátumban, eljuttatni a Teológiai Fórum szerkesztőségébe.

A kézirat 12-es betűméretű Times New Roman betűtípussal, normál stílusbeállításal és 1-es sorközszel készüljön.

Minden kéziratához kérünk egy 8-10 mondatos absztraktot, a publikáció eredeti nyelvéen és ugyanennek az absztraktnak kérjük az angol nyelvű fordítását, s a publikációra utaló legalább 5 kulcsszót, a publikáció eredeti nyelvéen és angolul. Az absztraktok és kulcsszavak szerzők általi leadása, feltétele a publikáció közzlésének.

A felhasznált irodalomra való hivatkozásokat folyamatosan a lábjegyzetben helyezék el. A hivatkozásokat a tudományos publikációkkal szemben támasztott követelményeknek megfelelően kérjük jegyezni, de meghagyjuk a szerző számára a szabad választást.

A közzlésnek nem feltétele, de javasoljuk az alábbi hivatkozási formát: a szerző vezetékneve, keresztnéve első betűje, a mű címe, a kiadás éve a hivatkozás oldalszámának megadása. Pl. Bándy Gy.: Bevezetés az Újszövetségbe. 2008., 92. p.

A felhasznált irodalom jegyzékét a tanulmány végén kérjük elhelyezni ábécé sorrendben. A hivatkozásoknál kérjük az alábbiak feltüntetését:

Könyvek, monográfiák esetében: a szerző teljes neve, a mű címe, alcíme, esetleg kötettség, a megjelenés helye, a kiadó, a megjelenés éve, az esetleges sorozat címe, száma, ISBN száma. Pl.: Bándy György: Bevezetés az Újszövetségbe. Komárom: Selye János Egyetem, 2008. ISBN 978-80089234-50-9

Tanulmánykötetben megjelent írás esetében: a szerző teljes neve, a tanulmány címe, esetleg alcíme, a tanulmánykötet szerkesztőjének neve, a kötet címe, a megjelenés helye, a kiadó, a megjelenés éve, ISBN, a tanulmány oldalszáma tól-ig. Pl.: Molnár János: Az iszlám Jézus-tradíciója. In.: Karasszon István, Molnár János (szerk.): A szent hely: Tanulmányok Dr. Erdélyi Géza püspök tiszteletére 70. születésnapja alkalmából. Komárom: Selye János Egyetem Református Teológiai Kara – Calvin J. Teológiai Akadémia, 2007. ISBN 978-80-89234-39-4, 24-36 p.

Folyóiratban megjelent munka esetén: a szerző teljes neve, az írás címe, esetleg alcíme, a folyóirat címe, ISSN, éve, évfolyama, lapszáma, az írás oldalszáma tól-ig. Pl.: Somogyi Alfréd: Egyháztagság és választójog: az egyháztagság és a választójog összefüggésének vizsgálata a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház érvényes jogrendjében. In.: Teológia Fórum, ISSN 1337-6519, 2007. I. évf. 1. sz. 41-60 p.

Internetes források felhasználása esetén: a szerző teljes neve, az írás címe, esetleg alcíme, a hordozó fajtája, a megjelenés helye, a kiadó, a megjelenés éve, az idézés dátuma, ISBN, hozzáférhetőség és belépés. Pl. Karasszon István: Az Ószövetség fényei: Veterotestamentica. (online). Budapest: Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, 2002. (id.: 2010.10.31.). ISBN 9789638033 (<http://www.tankonyvtar.hu/szentiras/oszovetseg-fenyei-080904-39>).

A terjedelmet tekintve, az 1-1,5 íves (kb. 40-50.000 karakter) terjedelmű kéziratot tekintjük optimálisnak. Ettől el lehet térni a publikáció tartalmi igényeinek megfelelően, ahogya a tanulmány teljessége megkívánja.

Teológiai Fórum 2024/2. – XVIII. ročník 2. číslo

Do roka 2023. vydavateľom Teológiai Fórum bola Teologická inštitúcia J. Calvína. Vedecký časopis Reformovanej teologickej fakulty Univerzity J. Selyeho. Vychádza dvakrát do roka.

Vydavateľ: Reformovaná teologická fakulta Univerzity J. Selyeho.
Predseda redakčnej rady: doc. ThDr. Lévai Attila, PhD, prodekan RTF UJS
Zodpovedný redaktor: doc. ThDr. Somogyi Alfréd, PhD, dekan RTF UJS
Poštová adresa redakcie: Reformovaná teologická fakulta UJS;
Bratislavská cesta 3322.; 945 01 Komárno
e-mail: teologiaiforum@ujs.sk; rtk@ujs.sk
Registrácia: EV 5618/18
ISSN 1337-6519

Teológiai Fórum 2024/2. – XVIII. évfolyam 2. szám

2023-ig a Teológiai Fórum kiadója a Calvin J. Teológiai Akadémia volt. A Selye János Egyetem Református Teológiai Kara tudományos folyóirata. Megjelenik évente két alkalommal.

Kiadó: Selye János Egyetem Református Teológiai Kara
A szerkesztőbizottság elnöke: doc. ThDr. Lévai Attila, PhD, a Selye János Egyetem Református Teológiai Karának dékánhelyettese
Felelős szerkesztő: doc. ThDr. Somogyi Alfréd, PhD, a Selye János Egyetem Református Teológiai Karának dékánja
A szerkesztőség postacíme: SJE Református Teológiai Kar,
Bratislavská cesta 3322.; 945 01 Komárno
e-mail: teologiaiforum@ujs.sk; rtk@ujs.sk
Regisztráció: EV 5618/18
ISSN 1337-6519

Teológiai Fórum

Teológiai Fórum

2024/2.

EV 5618/18

ISSN 1337-6519